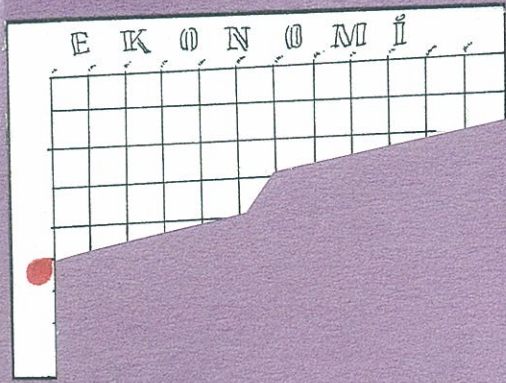

Görüş:

ERAN '97

Türkiye Genel Distribütörü: **Doğuş Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.** Eski Büyükdere Caddesi Ayazağa Yolu No: 23 80670 Ayazağa-Maslak/İstanbul Yetkili Satıcılar ve Servisleri Adana Aykan (0322) 429 02 42 • Ankara İre (0312) 287 42 42 • Antalya Başaran (0242) 323 08 45 • Bursa Sümezer (0224) 261 08 38 • Çorlu Ünal (0282) 651 22 32 • Çorum Soysal (0364) 213 49 07 • Denizli Batu (0258) 371 05 16 • Eskişehir Hgazlar (0222) 221 24 75 • Gaziantep Şahintay (0342) 339 48 00 (3 hat) • Isparta Zeki (0246) 232 51 00 • İstanbul Ersoy (0216) 411 62 80 • İstanbul Genoto (Kartal) (0216) 377 43 90 • İstanbul Genoto (Maslak) (0212) 276 50 27 • İzmir Gönen (0232) 463 80 64 • İzmit Ark (0262) 349 37 88 • Kayseri Öz-Sa (0352) 223 68 78 • Mersin Opat (0324) 359 46 98 • Ordu Şahin (0452) 233 41 69 • Samsun Özön (0362) 445 24 24 • Trabzon Bahadır (0462) 322 10 71

Teknoloji lideri Audi, hayalindekileri elde etmeye alışmış çok özel kişiler için çok özel modeli Audi A8'i sunuyor. Otomobil teknolojisinde devrim yaratan Audi A8 üstün konfor ve güvenlik sağlayan özellikleriyle rakipsiz. A8'in uzay teknolojisiyle yapılan ASF (Audi Space Frame) alüminyum karoseri darbe sırasında bir "emniyet kafesi" görevi yaparak darbeyi anında absorbe ediyor ve tüm çatıya yayıyor, böylece daha az deformasyona uğruyor. A8, ayrıca, V8 (300 Hp) motoru ve tiptronik vites sistemi ile üstün güvenlik ve konfor sunuyor. A8 ile yollarda yepyeni bir güvenlik hissi ve bambaşka bir keyif yaşayacaksınız.

İşte 21. yüzyıl gerçeği. Audi A8

Genel Yayın Yönetmeni'nin notu:

İstikrar peşinde geçen zaman

Görüş Dergisi'nin ilk sayısından bu yana yayınlanan ekonomi ağırlıklı makalelere bakıldığında en önemli sözcüğün "istikrar" olduğu görülür. Türkiye için özellikle ekonomik alanda istikrarın gereğini vurgulayan ve ciddi bir istikrar programını savunan çok sayıda makale yayınladık dergimizde. Ama bu sürece dönülüp bakıldığında, aslında bazı alanlarda istikrarın varolduğu hemen görülür. Beş yıldır durmadan her hükümetle, hatta her bakanla değişen kararlar, boş vaatler, politik çıkarlar uğruna vazgeçilen önemli uygulamalar ve daha neler. Bunlarda gerçekten bir istikrar var. Önceki uygulamanın sonuçları ne olursa olsun yanlışlar ciddi bir kararlılıkla sürdürülüyor ve böylece olumsuzlukta bir istikrar sağlanmış oluyor. Öte yandan kamunun bütün yanlış kararlarına, kararsızlıklarına ve ortadaki belirsizliklere karşı özel sektör cephesinde bunlardan etkilenmeyen ve piyasa kurallarıyla tarif edilen bir istikrar söz konusu..

Kamuda, kötude istikrar; özel kesimde, iyide istikrar. Bu da gösteriyor ki, siyasi istikrar sağlansa, özel kesim bugünden çok, yarınla ilgilense, ekonominin de Türkiye'nin de önü çok açılacak.

İnsanlar, 'hükümetin şu kadar gün ömrü kaldı, eyvah darbe geliyor, alternatif hükümet modelleri, üç milletvekili bugün, beş milletvekili yarın istifa ediyor' tartışmalarından kurtulsa, parlamento çalışabilse, en azından Anayasa değişiklikleriyle Gümrük Birliği'nin uyum yasalarında biraz yol alabilse, geleceğe umutla bakmak için gerekçemiz olabilecektir. Kısaca özetlemek gerekirse, ekonominin de insanların da istediği tek şey var, siyasi istikrar..

Bu sayımızda da yine bu önemli tesbiti doğrulayan yazılarımız var. TBMM eski başkanlarından Cahit Karakaş, siyasi istikrarın temelinin, parlamentonun çalışmasına bağlı olduğunun bir kez daha altını çiziyor. Buna bağlı olarak yer verdiğimiz diğer yazıların konusu ise, ekonomik istikrar. Son beş yıl içinde ekonominin önemli karar ve uygulama noktalarından birinde görev yapmış olan Hazine eski Müsteşarı Mahfi Eğilmez, istikrar programları için gerekli alt yapıyı tanımlıyor.

Bu süreçte en ağır işlevi yüklenen bankaların konumlarını ve sorunlarını ise yine eski bir bürokrat Merkez Bankası eski başkan yardımcısı Ercan Kumcu irdeliyor. Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden Doç.Dr.Nazım Ekinci ise, bu dönemin para politikalarını analiz ediyor ve devletin ekonomideki yerini tartışıyor.

Dosya sayfalarımızda ise, son yılların en önemli gelişmesi İnternet'i çeşitli boyutlarıyla ele alan yazılarımız var. İnternet'in özellikleri, insanların önüne koyduğu olanaklar, dünyanın ve Türkiye'nin geleceğine yapacağı etkiler ve bilgisayar dünyasında bunun ötesinde ortaya çıkacak gelişmeler, bu konuların uzmanları olan Multimedyaçı Mehmet İnhan, Gazeteci Şeref Oğuz, Anadolu Üniversitesi'nden Doç.Dr.Ali Atif Bir ve Bilgisayar uzmanı Umur Özkul'un yazılarında ele alınıyor.

Avrupa'nın en önemli gündem konularından biri olan NATO'nun genişleme süreci ve Türkiye'nin bu süreçteki olası yerinin ne olabileceğini ise, Marmara Üniversitesi'nden Dr.Mensur Akgün yazdı. Bu ilginç yazı mutlaka okunmalı. Tarih sayfalarımızda ise, Almanya'da yaşayan işadamı Vural Öger'in son aylarda kötüleyen ilişkiler yüzünden tarihi de gündeme gelen Türk-Alman ilişkileri üzerine İkinci Dünya Savaşı sonrasında Alman gazetelerinde yer alan yazılardan çok ilginç bir derlemesi var.

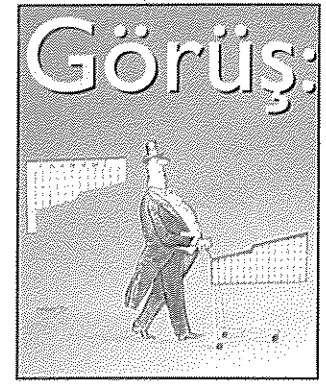
Metropol ve Sarı Sayfalarımız ise her zamanki gibi zevkli ve okunmaya değer.

Saygılarımla

Dr. Haluk Tükel

Görüş:

N İ S A N - M A Y I S 1 9 9 7

Siyasi İstikrar "polusunda"

Görüş: Nisan-Mayıs 1997
İllüstrasyon: Ercan Akyol

İÇİNDEKİLER

GÖRÜŞ AÇISI 1

Yayın Yönetmeninin Notu: Dr. Haluk Tükel

GÖSTERGE 4-5

1997 yılına girerken ekonominin geleceğine ilişkin oluşan iyimser hava, siyasi istikrarsızlık nedeniyle yavaş yavaş dağılmaya başladı. Siyasi belirsizliğin bir hükümet krizine dönüşmemesi durumunda ise, yılın geri kalan kısmında finansal piyasalarda önemli bir dalgalanma bekleniyor.

GÖRÜŞ 6-7

Muharrem Kayhan, dünya ekonomisiyle bütünleşmek için bazı reformları gerçekleştirmesi gereken Türkiye'nin, bir yandan da siyasal sistemin toplumun ihtiyaçlarına cevap veremez bir noktaya gelmesinden doğan uyanıklığı aşma zorunluluğuyla karşı karşıya olduğunu belirtiyor.

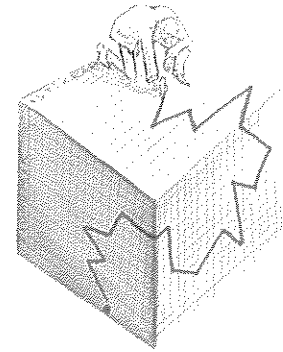
DÜNYA 8-10

İki ayrı kıtada iki ülke, aynı paydada birleşti. İngiltere ve Zaire'de uzun yıllar süren iktidarların sona erişini, dünyadaki diğer gelişmelerle birlikte Soli Özel aktarıyor.

KAPAK 12-36

Siyasetteki istikrarsızlık yaşamın her alanında etkisini fazlasıyla gösteriyor. TBMM eski başkanlarından Cahit Karakaş, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu değerlendiriyor ve çözümün Meclis'e işlerlik kazandırmaktan geçtiğini belirtiyor. Türkiye, siyasi istikrarsızlık nedeniyle ekonomik istikrar programlarını uygulama sürecinde bir türlü sağlıklı bir çizgi tutturamadı. Hazine eski Müsteşarı Dr. Mahfi Eğilmez, istikrar programlarını uygulamak için

Türkiye'nin ihtiyacı olan ekonomik, bürokratik ve siyasi altyapıyı inceliyor. Ekonomideki istikrarsızlıktan doğrudan etkilenen bankacılık sektörünün sorunlarını ve çözüm yollarını ise Dr. Ercan Kumcu dile getiriyor. Kumcu, bankacılıkta da "yeniden yapılanma"nın zorunlu olduğunu vurguluyor. ODTÜ öğretim üyesi Doç. Dr. Nazım Ekinci ise, para politikasına ilişkin analizinde 'nasıl bir devlet' sorusuna da yanıtlıyor.

Siyasi istikrarsızlık ekonomiyi doğrudan etkiliyor

Yönetim:

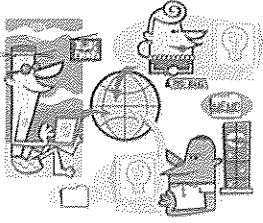
TÜSIAD: Meşrutiyet Caddesi 74, Tepebaşı 80050, İSTANBUL, Tel: (0212) 149 54 48-249 07 23

• TÜSIAD Adına Sahibi: Muharrem Kayhan

• Genel Yayın Yönetmeni ve Sorumlu Müdür: Haluk Tükel • Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Nilgün Demirtaş

• Yayın Kurulu: Muharrem Kayhan, Güler Sabancı, Suhan Tara, Haluk Tükel, Soli Özel, Nilgün Demirtaş, Necla Zarakol

Görüş: TÜSIAD'IN iki ayda bir çıkan yaygın organıdır. Görüş'te yayımlanan tüm yazılar, açıkça yazı metninde belirtilmedikçe kurudusun resmî görüşünü belirtmez. Buzalı yazılarda belirtilen görüşler sadece sözkonusu yazarların fikirlerini ifade eder.

İnternet'te sınırlar kalkıyor.
bilgi evrenselleşiyor

38-56 DOSYA

Sınırları, ırkları, mekânları ortadan kaldıran, siliksizleştiren İnternet, insanları bilginin evrenselliğinde buluşturuyor. Multimedya uzmanı Mehmet İnhan, İnternet'teki özgürlüğü ve sınırsızlığı, Türkiye'de ve dünyadaki yansımaları ile aktarıyor. Gazeteci Şeref Oğuz ise, 'Fırsat treni' olarak tanımladığı İnternet'in, doğru kullanılması ve kaçırılmaması gerektiğini belirtiyor. Oğuz, aynı zamanda, Türk Telekom'un yarattığı tekelin sonuçlarını da ele alıyor. İnternet'in ticari hayattaki yansımaları ve olanakları ise, Anadolu Üniversitesi'nden Doç.Dr. Ali Atıf Bir'in makalesinde, örnekleriyle yer alıyor. Bir zamanlar bilim-kurgu romanlarına konu olan bilgisayarların 2000'li yıllarda nasıl gelişeceğini, bilgisayar mühendisi Umur Özkul tartışıyor. Özkul, gititkçe makinalaşan yaşantımızda bizi daha neler beklediğinin ipuçlarını veriyor.

58-63 GÜNDEM

NATO üyesi ülkelerin devlet ya da hükümet başkanları, 1997'nin Temmuz ayında Madrid'te bir araya gelerek NATO tarihindeki dördüncü genişleme sürecini başlatacaklar. Marmara Üniversitesi öğretim üyesi Yard.Doç. Mensur Akgün, Türkiye'nin genişleme içinde alacağı tavrı ve bunun sonuçlarını değerlendiriyor. Türkiye için konunun bir fırsat olduğunu belirten Akgün, bunun harcanmasının bir lüks olduğunu da vurguluyor.

64-72 TARİH

19.yüzyıl ortalarında başlayan Türkiye ve Almanya arasındaki ilişkilerde tarih içinde iniş ve çıkışlar yaşandı, yaşanmaya devam ediyor. Ancak, 1949-1970 yılları arasında yaşanan dostluğun ve yakınlığın derecesi, bugünden bakıldığında son derece etkileyici. Almanya'da yaşayan işadımı Vural Öger, bu dostluğun örneklerini o günlerin Alman basınından aktarıyor.

74-75 KİTAP

Uluslararası Komisyon'un Balkanlar'a ilişkin değerlendirmelerinin yer aldığı rapor "Unfinished Peace" başlığıyla, kitap olarak yayınlandı. Soli Özel'in aktardığı raporda, özellikle Bosna'ya ağırlık veriliyor.

76-77 METROPOL

Güney Afrika'nın insanları, sokakları, yaşam tarzlarıyla birbirinden ayrı uçlarda bulunan iki kenti, Johannesburg ve Pretoria, Metropol sayfalarında. Şahnur Agaik, yaptığı geziyi aktarırken, aynı zamanında Güney Afrika'nın tarihinden de bir kesit sunuyor.

79-80 SARI SAYFA

Haldun Dostoğlu, Türkiye'de plastik sanatların bugününü değerlendirdiği yazısında, işadamlarına devletin varlığının hissedilmediği bu alanda "çağdaş sanat müzesi" gibi müzelerin oluşturulması için çağrıda bulunuyor.

Yardımlarından dolayı Graf yayıncılığa teşekkür ederiz.

Yayıncı:

- Yazı Kurulu: Necla Zarakol, Soli Özel, Hülya Demir
- GrafikEvi Görsel Tanıtım Hizmetleri : Kore Şehitleri Cad. Yaprak Ap. 37/1 D:7 80300 Zincirlikuyu-İSTANBUL Tel: (0212) 274 27 87- 272 17 42 Faks: (0212) 272 92 66
- Basım: Yapım Matbaacılık Ltd. Şti., Mecidiyeköy cad. 54/1 Mecidiyeköy-İSTANBUL Tel: (0212) 275 24 34 - 288 07 43
- Reklam ve Halkla İlişkileri: Roza Hatem, Binbir Çiçek Sokak 3/4 80620 Levent-İSTANBUL Tel: (0212) 269 34 16-269 11 44

Büyümenin yavaşlaması bekleniyor

1996 yılının son çeyreğinde büyüme oranı, beklentilerin üzerinde gerçekleşmiştir. 1996 yılının üçüncü çeyreğinde yavaşlayarak % 5.4'e inen büyüme oranı, yılın son çeyreğinde yeniden hızlanmış ve % 8.8 olarak gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler sonucunda yıllık büyüme oranı % 7.9 olmuştur. Sanayi üretiminin yıllık artış oranı % 7.1 olurken, tarım üretimi % 5.2 artmıştır. 1996 yılının son çeyreğinde, büyümenin beklentilerin üzerinde gerçekleşmesinde, tarım sektöründeki % 14.4'lük çok yüksek oranlı artışın etkisi olmasına rağmen, genel olarak alt sektörlerin büyüme oranlarının arttığı gözlenmiştir.

İki yıl üst üste % 8.0 oranında büyüyen ekonominin iç ve dış açıkları, 1994 krizi öncesine taşınmış olması nedeniyle, hızlı büyümenin 1997 yılında da devam etmesi, sorunları ağırlaştıracaktır. İhracat imkanlarının sınırlı olması nedeniyle iç talep artışıyla mümkün olabilecek bir hızlı büyüme hem bütçe açığını hem de cari açığı hızla artıracaktır. Bu nedenle 1997 yılının ilk çeyreğinden itibaren büyümenin yavaşlaması beklenmektedir. Yılın ilk iki ayında, sanayi üretiminin, yıllık bazda ortalama, % 2.6 oranında artması büyüme oranının yavaşlayacağı beklentisini destekler yöndedir.

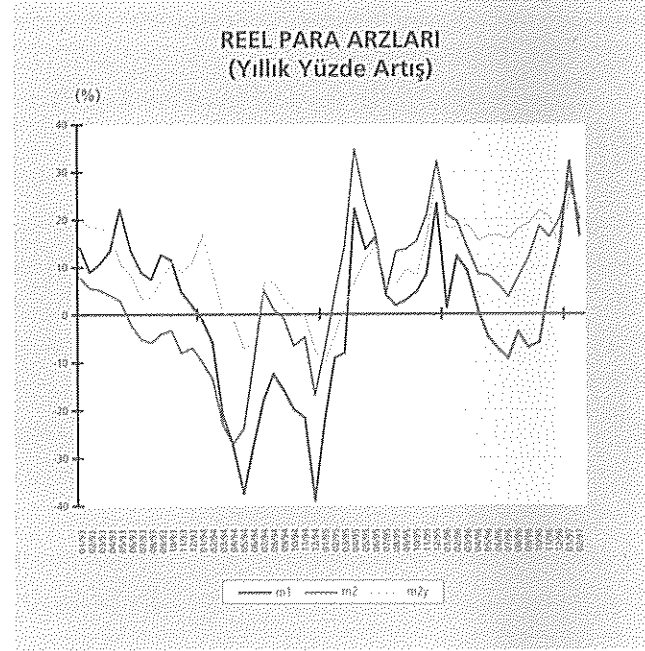
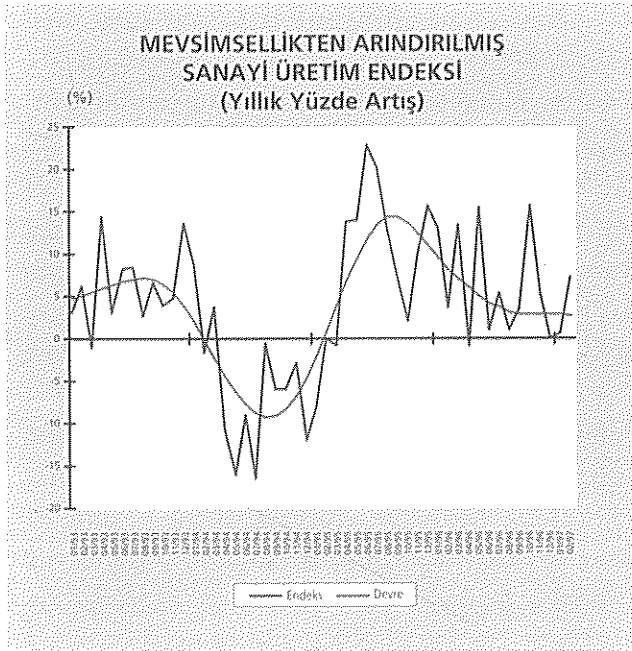
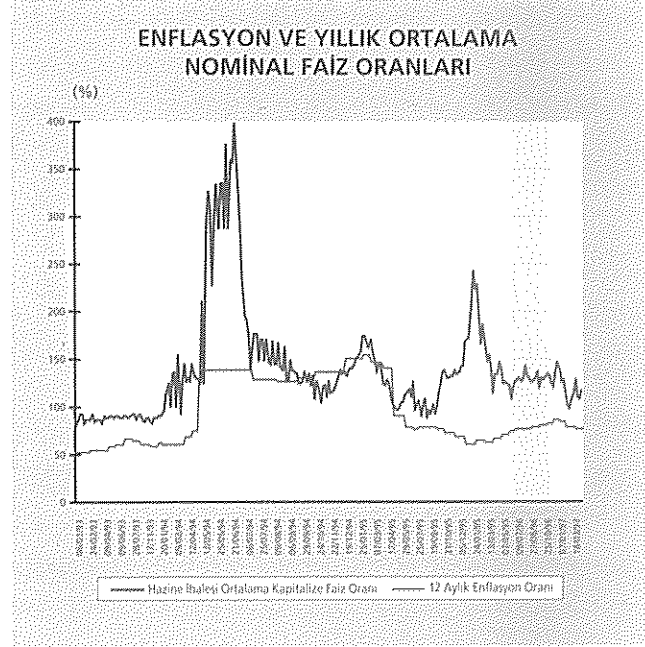
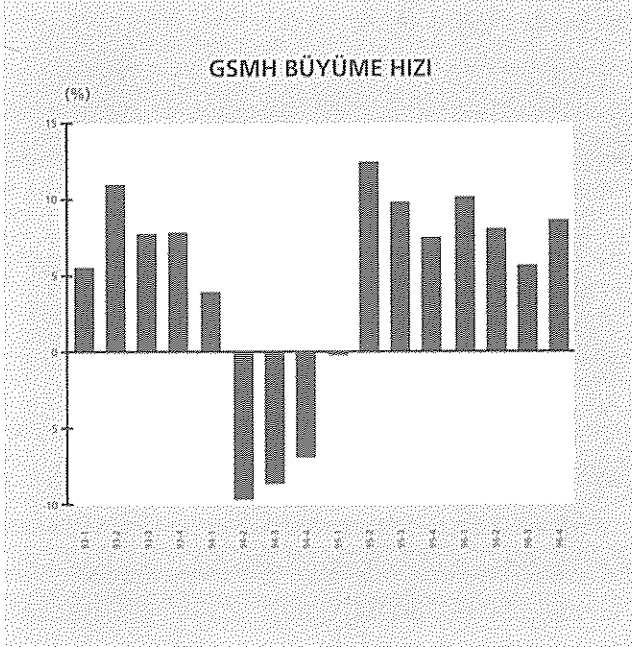
1997 yılına girilirken ekonominin geleceğine ilişkin iyimser beklentiler artmıştı. Alternatif piyasalardaki getirilerin düşük olması hazine kağıtlarına talebi artırırken, dövizli borçlanma gibi alternatif borçlanma kaynakları nedeniyle Hazine'nin iç borçlanma ihtiyacının azalması sonucunda faiz oranları gerilemişti. Hazine ihallerindeki faiz oranlarının düşmesi ve iç borçlanma vadesinin uzaması iyimserlik havasının doğmasına neden olmuştu. Ancak, mart ayı başından itibaren yaşanan siyasi belirsizlik iyimser havanın dağılmasına

neden olmuştur. Mart ayı başında stopajsız % 90 civarında olan faiz oranları mart sonunda % 100'e yükselmiştir. Hazine iç borç geri ödemelerinin görece yavaşlaması faiz oranlarının yeniden düşme eğilimine girebileceğini göstermektedir. Hazine mart ayından itibaren TÜFE endeksli kağıtlar ile borçlanmaya yönelmiştir. Bu yeni borçlanma yönteminin piyasalarca kabul görüp görmeyeceği belirsizliğini korumaktadır.

1996 yılının kasım ve aralık aylarında gözlenen hızlı parasal genişlemenin 1997 yılının ocak ayında yavaşladığı, ancak şubat ayında yeniden hızlandığı gözlenmiştir. Nisan-Eylül döneminde iç borç geri ödemelerinin azalması ve vergi gelirlerindeki artışın parasal genişlemeyi yavaşlatması beklenmektedir. Yılın ilk çeyreğinde yıllık enflasyon oranı, ortalama % 78.0 oranında gerçekleşmiştir. Yılın ilk çeyreğinde gözlenen parasal genişlemenin boyutları şu an için yıllık % 86.0 civarında olan enflasyon tahminimizi yukarıya doğru revize edecek boyutlarda değildir.

Konsolide bütçeye ilişkin verilerin yayımlanmamış olmasına rağmen, hükümet çevrelerince bütçenin yılın ilk iki ayında açık vermediği açıklanmıştır. Ancak, daha önceki yazılarda da belirtildiği gibi vergi dışı normal gelirlerde beklenen yüksek oranlı artışın gerçekleşme olasılığının olmaması ve harcamaların öngörülenden yüksek gerçekleşecek olması nedeniyle 1997 yılı konsolide bütçenin 2.5 katrilyon civarında açık vermesi beklenmektedir.

1997 yılında hedeflenen % 4.0 oranındaki büyüme oranının gerçekleşmesi durumunda cari açığın 7 milyar dolar, olması beklenmektedir. Siyasi belirsizliğin bir hükümet krizine dönüşmemesi durumunda yılın geri kalan kısmında finansal piyasalarda önemli bir dalgalanma beklenmemektedir.

Demokrasi ve siyasal partiler

Muharrem Kayhan

Türkiye'nin son dönemde yaşadığı siyasi tıkanıklık, toplumdaki pek çok kesimi, bu tıkanıklığın aşılması için gerekli kısa ve uzun vadeli girişimler üzerinde düşünmeye sevketti.

Ülkenin içinde bulunduğu durum, bıçağın kemiğe dayanmış olması, tıkanıklığın aşılması için yapılacak hamlenin kısa ve uzun vade sorunlarını birarada ele alan bir karakteri olmasını gerektiriyordu.

Gerçekten de Türkiye, bir yandan dünya ekonomisiyle bütünleşme, AB içinde yerini alma hamlesinin gerektirdiği ekonomik, siyasal ve sosyal reformları gerçekleştirme; bir yandan da siyasal sistemin toplumun ihtiyaçlarına cevap veremez bir noktaya gelmesinden doğan tıkanıklığı aşma zorunluluğuyla karşı karşıya. Yani, siyasal konjonktür, iç ve dış dinamiklerin örtüştüğü bir düğüm noktası olarak şekillenmiş durumda.

Bu düğümün çözümü ile ilgili olarak hemen herkesin üzerinde birleştiği nokta, ilk genel seçimlerden önce, acil olarak, Anayasa, seçim sistemi ve hükümet sistemi gibi alanlarda bir dizi siyasal reform gerçekleştirilmesinin zorunlu olduğudur. Bu reformlar içinde çok önemli yeri

olan Siyasi Partiler Yasası da, bu çerçevenin ayrılmaz bir parçası.

Genel olarak bakıldığında, siyasi partilerin, devletle toplum, siyasetle gündelik hayat arasında bir köprü oluşturması gerektiği söylenebilir. Bu yaklaşımı daha derinleştirdiğimizde şunu görürüz: Devleti halkın istekleri doğrultusunda topluma hizmet eden bir yapı olarak işletmekten sorumlu olan, toplumun gündelik ihtiyaçlarını siyasi karar mekanizmalarına taşıyarak çözüm araması gereken, seçmenden iktidar vizesi almış ya da muhalefet görevini üstlenmiş siyasi partilerdir. Bu sorumluluklar, demokrasinin gerektiği gibi işleminde siyasal partilere anahtar bir rol verir.

Siyasi partilerin, demokrasinin işlemindeki merkezi rollerinin gereklerini yerine getirebilmeleri için, geniş bir özgürlük alanına sahip olmaları gerekir. Kuruluş, örgütlenme, fikirlerini savunma ve yayma özgürlükleri ile parti içi demokrasi bu alanın başlıca unsurlarıdır.

Bugün Türkiye'de, siyasetin tıkanmasından söz edenler, siyasal partilerin, gündelik hayatla siyaset arasında bir köprü olma işlevini yerine geti-

rememelerinin, toplumdaki değişime, taleplere cevap verememelerinin bu tıkanmada önemli bir rol oynadığını da büyük çoğunlukla kabul etmektedirler.

Siyasal partilerin toplumla olan karşılıklı etkileşiminin artırılması temel ihtiyaçlardan biri haline gelmiştir. Bu ihtiyacın karşılanabilmesi için, öncelikle, partilerin kendi programlarını ve siyaset yapma tarzlarını köklü biçimde elden geçirmeleri bir zorunluluktur. Ancak sorunun çözümü tek boyutlu değildir. Partilerle geniş toplum kesimlerinin bağının güçlendirilmesi ve siyasal partilerin önünün açılması da aynı ölçüde zorunludur.

Sorulacak ilk soru mevzuatta siyasal partilerin kuruluşuna, faaliyetlerine, örgütlenmelerine getirilmiş kısıtlamalar olup olmadığı, varsa, bu kısıtlamaların toplumun sosyo-ekonomik gelişmesinin bugünkü evresinde bir anlam taşıyıp taşımadığı ve çağdaş demokratik normlara uygun olup olmadığıdır.

İkinci soru da şudur: Partilerin önündeki tüm yasal engeller kalktığında, program ve zihniyet değişikliği gerçekleştiğinde, sinir uçlarının topladığı sinyaller beyine kadar ulaşabilecek midir; partilerin iç işleyişi gerekli iletişimi ve değişimi sağlayacak bir yapıda mıdır?

Bugün yukarıdaki sorulara verilen cevaplar genellikle olumsuzdur. Ancak bugünkü yapının ve işleyişin yerine ne konacağı konusunda görüş ayrılıkları mevcuttur. Bu görüş ayrılıkları, partileri tek tip bir yapıya zorlayan Siyasi Partiler Yasası'nın tümüyle ortadan kalkması gerektiğini savunmaktan, mevcut kısıtlamaları genişleterek, parti faaliyetlerinin daha etkin bir biçimde kontrol altına alınmasına kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Bu yelpaze içinde yolumuzu bulabilmek için hedefin doğru tarif edilmesi gerekmektedir.

Bize göre, siyasi hedef, demokrasi ve insan

hakları evrensel ilkelerine bağlı, girişim, inanç ve düşünce özgürlüklerine saygılı, yalnızca asli görevlerine odaklanmış etkin bir devletin var olduğu Türkiye'de, Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedeflerine ve ilkelerine sadık toplumsal yapının gelişmesini, demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesini, demokratik sivil toplum ve laik hukuk devleti anlayışının yerleşmesini sağlamak olmalıdır. Ekonomik hedef ise, piyasa ekonomisinin hukuksal ve kurumsal altyapısını yerleştirerek, Türk sanayinin ve hizmet kesiminin rekabet gücünü artırarak, uluslararası ekonomik sisteme entegre olmasını, burada belirgin ve kalıcı bir yer edinmesini sağlamaktır.

Bu hedeflerin gerçekleşebilmesi için, bir yandan siyasal partilerin faaliyetlerinde daha özgür olmalarını, daha geniş biçimde teşkilatlanmalarını sağlayacak düzenlemeler üzerinde durulurken, bir yandan da, parti merkezlerinin teşkilatlar üzerindeki mutlak hakimiyetini, aday belirleme konusundaki yetkilerini sınırlayacak önlemler düşünülmelidir. Çünkü, siyasal partilerin kuruluş, işleyiş ve teşkilatlanma biçimleri, Türkiye'deki siyasal sistemi belirleyen temel etkenlerden biri durumundadır.

Kuşkusuz alınacak önlemler, partilerimizin daha etkin ve demokratik bir yapıya kavuşmalarını kendi başlarına sağlayamazlar. Sonuçta bu, bir siyasal kültür ve zihniyet meselesidir. Ama parti faaliyetlerini kısıtlayıcı özellikler taşıyan bugünkü yapıda köklü bir değişim mutlaka gerçekleştirilmelidir. Bu değişim, siyasal tıkanıklığı aşma tartışmaları yapılırken, bu tıkanıklığı aşmaya girişen partilerin ortak iradesiyle sağlanmalıdır. İşte o zaman, siyaset alanında zihniyet değişikliğinin başlaması için büyük bir adım atılmış olacak ve bu adım Türkiye'de siyaset kültürünün gelecekteki gelişimi için önemli bir referans noktası oluşturacaktır.

Bir dönem biterken

Solî Özel

Bundan 18 yıl önce Margaret Thatcher önderliğindeki Muhafazakar Parti'nin seçimleri kazanmasıyla, sadece Britanya'da değil, tüm Avrupa'da, ABD'de ve giderek dünyanın geri kalan bölgelerinde etkisini gösterecek bir akım iktidara gelmişti. Piyasaların işleyişini engellediğine inanılan her türlü devlet müdahalesine, refah devletinin yapılarına amansız bir savaş açan, geliri teşvikler ve vergi oranları aracılığıyla yukarıya doğru yeniden dağıtarak ekonomik büyümenin önünü açacağına inanılan "yeni muhafazakarlık", etkisini, tüm 80'li yıllar boyunca sürdürdü. 1 Mayıs günü yapılan seçimlerde Britanya, bir kez daha önümüzdeki dönemin siyasi çehresini belirleyebileceği mesajını dünyaya verdi. İşçi Partisi'ni dogmalarından arındırma mücadelesini kazanıp, özellikle, orta sınıf vatandaşların güvenine mazhar hale getirmek için ciddi bir çaba gösterdikten sonra seçimleri ezici bir farkla kazanan Tony Blair'in, seleflerinden Thatcher gibi bir döneme damgasını vurup vurmuyacağı zaman içinde ortaya çıkacak. Ancak, Blair'in ekonomik konularda varolan yapıları sarsmayacağıının anlaşılmasıyla, borsanın kendisine güvenoyu vermesi, başlangıçta, olumlu bir havanın egemen olmasını sağladı. İşçi Partisi'nin, ekonomik konularda dengeleri sarsmamaya özen gösterirken, sosyal konularda yoksullara daha hassas yaklaşması, özelleştirilen birtakım tekellerden daha yüksek vergi alması, sağlık hizmetlerini kamuda bırakması bekleniyor. Avrupa'nın belki de en merkezîyetçi ülkelerinden olan ve bugüne kadar bir anayasaya sahip olmamasıyla hep övünen İngiltere'nin şimdi İskoçya ve Galler'e, vergilendirme yetkilerine sahip meclis se-

çimleri yapma hakkını vermesi gündemde. Kuzey İrlanda sorununda, bir süre umutları canlandıran barış sürecinin yeniden başlaması ve bir anayasa hazırlanması da İşçi Partisi'ni bekleyen işler arasında.

Manş'ın öte yakasında da Fransa Cumhurbaşkanı Chirac, Avrupa'nın en yüksek işsizlik oranına sahip ve iki yıldır parlayan grev dalgalarıyla sarsılan ülkesini seçime götürme kararı aldı. Parlamentoda sağın elindeki yüzde seksenlik çoğunluğu da riske eden Chirac, bu şekilde reformların geri kalanını daha rahatça uygulayabileceğini umuyor. Ancak, Blair'in iktidara gelmesinin hemen ardından, bu rüzgarın Fransız sosyalistlerinin de desteğinin artmasına yol açtığı gözlenmeye başladı. Eğer sosyalistler hükümeti kurarlarsa, reformlarda frene basılacağı ve belki de Avrupa'da tek para birimine geçişin sekteye uğrayabileceği sanılıyor.

Avrupa'nın diğer ucunda yapılan bir başka seçim de Leninist sistemin çökmesinden beri bir türlü kendini toparlayamayan bir ülkeye yeni umut getirdi. Enflasyonun ayda % 243'ü bulduğu Şubat ayında, iktidardaki sosyalist hükümeti bir ay süren gösterilerle protesto eden, ekonomik durumu perişan vaziyetteki Bulgaristan'da, Demokratik Güçler Birliği büyük çoğunlukla seçimleri kazandı. Kasım'da Cumhurbaşkanı seçilen Petar Stoyanov'un da desteğiyle, gerçek bir reform hamlesi ve her türlü suça karşı kararlı bir mücadele başladı. Bulgar halkının içinde bulunduğu durumun perişanlığı nedeniyle reformun acı ilaçlarına bir müddet ses çıkarmayacağı umuluyor. IMF'nin dayattığı Para Kurulu'nun da ülkede istikrarın sağlanmasına katkıda bulunacağına inanılıyor.

Avrupa'nın Bulgaristan'dan bile kötü haldeki ülkesi Arnavutluk'ta da, Mart ayında devlet ortadan kalkıverdi. Bir banker skandalıyla başlayan olaylar, ülkede kısa sürede genel bir anarşi ortamına dönüştü. Cumhurbaşkanı Sali Berişa'nın varolan siyasi serbestliği kısıtladığı, yazın yapılan seçimlere hile karıştırdığı için azalan popülaritesi, ülke nüfusunun neredeyse yarısının bankerlere paralarını kaptırmasıyla tamamen yok oldu. İsyanın merkezi olan güneydeki Avlonya kentinde mafya, serseriler ve asker ya da polis eskileri, duruma hakim olmaya çalıştılar. Bir ara tamamen kontrolden çıkan ülkede, halk silah depolarını basarak içerde ne var ne yoksa topladı. Bu kargaşa içinde istifasını reddeden Berişa, ayrıca parlamentoya kendisini beş yıl süreyle yeniden cumhurbaşkanı seçtirdi. Her zamanki gibi ortak bir dış politika uygulayamayan AB üyesi ülkeler tartışmaya devam ederken, ülkenin anarşi ve iç savaşa teslim olmasına an meselesi diye bakılıyordu. Hapisteki sosyalist lider Fatos Nano'yu serbest bırakan ve gene sosyalist Başkim Fino'ya bir milli mutabakat hükümeti kurduran Berişa, Haziran sonu için seçim sözü de verdi. İtalya'nın başını çektiği ve içlerinde Türkiye'nin de bulunduğu beş ülkeden oluşturulan 6 bin kişilik bir askeri güç, Arnavutluk'a giderek asayişin sağlama görevini üstlendi.

Soğuk Savaş sonrası en talihsiz ülkesi Bosna'da da Dayton Barış Anlaşması'nın yürümeyeceği belli olmaya başladı. Savaş suçluları etrafta ellerini kollarını sallayarak dolaşır ve yakalanamazken; Boşnaklar'la konfederasyon ortağı olması gereken Hırvatlar, kendi alanlarından Hırvatistan parlamentosuna milletvekili seçtiler ve Mostar'da kalan Boşnaklar'a zulmettiler. Zaten bu durumda, Sırlar yerlerinden yurtlarından edilen Boşnaklar'ın evlerine geri dönmelerine izin vermezken barışın tesis edilebileceğini düşünmek hayalcilik olurdu. Sırlar ve Hırvatlar'ın barış anlaşmasına uymama niyetlerinin iyice belirginleşmesiyle, Saraybosna'daki, Boşnak hükümeti de kendince planlar yapmaya başladı. Uluslararası Barış Gücü'nün ancak, 1998 yazına kadar Bosna'da kalacağını hesap eden, bu arada Müslüman ülkelerden gelen 400 milyon dolarlık yardım sayesinde silah alabilen ve askeri eğitimlerini ilerleten Boşnaklar, Bosna'yı üçe bölmeye

fikrine yaklaşmış görünüyorlar. Ancak, kendi paylarını büyütmek için de savaş hazırlığı yapmaktalar.

Rusya Başkanı Boris Yeltsin, geçirdiği tüm rahatsızlıkları ve ameliyatları atlattı sağlığına kavuştuktan sonra iktidar dizginlerini eline alarak, yeni bir hamleyle girişti. Ekonomik reformlardan sorumlu yardımcısı Anatoli Şubais'i ve gencecik bir eyalet valisi olan Boris Nemtsov'u başbakan yardımcılıklarına atayan Yeltsin, bu şekilde başbakan Çernomirdin'i de markaja aldı. Genç ekip, Rusya'da vergi yasalarını basitleştirerek işe başladılar. Bu arada Yeltsin'in ABD Başkanı Clinton ile yaptığı zirvede, NATO genişlemesi dışındaki konularda genelde mutabakat sağlandı. Ancak NATO genişlemesi, Soğuk Savaş sonrasında Rusya ile Batı arasındaki ilişkilerin en kritik ögesini oluşturuyor. Daha önce ABD Dışişleri Bakanı Albright'ın, zirveden sonra da NATO Genel Sekreteri Solano'nun demarşlarına rağmen, Rusya ile NATO arasında bir anlaşma sağlanamadı. Bu arada yeni stratejik açılımlar yaratmaya çalışan ve kendisini istiskal ettiğine inandığı Batı'ya da bir gözdağı vermek isteyen Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti ile yakınlaşmaya başladı. Çin Cumhurbaşkanı Jian Zeming'in Moskova ziyaretinde, iki ülke arasındaki stratejik işbirliğinden dem vuruldu. Her ne kadar Rusya'nın arzusu Çin, Hindistan ve İran ile kendi arasında sıcak ilişkiler kurmak olsa da, genelde birbirine fazla güvenmeyen ülke yakınlaşması daha çok taktik bir hamle niteliğini aşmayacak.

Rusya'nın giderek daha fazla yakınlaştığı bir diğer komşusu İran ise, tüm dünyaya meydan okumaya devam ediyor. Şubat sonunda ağır hasara yol açan bir deprem atlatan ve Mayıs'ta yapılacak seçimler için aday tespit işlemlerini bitiren İran, bir Alman mahkemesinin kararıyla Avrupa ve dünya gündemine bomba gibi düştü. Mahkemede yıllar önce Mikonos adlı bir lokantada öldürülen İranlı Kürt liderlerin ölüm emrinin İran devlet yetkililerince verildiği belirtildi. Bu karar üzerine Almanya, İran politikasını değiştirme ve elçisini geri çekme kararı aldı ve Tahran'da Alman aleyhtarını gösteriler patladı. AB ülkeleri önce elçilerini geri çektiler ancak her zamanki tavizci tutumların etkisiyle "eleştirel diyalog" politikasından vazgeçtiklerini, ancak elçileri geri yollayacaklarını söylediler. Elçi çekme kararına

misilleme yapmış olan İran, bu son karar karşısında AB ülkelerine ağır hakaretler yağdırdı ve Alman ve Danimarka elçilerinin geri gelmemesinden çok üzüntü duymayacağını belirtti. Bu arada, ABD'ye de meydan okuyan İran, Basra Körfezi'nde 200 bin askerin katılımıyla deniz kuvvetlerine tatbikat yaptırdı.

İsrail'in barışa mezar kazmak üzere işbaşına gelmiş, tecrübesiz Başbakanı Binyamin Netanyahu, aldığı kararlarla ortalığı gene karıştırdı. Filistinliler'i öfkeliendiren bir kararla, İsrail ordusunun geri çekilme aşamalarından birinde sadece yüzde 2 oranında top-rağı Filistin idaresine bıraktı. Filistinliler'in ve tüm dünyanın karşı koymasına rağmen, Netanyahu'nun, Doğu Kudüs'te Cebel Ebu Ghneym/Har Homa adlı yerde 30 bin kişilik bir yerleşim bölgesi inşasına başlama kararı üzerine, Ürdün Kralı Hüseyin'den sert bir mektup geldi. Mektubun akabinde bir Ürdünlü askerin yedi liseli kızı katletmesi üzerine İsrail'e giden Kral Hüseyin, ölen öğrencilerin ailelerini, matem oturuları sırasında ziyaret etti. Bu jeste karşılık vermeyen Netanyahu, inşaat çalışmalarını başlatınca Filistin'de gösteriler başladı. Filistin otoritesinin hakim olduğu yerlerde, yaygın yolsuzlukların ve hırsızlıkların gerçekleştiği, halkın işkence ve baskıyla yönetildiği korkunç bir rejim kuran Yaser Arafat'ın manipüle ettiği bu gösterilerden sonra sıra, beklendiği gibi, bir terör saldırısına geldi. Tel Aviv'de bir kahvede üzerindeki bombayı patlatan bir Filistinli, üç İsraili'yi öldürdü. Netanyahu'nun, sonradan aklanacağı bir atama usulsüzlüğünü soruşturması sırasında İşçi Partisi'nin de katılacağı bir koalisyon hükümeti kurulması gündeme geldi, ancak gerçekleşmedi.

Hindistan'da Kongre Partisi suni bir kriz yaratarak 13 partiden oluşan "Birleşik Cephe" iktidar koalisyonunu başbakanı değiştirmeye zorladı. 77 yaşındaki yeni Başbakan Inder Kumar Gujral, ekonomik liberalizasyondan sorumlu maliye bakanını tekrar aynı göreve getirerek piyasaları rahatlatı. Ekonomik liberalizasyonu ciddiye alan Birleşik Cephe iktidarı, komşu Pakistan'la ilişkilerde de cesur adımlar atarak bir yumuşama havasının başlamasına katkıda bulunmuştu. İktidara ikinci gelişinde herkesi şaşkırtacak işler yapan Pakistan Başbakanı Nawas Şerif de bu çabalara katkıda bulun-

yor. Bu arada, Şerif, Cumhurbaşkanı'nın başbakanı azletme yetkisini meclis kararıyla kaldırdı ve Pakistan'da ilk kez bir askeri, Deniz Kuvvetleri Komutanı'nı, yolsuzluklara karıştığı gerekçesiyle emekliye sevketti.

Yaklaşık dört aydır Lima'daki Japonya elçiliğinde 72 rehineyi ellerinde tutan Tupac Amaru gerillalarına karşı baskın düzenleyen Peru güvenlik güçleri, biri hariç tüm rehineleri kurtardılar. Gerillaların hepsini, teslim olmak isteyenler de dahil, öldürdüler. Yapılmadan önce, çok ürkek oldukları ve karşı çıkacakları için, Japonlar'a bildirilmeyen hareket, Peru'nun sert ve otoriter Cumhurbaşkanı Fujimori'nin başarı hanesine yazıldı. Ancak, Peru'daki sefalet devam ettikçe, bu tür hareketlerin yaşayacakları konusunda hemen herkes hemfikir. Bu arada, Peru ordusunun sicilinin insan hakları ve şiddeti sevme konusunda hiç de parlak olmadığı yeniden tartışıldı.

Dünyada, daha doğrusu Afrika'da, bir dönem sivilen sona erdi. Tam 32 yıldır dünyanın doğal kaynaklar açısından en zenginlerinden biri olan ülkesini talan ederek Belçika, Fransa ve ABD gibi devletlerin himmeti ve neredeyse koşulsuz desteğiyle iktidarda kalan Zaire'nin kanlı diktatörü Mobutu Sese Seko, artık gidici. Zaire'nin doğusundan yola çıkan bir gerilla hareketi, etraftaki ülkelerden Uganda, Angola, Ruanda ve Zimbabve'nin de desteğini alarak başkent Kinşasa'ya kadar ilerledi. Genellikle fazla çatışmaya gerek kalmadan ele geçirdikleri şehirlerde, dürüst ve işleyen bir yönetim kurmayı başaran gerilla gücünün önderi Laurent Kabila, Başkan Mobutu ile bir kez buluştu. Güney Afrika Cumhurbaşkanı Nelson Mandela'nın hakemlik ettiği görüşmeden sonuç çıkmayınca Kabila, yürüyüşüne devam etti. Mobutu belki de bir daha dönmemek üzere Gabon'a geçti. ABD'nin tüm desteğini çekerek ölüm fermanını imzaladığı Mobutu'nun yerine geçecek Kabila'nın sicilinde, şimdiye kadarki en kötü olay, sığınmacı kamplarında Ruanda'ya geri gönderilmeyi bekleyen Hutular'ın aç bırakılarak ya da kıyıma uğrayarak telef edilmelerine göz yumması oldu.

Solî Özel

Serel'in melodisi banyoları sarıyor...

Modern çizgiler, estetik tasarımlar...

Banyolarda, her zaman genç bir melodiye dönüşen eşsiz bir uyum...

Dinleyin... Serel'ler sizi de büyüleyecek...

Banyonuzdan yayılan bu melodiler, yaşamınıza yepyeni heyecanlar getirecek...

Orkide takım.

Genel Dağıtım: Elmor Tesisat Malzeme Ticaret A.Ş. Merkez: Karamanlı Cad. Ümmühan 71/7 Karşıyaka/İzmir 35110 (G 212) 251 70 05 (B Hattı) Faks: (G 212) 249 90 91

SEREL

"Yıllara Beraber"

Siyasi istikrarın ilk şartı Meclis'in çalışması

Cahit Karakaş

Türkiye'de anayasaya dayalı ilk devlet yönetimi padişahlar döneminde Osmanlı liberal aydınların dayatmaları sonucu 1876 yılında başladı. Böylece de merkezci ve mutlakiyetçi iktidar anlayışı bir ölçüde terk edilerek o zamanki adıyla Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan olarak adlandırılan iki meclisli parlamento oluşturuldu.

Bu parlamento, tam olarak demokratik bir yapı sergilemese de, Türkiye'de ilk kez halkın siyasal iktidara ortaklığını mümkün kılması nedeniyle, 1876 yılı Türk parlamentosunun başlangıç yılı olarak kabul gördü. Böylece, zamanın koyu mutlakiyet idaresinden meşruti idareye geçiş sağlandı ve yürütmeyi elinde bulunduran Padişahın katı iktidarı, bir ölçüde yumuşatılmış oldu. Bu başlangıç, ulus egemenliğinin önünde duran kapının aralanışı olarak değerlendirildi ve böylece ülkede demokratikleşme sürecinin ikinci aşamasına 2. Meşruiyet ile birlikte ulaşıldı. Bu aşamada, ilk kez çoğulcu bir siyasal hareket başladı ve yönetimde halkın gücü daha da arttı ve böylece siyasi örgütlenmenin ilk adımları atıldı. Nitekim, 1908-1913 yılları arasında kapsayan beş yıllık dönem içinde 13 siyasi parti kuruldu ya da örgütlendi.

Halkın gücünün iktidar üzerinde etkili olmasında,

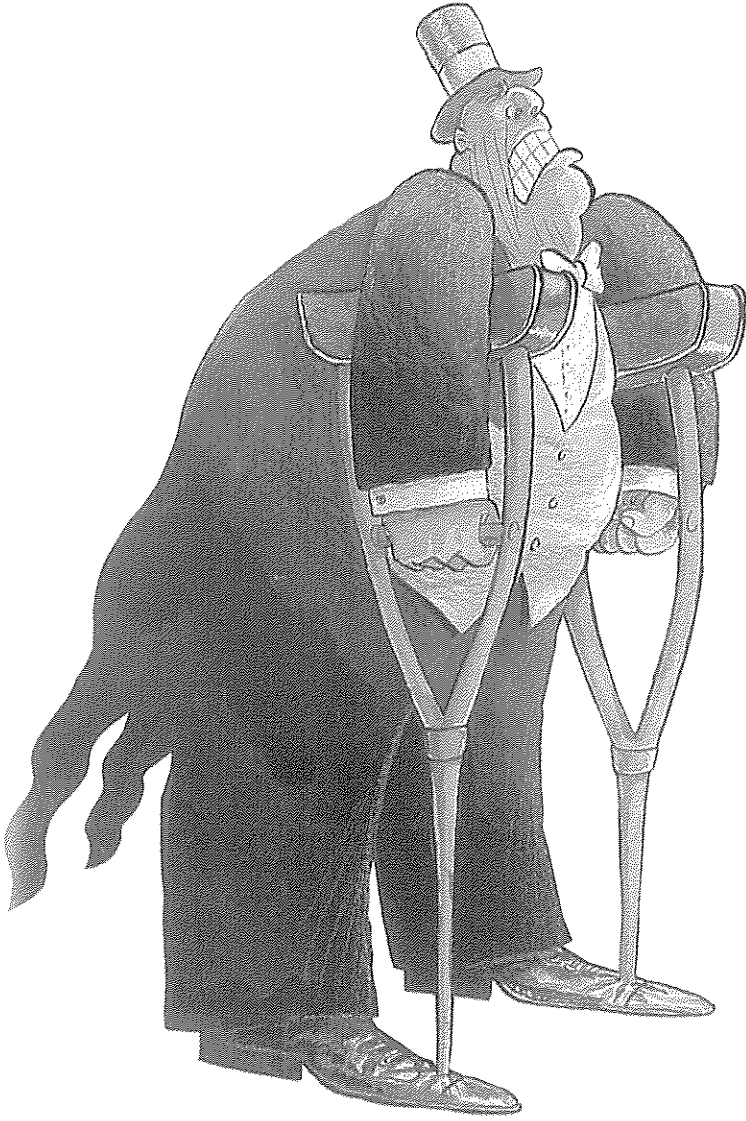
partilerin ve özellikle de İttihat ve Terakki Partisi'nin kurulması çok önemli bir rol oynadı. Bu dönem içinde dört genel seçimin yapıldı ve Parlamento sorunların serbestçe tartışıldığı yer haline geldi. Fakat buna rağmen, gerek devletin teokratik yapısı ve gerekse de demokratik altyapıların da oluşmaması nedeniyle, her yasama dönemi fesih ile sonuçlandı.

Ayrıca İttihat ve Terakki Partisi yöneticilerinin bencil ve otoriter davranışları Parlamento'nun devamına büyük engel teşkil etmesi, sonuçta ülkenin içinde bulunduğu ağır dış ve iç sorunların çözümünde devlet olarak acze düşülmesine neden oldu.

1920 yılında toplanan Meclis-i Mebusan, son Osmanlı meclisi oldu ve her ne kadar bu meclis, Müdafaa-i Hukuk esasları doğrultusunda çalışmış ise de, ömrü ancak üç ay sürebildi.

Bir yanda ülkenin içine düştüğü ekonomik bunalım, diğer yanda ise İstanbul dahil bazı şehirlerin yabancı güçlerce işgal edilmesi ve milli mücadele hareketinin başlamasıyla birlikte gelişen olaylar, hakimiyetin milletin eline geçmesi yolunu açtı.

Sonuç olarak, Osmanlı İmparatorluğu döneminde milli birlik, iç güvenlik, ekonomik ve siyasi istikrar, demokratik kültür yapılanması gibi demokratik yöne-

ümlere sahip ülkeler için geçerli unsurların hiçbirisi oluşmadı ve bu unsurların farkında dahi olunmadı.

Cumhuriyetle gelen demokrasi

Atatürk ve arkadaşları İmparatorluğun bu yapısını çok iyi bildikler için, Türk ulusunun kurtuluşunu yeni bir Türk devleti oluşturmakta gördüler. Böylece, yalnızca ulus egemenliğine dayalı olarak kurulacak bu yeni devlete model olarak da, Batı'nın demokratik devletleri seçildi.

23 Nisan 1920'de açılan T.B.M.M., yeni kurulan Türk devletinin ulus egemenliğine dayalı ilk parlamentosu olarak ortaya çıktı. 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları'nda yer alan demokrasi ve milli egemenlik fikri, Atatürkçü dünya görüşünü yansıtıyordu ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin felsefesini simgeliyordu. Bu

devletin kuruluşunda, otoriter, totaliter görüşe ve hukuk üstünlüğü tanımayan tekelci bir yönetim idaresine yer verilmedi. Bu yeni devlet olgusu, özünde, yalnızca halka dayanan ve onun çağdaşlaşmasını hedefleyen Atatürk devrimlerini yaşatmayı amaçladı. Bunun tersi bir irade sergilemeye kalkışmak, yüzyılı aşkın bir süredir değişik deneylerden geçen bir demokratikleşme sürecinin tersine çevrilmesi anlamını taşır. Hatta, böyle bir deneme hüsrana mahkumdur.

Özellikle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devlet yönetimlerinde yeni akımlar belirdi ve bireyler için siyasi ve hukuki eşitliğin sağlanmasının yanında, sosyal ve ekonomik dengesizliklerin yok edilmesi ilkelerini de bünyesinde taşıyan, insan haklarını en geniş biçimde kabullenen, halkın seçme ve seçilme haklarını güvenceye alan, demokratik parlamenter yönetim biçimini çağımızın devlet sistemi haline geldi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunda ve sonrasında yapılan tüm yasal düzenlemelerde ise hep bu demokratik parlamenter sisteme ulaşmak amaçlandı.

Çağdaş demokrasilerde her ülkenin kendi tarihi gerçekleri de dikkate alınarak ve meşruiyet duygusu içinde demokratik sistemi korumak ve yaşatmak için bazı önlemlere başvurulmaktadır. Siyasal demokrasinin bir ülkede şekillenmesinde toplumun gelenekleri, ihtiyaçları ve tercihleri etkileyici rol oynar. Toplumlar daha özgür, daha müreffeh bir yaşama ulaşmak için, siyasi sistemlerinin istikrarını sağlamada daima arayış içinde olmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren hakim olan çağdaşlaşma arayışı, benimsenen siyasi modelin Batı'nın demokrasi modeli olduğunu göstermektedir.

Demokrasinin işleyişindeki zaaf

Ancak demokrasinin bir ülkeye yarar mı zarar mı getireceği, müesseselerin kuruluş biçimleri ve işleyiş şekillerine bağlıdır. Şurası bir gerçek ki, işleyişinde zaafa uğrayan demokrasi, anarşi ve dağılmaya en müsait yönetim şeklidir. Eğer bir ülkede demokrasi, başarı kazanamazsa, yani toplumun beklentilerine karşılık veremez, hak ve hukuk duygusunu yok eder, ekonomi ve sosyal eşitsizliklere çare bulamaz, devletin varoluş felsefesine ters düşen yaklaşımlar sergilerse ve sonuçta

sistem dejenere olup anarşi ve diktatörlüğe kayarsa, bunun sorumluluğu, demokratik sistemin uygulayıcı ve denetleyici kurumlarına yüklenir.

Türk demokrasisine, Batı demokrasisine benzer bir hüviyet kazandıran diğer bir unsur da, siyasi partilerin demokrasinin unsurları arasında yer almış olmasıdır. 1961 ve 1982 Anayasaları'nda siyasi partileri demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak tanımlamanın temelinde, demokratik parlamenter sistemi ülkede en geniş biçimde yerleştirmek istenmesi yatmaktadır. Bununla birlikte aynı anayasalarda siyasi partilere düşen sorumluluklar da yer almıştır.

Demokrasi tarihimizde görülmektedir ki, 2. Meşrutiyet'le birlikte kurulmuş olan siyasi partilerin hiç biri demokratik sistemin geliştirilmesinde samimi ve tutarlı olmadılar. Bu partiler döneminde rejim, anayasal ve fiili olarak iki şekilde ta-

Siyasi istikrarın başlangıç noktası siyasi partilerdir. Partiler yapılanmalarında uygar ve demokrat olmalı, lider sultası altında ve parti oligarşisi zihniyetiyle hareket etmemelidirler.

rif edilmiş, iktidara sahip olanlar sıkıştıkları zaman anayasal rejimin arkasına sığındılar ve onu, fiilen uyguladıkları rejimi korumak için kullandılar. Bu tip uygulamalar parlamentolarda büyük sıkıntılar yaratarak siyasi istikrarın yok olmasına yol açıldı.

Şüphesiz, bugün için de geçmişte yaşanan siyasi olaylardan çıkarılacak pek çok ders vardır. Siyasi partilerce unutulmaması gereken bir başka nokta da, milli irade ve milli egemenlik gibi kavramların Türk siyasi hayatına milli mücadele ile girmiş olmasıdır. Demokratik yapılanma, milli mücadeleyi yapan 1. Türkiye Büyük Millet Meclisi ile başladı ve günümüze değin gelişerek Atatürk ilke ve inkılapları ile şekillenen çağdaş devletin felsefesi haline geldi.

Cumhuriyet'in kuruluşunu izleyen on yıllık dönem içinde kültür ve hukuk alanlarında çağdaş içerikli pek çok yeni düzenlemeler yapıldı ve uygulamalar gerçekleştirildi. Örneğin, alfabe, dil, kıyafet, eğitim ve laikleşme alanlarında yapılan devrimler, demokrasinin altyapısı sayılacak bir siyasal toplumun

oluşturulmasını hedefledi.

Çağdaş demokrasilerin işlerlik kazanmasında, demokrasinin erdem ve bilincine sahip siyasi partiler kadar önemli bir diğer unsur da, tam anlamıyla bağımsız ve her türlü etkiden uzak bir yargı sistemidir. Toplumda hukuka bağlı bir devlet anlayışı ve güvencesinin yerleştirilmiş olması bir diğer önemli zorunluluktur. Türk parlamentosu son yarım asır içinde bazı dönemler kesintilere uğraması sonucunda yaşanan, siyasi istikrarsızlıklar ise demokrasimize zarar verdi. Her defasında, siyasi partiler ve parlamento istikrarsızlığa sebep olmakla suçlandı ve yapılan tüm anayasa değişikliklerinde siyasi partilerle ilgili kısıtlayıcı ve denetleyici düzenlemeler getirildi.

Siyasi partilerin sorumlulukları

Her tür rejimin kendine özgü bir yönetim örgütlen-

mesi vardır. Bunların her birinde ister meclis densin ister konsey, rejime meşrutiyet kazandırmak için öngörülmüş organlar bulunur. Demokratik parlamenter sistemlerde bu organlar halkın özgür iradesiyle seçtiği ve vekil olarak görevlendirdiği üyelerden oluşan parlamentolardır. Halk için yasa koyucu olan, yürütme organını denetleme yetkisine sahip olan bu organdır. Halk istediği üyeleri genelde siyasi partiler aracılığıyla parlamentoya gönderir. Dolayısıyla siyasi partilerin görevleri, halkın istek ve tercihlerine aracı olmak ve bunların gerçekleşmesine çalışmaktan ibarettir. Halkın partilere yüklediği bu görevin, mevcut sisteme hiçbir zarar verilmeden, sistemin daha da gelişmesi sağlanarak yerine getirilmesi, siyasi partilerin sorumluluğudur.

Türkiye gibi demokratikleşme sürecini tamamlamamış ülkelerin karşılaştıkları sorunlar, çoğunlukla siyasi istikrarın gerçek anlamda sağlanamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Aslında parlamentolar siyasi kargaşaları önlemek, siyasi istikrarı sağlamak ve korumak için oluşturulmuş olan büyük forum niteliğindeki organlardır. Bunun içindir ki, siyasi istikrar

Ödemeleriniz için Yeni Vergi Daireniz!

Artık, vergilerinizi*
tüm Garanti şubelerine yatırabilirsiniz.
Üstelik, öğle tatilinde bile.

*Yıllık gelir vergisi, Gelir geçici vergisi, Gelir stopajı, Kurumlar vergisi, Kurumlar geçici vergisi, Kurumlar stopajı, Katma değer vergisi, Banka ve sigorta muameleleri vergisi, Fon payı, Damga vergisi, Savunma sanayii destekleme fonu, Toplu konut fonu, Veraset ve intikal vergisi, Götürü vergiler..

GARANTİ

Başka bir arzunuz?

denince hep parlamentonun rolü akla gelir. Dolayısıyla siyasi istikrar sorunu irdelenirken öncelikle parlamentonun oluşum şekli dikkate alınmalıdır. Böyle bir irdeleme sonucunda demokratik parlamenter sistemlerde siyasi istikrar sorumluluğunun, daha çok, o parlamentolarda temsil edilen siyasi parti gruplarına ait olduğu açık bir şekilde ortaya çıkar.

Siyasi partilerin başta, yapılanmaları olmak üzere, yönetim anlayışları ve davranış biçimleri parlamentonun çalışmalarındaki en büyük etkidir. Parlamentolarda temsil edilen siyasi partilerin öncelikle devletin sahip olduğu rejime ters düşen bir fikri yapıya ve felsefeye sahip olmaması gerekir. Kendi sistemini koruyucu mekanizmalardan yoksun demokrasiler, dağılma durumuyla karşı karşıya kalırlar. Rejime ters düşen yapı ve fikirdeki partilerle demokratik sistemi ayakta tutmak mümkün değildir. Her durumda, siyasi

Çağdaş demokrasilerde en belirleyici kurum, seçimdir. Halkın özgür iradesi ve egemenliği seçimle belirlenir. Uygulanış biçimi her ülkenin koşulları dikkate alınarak düzenlenen seçim sistemleri, bir anayasal hak olmanın ötesinde halk için bir ümit kapısıdır. Türk toplumu bu anayasal hakkına büyük değer vermekte ve her şeye rağmen her seçimde büyük oranda ve heyecanla bu hakkını kullanmak için sandığa koşmaktadır. Bu gerçek Türk halkının demokrasiye bağlılığının diğer çağdaş ülkelerdekilerin gerisinde olmadığını kanıttır. Fakat bütün istek ve çabalara rağmen Türkiye'de seçim sistemi her geçen dönemde daha da antidemokratik hale getirilmiştir. Özellikle parlamentoda çoğunluğu teşkil eden grupların bencil duygularıyla oluşturulan seçim kanunları, sonuçta halkı, parti yönetimlerince oluşturulan listelere oy vermeye

Kendi sistemini koruyucu mekanizmalardan yoksun demokrasiler, dağılma durumuyla karşı karşıya kalırlar. Rejime ters düşen yapı ve fikirdeki partilerle demokratik sistemi ayakta tutmak mümkün değildir.

partiler kanunu bu düşünceler ışığında düzenlenmiş olmalıdır. Siyasi istikrarın başlangıç noktası siyasi partiler ve onların meclisteki gruplarıdır. Siyasi partiler yapılanmalarında ve yönetim biçimlerinde, uygar ve demokrat olmalı, lider sultası altında ve parti oligarşisi zihniyetiyle hareket eder duruma düşmemelidirler. Parlamenter demokratik sistemi bu tür partilerle çağdaş ülkelerin seviyesine ulaştırmak büyük zorlukları beraberinde getirir.

Parti başkanlarının rolü

Ülkelerdeki siyasi istikrarsızlığın diğer bir sebebi de, parti lider ve genel başkanlarının görevlerinin yanlış algılamalarından kaynaklanmaktadır. İktidar hırsı içinde olan, partilerini gaye haline getiren yöneticilerin, sisteme ve dolayısıyla ülkelere verdikleri zararlar örnekleriyle sabittir. Demokrasi yalnız biçimsel yönleriyle algılanacak bir olay değildir; demokrasi erdem ve özveriye dayalı bir yönetim tarzıdır. Bu gerçeğin içine sındırememiş siyasi kadroların buldukları organlardan, siyasi istikrar beklemek hep beyhude olmuştur.

zorlar hale getirmiştir. Siyasi istikrarsızlığa sebep olan ve toplumu parlamentodan ümidi kesme noktasına getiren işte bu çarpık ve yetersiz seçim sistemleridir. Bu tür seçim sistemleriyle oluşan parlamentoda egemen güç, parti yönetimleri olmaktadır.

Parlamentonun işlevlerini daha etkili ve düzenli yapabilmesi, demokrasimizin gelişmesine ve kökleşmesine gerekli etkiyi sağlayabilmesi için, çağdaş anlayışlar altında yapılan düzenlemeleri içeren bir seçim sistemine şiddetle gereksinim vardır.

Bugünkü durum

Görüldüğü gibi, Türk demokrasisi başından beri hep Batı demokrasilerini model seçmiş ve devletin kuruluş ilkelerini koruyarak ve savunarak bugünkü duruma erişmiştir. Şimdi sorgulamamız gereken, mevcut parlamentonun kendi rolünü tam ve gerçek anlamda yerine getirip getirmediğidir. Tabii ki, parlamentonun çalışmaları, yürürlükteki anayasa, yasalar ve içtüzüklerle düzenlenmiştir. Bu yasa ve düzenlemeler, parlamento-

yu bağladığı gibi, yürütme organının ve parti gruplarının parlamento içi çalışmalarında da bağlayıcı nitelik taşıyan unsurlar içermektedir. Anayasada ayrı ve bağımsız bir güç olarak parlamento yanında yer alan yürütme organının parlamentonun çalışmalarında rolü özellikle büyüktür. Zira parlamentonun, asli görevleri olan yasa yapma ve denetim fonksiyonlarını demokratik usul ve teamüllere uygun tarzda, ülke ve halk yararına kamuoyunun beklentileri doğrultusunda yerine getirebilmesi, özellikle yürütmenin tutum ve davranışlarıyla yakından ilişkilidir. Yürütmeyi elinde bulunduran parlamento çoğunluğu, parlamentoyu kendi istediği doğrultuda çalıştırmak fikrine sahip ve yatkınsa, parlamentonun toplumun beklediği rolü yerine getirmesi güçleşir. İşte böyle durumlarda parlamento, ülkede siyasi istikrar sağlamada etkisiz kalır. Nitekim şu anda parlamentomuzda yaşanan sıkıntılar, iktidar partilerinin bu tür davranış biçimlerinden kaynaklanmaktadır.

Parlamento içinde hiçbir parti grubunda memleketi ve milleti ilgilendiren yasa önerilerinin, iç ve dış problemleri ilgilendiren konuların ele alınarak görüşüldüğüne ve müzakere edildiğine şahit olunmamaktadır. Parti grupları, parti genel başkanlarının parlamento içinde birbirlerine cevap yetiştirdikleri miting alanlarına dönüşmüştür. Hiçbir grup, üyesi milletvekilinin konuşmasına, fikrini söylemesine imkan tanımamaktadır. Yasalar büyük oranda kanun gücünde kararnameler şeklinde hükümetçe yürürlüğe konulmakta, bunların parlamentoda görüşülmesine ve müzakeresine yanaşılmamaktadır. Demokrasilerin işleyişi bakımından hayati öneme sahip olan parlamento, ülkemizde bir tasdik mercii haline getirilmiş bulunmaktadır.

Denetim konusuna gelince, parlamentonun denetim mekanizması içinde en etkili olanı, soruşturma

mekanizmasıdır. Araştırma ve genel görüşme, yapırımı olmaması nedeniyle etkili bir denetim sistemi olma özelliğini ülkemizde yitirmiştir. Soruşturma denetimi, çoğunluğu teşkil eden yürütme tarafından, şeklen de olsa, istenilen biçimde yönlendirebilmektedir. Bütün bunlar, daha önce de değinildiği gibi, demokrasimizin itibarına gölge düşüren parti oligarşisinin etkileridir. İşlevini bu şartlarda yapma durumunda olan bir parlamentodan siyasi istikrar sağlanmasına yardımcı olmasını beklemek mümkün değildir.

Sonuç olarak, tekrar ifade etmek gerekirse, ülkenin her yönüyle sağlıklı gelişmesi, çağdaş devletler yanında yer alabilmesi, halkın her kesiminin huzur ve güven içinde yaşayabilmesi, ekonomik kalkınma ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesi ve nihayet, bugün her zamankinden

daha çok muhtaç olduğumuz siyasi istikrarın sağlanabilmesi, öncelikle parlamentoya işlerlik kazandırmakla mümkün olacaktır. Bütün bunların, daha önce de açıklanmış olan esaslar dikkate alınarak gerçekleştirilmesi ise, öncelikle siyasi partiler kanununu ve seçim kanununun çağdaş ve objektif bir anlayışla yeniden düzenlenmesine, parlamentoyu yürütmeye karşı daha etkili duruma getireci, denetim fonksiyonunu daha gerçekçi ve etkili yapabilmesini sağlayıcı içtüzük düzenlemelerinin ele alınmasına çok yakından bağlıdır.

Bunlara ilave olarak, bürokrasinin siyasi iktidarlardan etkilenmeyecek güvenceye kavuşturulması, parlamentonun saygınlığı, parlamento üyelerinin dokunulmazlığı ve üyelerin yapamayacağı işler konusunda da yasal düzenlemelere geçilmelidir.

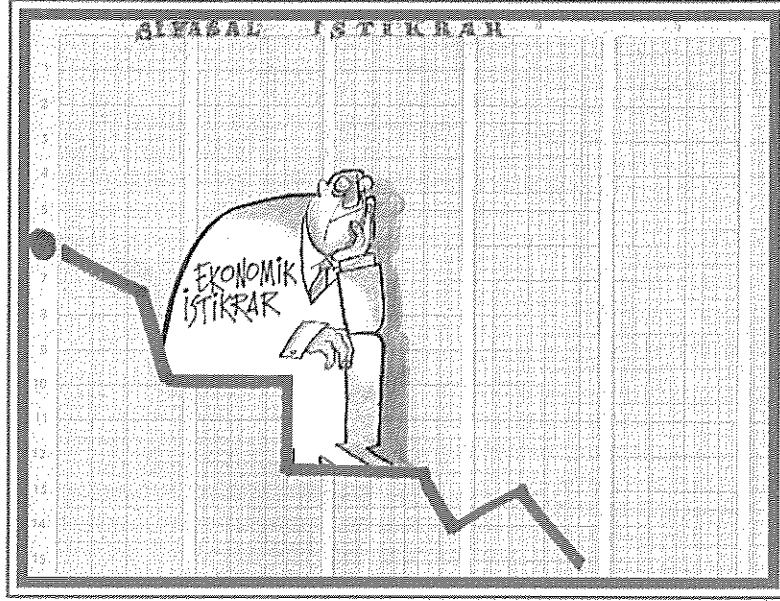
Cahit Karakaş
TBMM Eski Başkanı

Bilim adamları insan ömrünü
uzatmak için gece gündüz çalışıyor.

2050'de üreteceğimiz kumaşları görebilmek için, değer.

Gazetelerde her gün okuyoruz: İnsanı uzun yaşatmak için geliştirilen buluşlar açıklanıyor. Bu haberin yarattığı tartışmalarda, biz en olumlu düşünen taraflardan biriyiz. Çünkü bilim adamları uzun yaşam için çalışırken, biz de 2000'lerdeki Berdan için geliştireceğiz. Elli yıl sonraki Berdan kumaşlarını düşününce, tek dileğimiz var: O kumaşları giyerken de, en az bugünkü kadar enerjik ve uzak görüşlü olalım.

BERDAN

Ekonomik istikrar programı

Engeller ve çözüm yolları

Mahfi Eğilmez

Türkiye uzun bir süredir ekonomik istikrar programı uygulamasının içindedir. Bununla birlikte söz konusu istikrar programı hiçbir zaman bir süreklilik göstermemiş, kesintilerle uygulanmaya çalışılmış ve siyasal istikrara önemli ölçüde bağlı olduğu için zaman içinde sapmalar göstermiştir.

Ekonomik istikrar programı uygulamasının önünde çeşitli engeller vardır. Bu engeller siyasal yaklaşımlardan, bürokratik engellere ve kurumsal yenilenme zorunluluklarına kadar uzanmaktadır. Bu çalışmamızda, Türkiye'de uygulanacak ekonomik istikrar programlarının önündeki engellerden önemli gördüklerimizi, çözüm yollarıyla birlikte ele alıp tartışmayı amaçlıyoruz.

İstikrar programı uygulanırken

karşılaşılan engeller ve çözüm yolları

a) Herşeyden önce uygulamaya konulacak bir ekonomik istikrar programı orta-uzun vadeli olmak zorundadır. Hatta belki biraz daha ileri giderek bir istikrar programının zaman zaman yoğunlaştırılıp zaman zaman hafifletilmek suretiyle sürekli olarak gündemde tutulması gerektiğini ileri sürebiliriz. Bu yalnızca Türkiye için değil, ekonomik istikrar arayışındaki bütün ülkeler için geçerli bir husustur.

Genellikle Türkiye'de bugüne kadar uygulanan istikrar programları kısa süreli programlar olmuş, daha tam sonuçları alınmadan gevşetilme yoluna gidilmiştir.

Aslında kısa dönemli yaklaşım sorunu yalnızca Türkiye’de değil, bütün demokratik ülkelerde siyasal rejimin getirdiği kısa aralıklı seçim süreleri ile ekonomik istikrar programlarının gerektirdiği orta-uzun süre çelişkisinden doğan bir sorundur. Bu ülkelerde siyasal iktidarların, iktidar süreleri genellikle 4-5 yıllık seçim süreleriyle kısıtlıdır. Bir ekonomik istikrar programının uygulanma süresi, özellikle henüz mali piyasaları tam gelişmemiş, piyasaları serbestleştirme konusunda temel uygulamaları henüz tamamlanmamış, diğer ülkelerle rekabeti tam gerçekleştirememiş ülkelerde, daha uzun süreleri gerektirebilmektedir. Bu genel altyapıyı tamamlamış ülkelerdeki istikrarsızlıkların çözümü bir siyasal iktidarın, iktidar süresinin belirli bir bölümünü gerektirdiği halde, söz konusu altyapıyı da istikrarsızlık sorunu ile birlikte ele almak zorunda olan Türkiye gibi ülkelerde bu süre, bir siyasal iktidarın, iktidar süresine sığmayabilmektedir. Siyaset ile ekonomi arasındaki bu süre çelişkisi orta-uzun dönemli ekonomik istikrar programlarının uygulamaya konulmasında en önemli engeli oluşturmaktadır. Böylece, yürürlüğe konulan istikrar programları seçimlere yaklaşılırken çeşitli siyasal endişeler sonucu gevşetilmeye başlanmaktadır. Bu konu, Türkiye açısından bakıldığında son derece tipik bir uygulamadır. Üstelik Türkiye, yakın geçmişte sık sık erken genel seçim ve genel seçimlerden farklı tarihlerde yerel seçim yapmak durumunda kaldığı için ekonomik istikrar programlarından kolayca vazgeçebilmektedir. Bu, süre tutarsızlığı çerçevesinde, siyasal hedeflerle ekonomik hedeflerin genelde birbirleriyle çeliştiğini söylemek yanlış olmayacaktır.⁽¹⁾

h) Ekonomik istikrar programlarının tam sonuçları alınmadan yapılacak gevşetmeler yalnızca bu programlarla hedeflenen makroekonomik dengelerin yeniden bozulması değil, onun yanısıra mali liberalizasyon hareketlerine de zarar verebilmekte ve bu konuda alınan yoldan geri dönmeye neden olabilmektedir.⁽²⁾ Bu gelişmelerin örnekleri yine Türkiye uygulamasında fazlasıyla vardır. Örneğin Türkiye, 1980’li yılların sonlarında geçtiği serbest faiz uygulamasını, yüksek kamu finansman açıklarını kapatma sorununu çözmeye yönelik ekonomik istikrar önlemlerini

tamamlayamaması sonucu, zaman zaman terkederek, Hazine kanalıyla, bankalara faiz indirimi empoze etmek uygulamasına geri dönmüştür.

c) Ekonomik istikrarın sağlanmasına ve mali disiplin oluşturulmasına yönelik uygulamalar, ülke içinde geniş bir uzlaşma zeminine ihtiyaç göstermektedir. Bu nedenle bir istikrar programının başarılı olabilmesi için, toplumun bütün kesimlerinin, hiç değilse asgari ortak noktalarda, üzerinde uzlaştığı bir program olması gerekmektedir. Bu açıdan siyasal iktidarların belirli konularda muhalefet ile anlaşmaları zorunlu görülmektedir. Buna benzer bir uygulama, ABD’de iktidar ve muhalefet partilerinin anlaşması ve ortak hareket etmesi sonucu, bütçe dengesizliklerinin giderilmesi konusunda gerçekleştirilmiştir. Bu tür uzlaşmalar Türkiye için çok daha fazla gerekli görülmektedir. Aksi takdirde, seçimler dolayısıyla verilen aşırı sözlerin tutulmaması siyasal iktidarı; bu gibi sözlerin tutulmaya çalışılması ise ülke ekonomisini yıpratmaktadır.

d) Türkiye’nin tarihsel ekonomik sorunlarının başında gelen döviz darboğazını aşmış olduğu görünüşü, bir başka açıdan şanssızlık olarak değerlendirilebilir. Türkiye’de genellikle dövizin bittiği dönemlerde ekonomik istikrar programları uygulamaya konulmuştur. 1980’li yılların uygulamaları her ne kadar iç ekonomik istikrarın sağlanmadığını ortaya koyuyorsa da dış dengeyi en azından daha bunalımsız bir görünüm içine oturttuğu açıktır. Bir ekonomik istikrar programı uygulaması için 1994 yılı başında olduğu gibi, mutlaka bir döviz darboğazına girilmesi beklenmemelidir.

e) Siyasal iktidarların, seçecekleri ekonomi politikası araçlarının diğer hedefler üzerinde yan etkileri olduğunu bilmeleri şarttır.⁽³⁾ Gerçekten de makroekonomik hedeflerin pek çoğu birbiriyle çelişkili sonuçlar yaratabilir.

Örneğin istihdamı arttırmaya yönelik otoyol yapımları, havaalanı inşaatları, baraj yapımları gibi işler, enflasyonist etkiler yaratır. O nedenle bir ekonomik istikrar programı uygulanırken amacın ne olduğunun iyi tanımlanması gerekir. Amaç eğer yüksek enflasyonu düşürmekse, kamu yatırımları asgariye indirilip, vergi çabasının azamiye çıkarılması zorunludur.⁽⁴⁾ Hem enflasyonla mücadele programı uygulayıp hem de arz yönlü iktisat uygulaması bir ara-

da olamaz. Böyle bir uygulama, ekonomideki hastalığın tam olarak teşhis edilemediği ya da enflasyonla gerçekten mücadele edilmediği anlamına gelir. Gelişmiş ülkelerde uygulanan ekonomik istikrar programlarının ne yazık ki Türkiye'ye uyarlanması mümkün değildir. Çünkü gelişmiş ülkeler enflasyon sorunlarını büyük ölçüde çözmüş, durgunlukla mücadele yönünde programlar uygulamaya yönelmişlerdir.

Türkiye'de ise, 1980'li yılların ilk yarısında enflasyon oranında görülen düşme, siyasal iktidarı rahatlatmış ve durgunluk dönemlerinde uygulanması gereken vergi oranlarını düşürmek suretiyle yürütülen arz yönlü bir ekonomik politikaya yönlendirmiştir. Sonuçta, enflasyon tekrar yükselmiş, başlangıç noktasına geri dönmüştür. Bu eğilimde, Türkiye'nin 1960'lı yıllardan kalma ekonomik büyümeye ağırlık veren yaklaşımı büyük rol oynamıştır. Ciddi ve sürekli bir ekonomik istikrar programı için Türkiye'nin ekonomik büyüme tutkusunu yerine ekonomik istikrar arayışını ön plana çıkartan bir yaklaşıma ihtiyacı vardır.

f) Türkiye'de uygulanacak ekonomik istikrar programlarının, maliye politikası araçları veya para politikası araçlarından hangisinin uygulamaya konulacağı tartışmasının dışında tutulması zorunludur. Gelişmiş ülkelerde mali altyapı, disipline edildiği ve enflasyon sorunu büyük ölçüde çözümlendiği için parlamentoya gitmeksizin uygulamaya konulabilen para politikası araçları ideal çözüm yolu olarak ileri sürülebilmektedir.

Gerek para politikası gerekse maliye politikası, siyasal iktidarların toplam talebi denetlemek için kullandıkları temel tekniklerdir. Maliye politikası, bütçe açık ve fazlaları yoluyla toplam talebi denetim altına almaya çalışırken, para politikası aynı amaç doğrultusunda disponibilitate, mevduat munzam karşılıkları gibi parasal araçları yürürlüğe koyan bir tekniktir.¹³¹

Bugün varılan nokta, para ve maliye politikalarının birlikte uy-

gulanmasının en doğru yol olduğu noktasıdır.¹³² Bu sentezi destekleyen iktisatçıların sayısı giderek artmaktadır. ABD Merkez Bankası Başkanı Alan Greenspan'ın, bu yaklaşımı destekleyen bir açıklamasındaki "Keynes'in başını Milton Friedman'ın omuzlarının üstüne koymak" sözü, bu sentez için güzel bir benzetmedir.¹³³

Yüksek ve sürekli enflasyon sorununu çözemeyen ve mali altyapısını tam olarak oluşturamayan Türkiye için ideal çözüm bu iki politikanın karma bir şekilde uygulandığı bir ekonomi politikası bileşimidir.

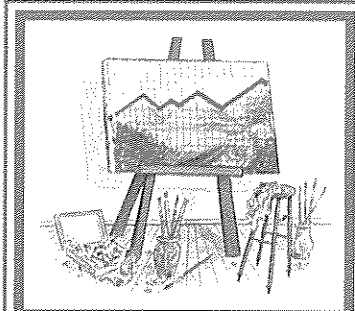
g) Maliye politikasının gerçek boyutlarıyla uygulanabilmesi için izlenmekte olan maliye politikasının sonuçlarını sağlıklı bir şekilde irdeleyebilmek gerekir.

Bunun da temel yolu bütçelerin gerçekçi yapılmasıdır.

Türkiye'de bütçelerin çeşitli siyasal gerekçelerle gerçekçi yapılmadığı ve yıl sonlarında büyük sapmalar gösterdiği bilinen bir husustur. Son 15 yılın bütçe açığı sapma ortalaması % 130 dolayındadır.¹³⁴ Bu şekilde yapılan ve uygulanan bütçeler, uygulanan maliye politikasının ne kadar doğru olduğunun algılanmasında ve aksaklıkları gidermek için önlem alınmasında başlıca engeli oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, kamu kesiminde mali disiplini sağlamanın aracı olması gereken bütçe, Türkiye'de disiplini daha da bozucu bir etki yaratmaktadır. Bu nedenle bütçelerin gerçekçi yapılması, bütçelerle birlikte Hazine'nin borçlanma programının da TBMM'nin onayından geçirilmesi şarttır. Aksi takdirde, Parlamento'nun onayından geçirilmeyen

borçlanma programlarının istenildiği gibi değiştirilmesi, faizler üzerinde baskı kurulmak şeklinde kullanılması ya da sürekli olarak vergiye alternatif olarak ileri sürülmesi imkan içinde olur ve dolayısıyla doğru bir maliye politikası uygulanması mümkün olmaz.

Türkiye'de siyasal partilerin üzerinde titizlikle uzlaşmaya varmaları gereken konulardan biri, bütçe dengeliği saplantısından kurtulup bütçenin gerçekçi yapılmasıdır.

Ekonomik istikrar programı orta-uzun vadeli olmak zorundadır. Hatta, zaman zaman yoğunlaştırılıp ya da hafifletilerek gündemde tutulmalıdır.

Kurumsal düzenlemelerin gerekliliği

Bir ekonomik istikrar politikasını yürürlüğe koymak kadar onu başarıyla sürdürmek de büyük önem göstermektedir. Ekonomik istikrar bir kez ulaşıldıktan sonra otomatik olarak korunabilecek bir konum değildir. O nedenle istikrarın sürdürülebilir olması, istikrarı önleyen bazı kurumsal sorunların çözülmesiyle yakından ilgilidir. Türkiye açısından bu tür kurumsal sorunların çözümü özel bir önem taşımaktadır.

a) Çözülmesi gerekli kurumsal sorunların en başında güçlü bir Hazine'nin oluşturulması gelmektedir. Güçlü ve sağlam bir Hazine'nin varlığı herşeyden önce Hazine'nin üzerindeki tartışmaların kaldırılmasına bağlıdır.

1994 yılı Hazine'nin yaşadığı en bunalımlı yıllardan biri olmuştur. Hazine, Türkiye'nin karşılaştığı bunalıma ek olarak, 1994 yılının önemli bir bölümünü yasal dayanaktan yoksun olarak geçirmiştir. Hazine'nin Kuruluş Kanununun Yenilenmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi sonucu, devletin finansal açıdan tüzel kişiliğini temsil eden kurum, aylarca yasal olmayan yetkilerle çalışmış, yasadışı borçlanma yetkisi kullanmıştır. Böyle bir durum, kurumsal sorunların tartışmaya yer vermeyecek şekilde çözümlenmesi gerektiğinin en önemli kanıtıdır.

Eğer bugün Hazine, Türkiye'de geçerli bulunan modelde olduğu gibi ayrı bir kurum olarak kalmaya devam ederse, siyasal iktidarlar bunun ötesinde arayışların kamuoyunda tartışılmasını önlemek zorundadırlar. Bir toplumda Hazine ve Merkez Bankası kadar istikrarlı bir yapı içinde tutulması gereken başka bir kurum yoktur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden bu yana Hazine'nin yeri konusunda gelişen tartışmaların terkedilmesi, söz konusu istikrarlı yapının oluşturulmasında başlangıcı oluşturulacak ve ekonomik istikrar önlemlerinin daha kolay ve rahat

uygulanması için gerekli ortamı yaratmış olacaktır.

Kabul edilecek şekil ne olursa olsun Hazine'nin yeri bir kez belirlendikten sonra bu tartışmaların terk edilmesi zorunludur. Dünyanın hiçbir gelişmiş ülkesinde Hazine'nin yeri ve bağlantısı tartışılmamaktadır.

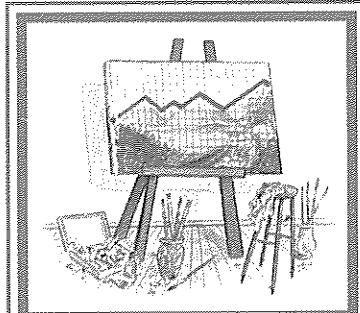
b) Hazine'nin yeri ve/veya bağlantısı sorunu çözümlendikten sonra tek ve merkezi Hazine'nin yeniden oluşturulmasının sağlanması zorunludur. Kamu parasının yönetimi tek elden yapılmadığı takdirde, kamu maliyesini disipline etmenin, devlet giderlerini denetlemenin, gelir-gider dengesini sağlıklı olarak kurmanın, kamu borçlanmasını programlı olarak yürütmenin imkanı yoktur.

Tek ve merkezi hazinenin oluşturulabilmesi için

bütçe dışı fonların 3-5 yıllık bir program çerçevesinde tümüyle kaldırılması zorunludur. Bu fonları, gider taahhütlerini devam ettirmelerine izin vererek bütçeye dahil etmenin pek fazla bir yararı yoktur. Eğer bazı gider programlarına öncelik verilmek ve bunların diğer programlara göre daha kolay ve formalitesiz gider yapılabilmelerine imkan tanımak isteniyorsa, bunları bütçe dışına çıkararak çözümlenmeye çalışmak yerine, bütçe disiplinini bozmadan yasal çerçevelerinin değiştirilmesine gidilmesi çok daha anlamlı bir yöntemdir.

c) Para otoritesinin TC Merkez Bankası olduğunun bu kuruma bağımsızlık verilerek ve Hazine'nin yetkileri arasında yer alan para politikasının belirlenmesi yetkisi kaldırılarak tescil edilmesi gereklidir. Bununla birlikte, Merkez Bankası'nın bağımsızlığı, kendi başına para politikasının kredibilitesi için kesinlikle bir garanti oluşturmaz. Bu, büyük ölçüde ekonomik istikrar politikasının kredibilitesine bağlıdır. Eğer kur politikası ya da maliye politikası hedefleri yanlış belirlemişse, bağımsız Merkez Bankası'nın yegane yararı bu yanlışların yaratacağı maliyetin daha kolay görülebilir olmasını sağlamaktan ibarettir.⁽¹⁾

d) Maliye politikasının oluşturulmasında koordinasyon görevi yasal olarak Hazine'ye verilmelidir. Çünkü Hazine, maliye politi-

**Sorunların
çözümü için,
güçlü bir Hazine'nin
oluşturulması şarttır.
Buna bağlı olarak,
maliye politikasında
koordinasyon
görevi yasal olarak
Hazine'ye verilmelidir.**

kasının oluşturulmasında görevli bütün kurumlar içinde objektifi en geniş olan, ekonomik olaylara karşı en duyarlı yapıya sahip olan kurumdur. Maliye politikasının oluşturulmasında birden çok kurumun görev yapması değil, koordinasyonun hangi kurum tarafından yapılacağına açık olmaması sorun yaratmaktadır.

e) Kamu maliyesi alanında görev yapan kamu kurumlarının görev yetki ve sorumlulukları yeniden ve geniş şekilde elden geçirilerek, aynı konuda iki ayrı kuruma aynı yetkileri veren ve bu şekilde kurumlararası gereksiz görev çatışmalarına neden olan hükümler ayıklanmalı ve o konuda hangi kuruma yetki verilmek isteniyorsa diğerindeki benzeri yetki kaldırılmalıdır.

Bu düzenlemelerin yapılması Hazine'nin ve Merkez Bankası'nın bankacılık ve kambiyo rejimi; Hazine'nin ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun sermaye piyasası ve borsa; Hazine'nin ve Maliye'nin bütçe; Hazine'nin ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın kamu iktisadi teşebbüslerinin yönlendirilmesi konuları üzerindeki birbirleriyle zaman zaman çatışan yetkilerinin açık bir şekilde dönüşmesini sağlayacaktır.

f) Belirli sürelerde oluşmuş bulunan ekonomik geleneklerin değiştirilmesi düşünülüyorsa bu değişiklik orta-uzun dönemde ve mutlaka amaçları ve ayrıntıları önceden açıklanarak yapılmalıdır. Örneğin, Hazine kağıtları satışında çoklu fiyattan vade ve miktarın önceden ilanı şekline dayalı ihale yöntemi uygulanıyor ve bunun bir başka ihale yöntemiyle değiştirilmesi isteniyorsa, söz konusu değişiklik önceden kamuoyuna açıklanmalıdır. Ani ve açıklamasız değişiklikler piyasalarda şok etkisi yaratmakta ve ortaya çıkan belirsizlik, güven ortamını zedeleyerek riski ve dolayısıyla maliyetleri artırmaktadır. Türkiye bu konuda defalarca yaptığı hataların bedelini fazlasıyla ödemiştir.

g) Türkiye'nin, artık taşıyamaz olduğu sosyal güvenlik sisteminin sorunlarını mutlak surette çözmesi gerekmektedir. Mevcut sistem iyileştirilirken özel sosyal güvenlik kuruluşlarının kurulması özendirilmelidir. Sistem fon tüketir halden çıkarılıp, fon yaratır duruma getirilmelidir.

Sosyal güvenlik sistemindeki tıkanma, emeklilik yaşının yükseltilmesi, primlerin artırılması gibi konularda yine ücretli kesime yüklenecek fedakarlıklarla çözülebilecek noktaya gelmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de ücretli kesimin son 10 yıldır sürekli bir fedakarlık içinde bulunması yeniden bir fedakarlığa katlanmayı kabul etmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle ücretli kesimden böyle bir özverinin istenebilmesi, toplumun bütün kesimlerinin fedakarlıklara katlanmayı kabul etmelerine bağlıdır.

Sonuç

Türkiye'de yeni bir ekonomik istikrar programının uygulanması ve başarıya ulaşması, böyle bir programı uygulamaya koymadan önce altyapısının, yukarıda değindiğimiz konular çerçevesinde, hazırlanmasıyla mümkündür. Böyle bir altyapı hazırlığı yapılmadan uygulamaya konulacak istikrar programı, toplumda ekonomik istikrara olan inançsızlığı ve dolayısıyla siyasetteki istikrarsızlığı arttırmaktan başka bir işe yaramayacaktır.

Dr. A. Mahfi Eğilmez

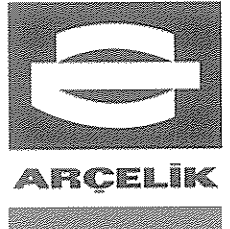
Gama Şirketler Topluluğu, Yönetim Kurulu Danışmanı

Dipnotlar

- 1- Paul A. Samuelson and William D. Nordhaus, **Economics**, 14th ed., s. 310, McGraw Hill Inc., 1992
- 2- Chong-Huey Wong, **Reform of Monetary Policy Instruments**, Finance and Developments, s. 16, March, 1992.
- 3- Neil M. Singer, **Public Microeconomics (An Introduction to Government Finance)**, 2 nd ed., s. 5, 1976.
- 4- Vergi çabası deyimine kastettiğimiz vergi oranlarının artırılması değil, vergi kaçakçılığının önlenmesi yoluyla toplanan vergi hasılatının artırılmasıdır.
- 5- Paul Heyne, **The Economic Way of Thinking**, 6 th ed., s. 504, MacMillan, 1991.
- 6- Paul Wonnacott and Ronald Wonnacott, **Economics**, 3 rd ed., s. 292, MacGraw Hill, 1986.
- 7- Todd G. Bucholz, **New Ideas From Dead Economists**, New American Library, s. 239, 1989.
- 8- Dr. A. Mahfi Eğilmez, **Bütçe Gerçekçiliğinin Ölçülmesi ve Bütçe Sapmalarının Hazinesinin Borçlanma Faizleri Üzerine Etkileri**, İşletme ve Finans, Sayı 88, s. 7-11, Temmuz, 1993.
- 9- Mark Swinburne and Marta Castella Branco, **Central Bank Independence and Central Bank Functions**, The Evolving Role of Central Banks içinde, IMF, s. 444, 1991.

**Altyapısı hazır
olmadan ve kamuoyu
yeterince
bilgilendirilmeden
uygulanacak bir
istikrar programı,
toplumda ekonomik
istikrara olan
inançsızlığı ve
siyasi istikrarsızlığı
arttırmaktan başka işe
yaramayacaktır.**

Ülkemizde 40 yıldır,
yaşam kalitesini
yükseltmek için
çalışan bir kuruluş var.
Araştıranları,
tasarlayanları,
üretenleri... yetkili
satıcı ve servisleriyle,
binlerce özverili insan
çağdaş yaşamın
gereği olan
milyonlarca ürünü tüm
dünyaya sunuyor.
Güven, süreklilik,
saygınlık simgesi
olmaya kendini
adayan ve evlerimizi
kucaklayan sevgi
kadar yaşamımızın
ayrılmaz bir parçası
olan bu kuruluş
Arçelik'tir.

Yaşam kalitesi için çalışır.

Türkiye'deki en büyük ve en önemli mali sektörün bankacılık sektörü olmasına karşın, tüm mali sisteme paralel olarak bankacılık sektörü de görece olarak küçüktür. Örneğin, tüm OECD ülkelerinde bankacılık sektörünün konsolide bilanço büyüklüğü o ülkelerin gayrisafi milli hasıllarının (GSMH) 2 katından fazla, % 45 civarındadır, yani Türk bankacılık sektörünün GSMH içindeki payı yarıdan azdır.¹¹ Bu olgunun çeşitli nedenleri vardır: bir taraftan reel mali tasarrufların yüksek enflasyon ve çok değişken (volatile) enflasyon beklentileri nedeniyle küçüklüğü, diğer taraftan kamu sektörünün artan finansman açıklarının mali sistem içinde sebep olduğu reel anlamdaki mali tasarrufları körelten (crowding-out) etkisi, genelde mali sistemin, özel olarak da bankacılık sektörünün görece olarak küçük kalmasına neden olmuşlardır.

Kamu finansman açıklarının yarattığı para arzı üzerindeki enflasyon yaratıcı baskılar, para arzının reel ve nominal olarak büyümesini kontrol etmek amacıyla, mevduat munzam karşılıkları, disponibiliteler gibi bankacılık sektörü üzerindeki maliyet artırıcı unsurların zaman içinde büyümesini neden olmuştur. Bunun sonucu olarak, sektörün kaynak maliyet-

törü finansman açıklarının yükü bu bankaların bilançolarında daha fazla hissedilmektedir. Kamu sermayeli bankalara devlet tarafından verilen bir takım görevler ve bu görevler nedeniyle, bankaların Hazine'den olan "görev zararı" alacaklarını zamanında ve cari maliyetleri üzerinden tahsil edememeleri, sektörün en az üçte birini (bazı kriterlere göre yarısını) temsil eden bu bankaların bilançolarını ciddi bir biçimde yaramaktadır.

Sektörün ikinci önemli bölümünü çok şubeli özel bankalar oluşturmaktadır. Bu çeşit bankalar da yüksek fon maliyetlerinin altında ezilirken, kamu sermayeli bankalara göre çok daha esnek ve ekonomik kurallar içinde çalışabilmektedirler. Bu tanımlamadaki bankaların sorunları, büyüklükten kaynaklanan yüksek işletme giderleri ile sektörün üçüncü kesiminden gelen rekabetin yarattığı olumsuzluklardır. Sektörün üçüncü kesimi ise az şubeli özel sermayeli bankalardır. Bu tür bankalarda mevduat tabanının küçük olması ve işletme giderlerinin görece olarak az olması maliyetlerin daha rahat kontrol edilmesini sağlarken, komisyon kazandırıcı işlemleri daha ucuza (belki de ücretsiz) yaparak, mevduat dışı bankacılık hizmetlerinde

Ekonominin hamalı Bankacılık Sektörü

Ercan Kumcu

leri zaman içinde dışsal olarak hızla yükselmiş, buna karşılık plasman ve diğer faiz dışı gelirleri (dönemsel olarak devlet iç borçlanma senetleri getirileri hariç) aynı oranda artmamıştır.

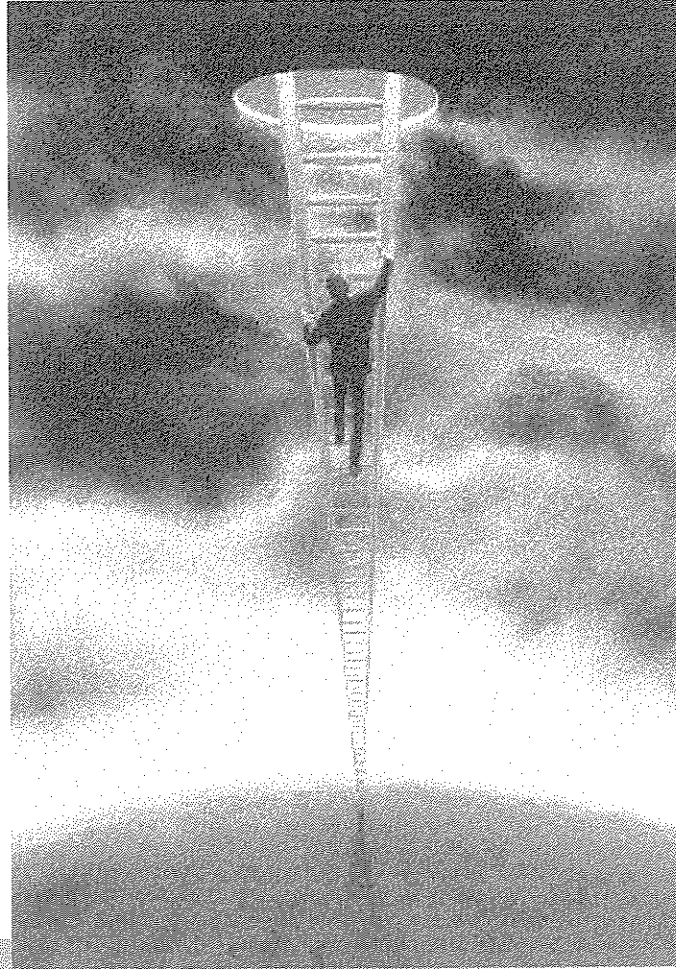
Sektörde üçlü bir yapıyı gözlemek olanaklıdır: birinci yapıdaki bankalar, kamu sermayeli bankalardır. Bu bankaların her zaman ekonomik kriterler içerisinde hareket ettiklerini ileri sürmek zordur. Kamu sek-

tor pazar paylarını arttırarak, özel sermayeli büyük bankalara ciddi bir tehdit oluşturmaktadırlar. Çarpıcı bir örnek vermek gerekirse, Türk bankacılık sisteminde 55 banka arasından 40 banka toplam mevduatın ancak % 10'unu toplayabilmektedir.¹²

Bankacılık sektörünün en önemli kaynağı, doğal olarak, ekonominin tasarruf eden kesiminden toplanan mevduatlardır. Döviz mevduatlarının 1984 yılın-

da serbest olmasından sonra, sektördeki döviz mevduatları makro ekonomik şartların da yardımıyla çok hızlı bir şekilde artmıştır. Toplam mevduatların yarısı, 1996 yıl sonu itibariyle, döviz mevduatlarıdır. Tahminlerimize göre, sektörün toplam finansal pasifleri içinde döviz mevduatlarının payı % 36 iken, TL mevduatlarının payı % 37 olmuştur. Toplam döviz yükümlülükleri içinde döviz mevduatlarının payı ise % 75'in üzerindedir. Bankacılık sektörü 1984 yılından bu yana bilançosundaki döviz kalemlerini hızla arttırmış, 1996 yılı sonu tahminlerimize göre, toplam bilançonun % 44'ü döviz üzerinden olmuştur.

Sektör üzerindeki kar baskısı, bankaları, makro ekonomik koşulların da teşvik ettiği, çeşitli riskler almalarına zorlamıştır. Bu risklerin en önemli ikisi, fiyat (kur) ve vade riski olmuştur. 1988 yılı ortalarından itibaren TL'nin diğer dövizler karşısındaki

da kullanılan veriler ışığında- 4.5 milyar doların üzerinde olduğu görülmektedir. Aynı dönemde, bankaların özvarlıkları da yaklaşık bu seviyededir. Bu denli büyüklükteki bir açık pozisyon karşısında TL'nin değer kaybının herhangi bir nedenle beklentilerin üzerinde artması olasılığı, sektörü ciddi risklerle karşı karşıya bırakacak niteliktedir.

1993 yılının son çeyreğinden başlayarak 1994 yılının başlarında hükümetin faizleri düşürmesi çabası, ihracatta fiyat avantajlarının kaybolmaması için döviz kurlarının enflasyona paralel gitmesi isteği ile birleşince, çok ciddi boyutlarda riskler alarak karlarını arttırmaya çalışan bankacılık sektörü bu risklerden kurtulma çabasına girmiş ve sonuçta, bilinen 1994 krizi yaşanmıştır. Bankacılık sektöründe, bu krizin iki önemli sonucu olmuştur: birincisi, açık pozisyon nedeniyle ciddi boyutlarda kur

değer kaybının, alternatif TL tasarruf araç faizlerinin oldukça altında kalması, bankacılık kesimini dövizle borçlanıp, TL plasmanı yapmaya teşvik etmiştir. Döviz varlıklarının döviz yükümlülüklerinden az olması anlamına gelen bu olguya "dövizde açık pozisyon taşımak" denilmektedir. Sektörün dövizdeki açık pozisyonu, üç-dört yıllık bir deneyimi takiben riskin küçük olduğu izlenimiyle, 1993 yılı sonunda -bu yazı-

kayıpları meydana gelmiş ve sektör özkaynaklarının bir bölümünü kaybetmiştir. İkinci sonuç ise, kurların kontrolsüz bir şekilde yükselmesini önleyebilmek için artırılan faizler, sektörün elinde tuttuğu devlet iç borçlanma senetlerinin fiyatlarının düşmesine ve alınan vade riskinin zarara dönüşmesine neden olmuştur. Sektör, ya devlet iç borçlanma senetlerini elden çıkararak zarar etmiş, ya da bu kağıtları çok daha

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ
(MİLYON USD)

BİLANÇO	1993			1994		
	TL	USD	TOPLAM	TL	USD	TOPLAM
A. TOPLAM VARLIKLAR	44,697	25,286	68,982	28,723	23,677	52,401
Likit Varlıklar	12,755	14,799	27,463	7,764	12,706	20,470
Krediler	19,792	9,500	29,292	10,769	9,812	20,581
Donuk Varlıklar	4,970	170	5,139	3,981	292	4,193
Diğer Varlıklar	6,180	908	7,087	6,290	867	7,157
B. TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER	59,241	29,742	68,982	22,944	24,456	52,401
Mevduatlar	18,220	17,163	35,382	15,236	17,917	33,153
Diğer Borçlanmalar	7,220	11,271	18,491	3,740	5,419	9,159
Diğer Yükümlülükler	7,221	1,295	8,506	4,596	1,127	5,723
Özvarlıklar-						
Cari Kar Toplamı	6,590	14	6,604	4,372	3	4,375
A. Özvarlıklar	4,702	14	4,715	3,550	3	3,552
B. Dönem Karı	1,888	0	1,888	822	0	822

	1995			1996-III		
	TL	USD	TOPLAM	TL	USD	TOPLAM
A. TOPLAM VARLIKLAR	38,047	29,146	67,193	41,459	33,515	74,974
Likit Varlıklar	10,386	14,419	24,804	9,852	15,240	25,092
Krediler	15,258	13,302	28,560	15,312	15,978	31,289
Donuk Varlıklar	4,819	273	5,092	5,057	661	5,718
Diğer Varlıklar	7,584	1,153	8,737	11,239	1,636	12,875
B. TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER	35,028	32,164	67,193	38,827	36,147	74,974
Mevduatlar	19,610	24,039	43,649	24,316	26,321	50,637
Diğer Borçlanmalar	3,119	6,589	9,628	2,500	7,591	10,091
Diğer Yükümlülükler	6,314	1,603	7,917	6,175	2,209	8,384
Özvarlıklar-						
Cari Kar Toplamı	5,985	14	5,999	5,816	26	5,862
A. Özvarlıklar	4,238	14	4,252	4,890	26	4,916
B. Dönem Karı	1,747	0	1,747	946		946

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

gerilemiş ve sektör bu anlamda dolar bazında % 34 küçülmüştür. Bu dönem içinde, sektörün toplam bilanço büyüklüğü 69 milyar dolardan 52 milyar dolara gerilemiş (% 24 küçülmüş) ve dövizdeki açık pozisyonu da 4.5 milyar dolardan 780 milyon dolara inmiştir.

Verilen rakamlardan da anlaşıldığı gibi, yaşanan kriz doğal olarak bankacılık sektörünün sermaye yeterliliğini olumsuz etkilemiştir. Kriz sonrası, 1995 ve 1996 yılları içinde bankacılık sektörü toparlanma dönemine girmiştir. Bilanço büyüklüğü açısından, dolar bazında, 1993 yılı seviyelerini aşabilen sektör, özkaynaklar açısından 1993 seviyelerine henüz ulaşamamıştır. Tahminlerimize göre, toplam bilanço büyüklüğü 1996 yılı sonunda 75-80 milyar dolara ulaşan sektörün özkaynaklar-dönem karları toplamı, 6.5 milyar dolar olmuştur. Sektörün 1994 sonrasındaki gelişmelerini daha iyi inceleyebilmek için kamu sermayeli bankalar ile özel sermayeli bankaları ayrı ayrı ele almakta yarar vardır. Elimizdeki verilerin⁽¹⁾ yıl sonu bazında en son 1995 yılına ait olduğunu ve son dönem verilerinin ise 1996 yılının Eylül ayı sonuna ait olduğunu göz önünde tutarak, yorumlarımızı 1996 yıl sonu tahminleri üzerinde değil, resmi rakamlar üzerinde yoğunlaştırmayı tercih ediyoruz.

Kamu sermayeli ticari bankalar

Kamu sermayeli ticari bankalar bilanço büyüklüğü bazında 1995 yıl sonu itibariyle toplam bankacılık sisteminin % 38'ini teşkil etmektedir. Yukarıda sözü edilen kamu sermayeli bankaların üzerindeki kamu kesimi finansmanından kaynaklanan zorlukların getirdiği yükler, bu bankaların bilançolarına da aynen yansımakta-

yüksek faiz oranlarından vadeleri sonuna kadar fonlayarak zaman içinde zararlarını büyütme yoluna gitmiştir.⁽¹⁾ Bu şekilde Türkiye'de bankacılık sektörü belki de tarihinin en büyük krizini yaşamıştır.

Krizin etkilerini rakamlarla ifade ettiğimizde, sonuç çok daha çarpıcı olmaktadır. Sektörün 1993 yılı sonunda 6.6 milyar dolar olan özkaynakları ve dönem karları toplamı, 1994 yılı sonunda 4.4 milyar dolara

dir. Buna karşılık, bu bankalar, bankacılık sektörünün genelinde gördüğümüz açık pozisyon yoluyla karlarını arttırma yoluna da gitmemektedirler. 1994 krizinden önce 625 milyon dolar olan pozisyon açıkları, 1995 yılı sonunda 345 milyon dolar olmuş, 1996 yılının üçüncü çeyreği sonunda ise bu bankalar, dövizde 214 milyon dolar fazla pozisyon tutmuşlardır.

Kamu sermayeli bankaları sektörün ortalamalarının-

dan ayıran bir diğer özellik de, dövizli varlıkların toplam varlıklar içindeki payının sistem ortalamasının oldukça altında olmasıdır. Sektörde, 1995 yıl sonu itibarıyla, toplam bilançoların % 43'ü dövizli varlık ya da yükümlülükken, kamu sermayeli bankalarda bu oran % 30'dur. Türk Lirası işlemlerinde daha fazla yoğunlaşan bu bankaların döviz mevduatları da, sektör ortalamalarının oldukça altındadır. Toplam mevduatlarının yaklaşık üçte biri döviz mevduatı olan bu bankalar toplam döviz mevduatlarının ancak 29'unu ellerinde bulundurmaktadırlar.

Birçok açıdan bu bankaların sektörde oldukça farklı bir bankacılık yaptıkları ortadadır. Bu farklılık kamu sermayeli bankaların sermaye yapılarında da göze çarpmaktadır. Örneğin, 1993 yılında 2.3 milyar dolar olan özvarlıklar -dönem karı toplamı 1994 krizi sonrasında 1.2 milyar dolara gerilemiş, 1995 yılında çok az da olsa toparlanarak 1,3 milyar dolara yükselen özvarlıklar- dönem karı toplamı 1996 yılı Eylül sonu itibarıyla ise 426 milyon dolar olmuştur.⁽⁵⁾ Bu rakamlar kamu sermayeli ticari bankaların çok ciddi bir sermaye yetersizliği ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu bankalar sektör içindeki pazar paylarını sermayelerinden gelen kuvvetle değil, kamu

sermayeli ticari bankaların faiz dışı giderlerinin artmasını ve net faiz gelirlerinin zaman içinde düşmesini görüyoruz.

Devlet tarafından tasarruf mevduatlarına 1994 yılında getirilen sınırsız güvence, bu anlamda, kamu sermayeli bankaların aleyhine olmuştur. Sermayeleri devletin olması nedeniyle daha sağlam banka görüntüsü veren bu bankalar, tasarruf mevduatında özel sermayeli bankalara göre daha avantajlı bir durumda idi. Devlet güvencesinin sınırsız olarak tüm tasarruf mevduatına yansıtılmış olması bu bankaların sermaye sahipliğinden gelen güçlerini bir ölçüde azaltmıştır.

Kamu sermayeli bankaların toplam bilanço büyüklükleri özkaynak-dönem karı toplamının 1993'de 11.7 katı iken, bu oran 1995 yılında 19.7'ye yükselmiştir. Buraya kadar verilen rakamlar kamu sermayeli bankaların ciddi bir biçimde özkaynağa ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Özel sermayeli ticari bankalar

Özel sermayeli ticari bankalar bilanço büyüklüğüne göre, 1995 yılsonu itibarıyla bankacılık sisteminin % 52'sini temsil etmektedir. Yukarıda değinildiği gibi, bu bankalar oldukça esnek bir yapıya sahip olup

Yeniden yapılanma kapsamında, kamuya ve kamu maliyesine kolaylık sağlamış gibi görünen ama aslında ekonomiye çok pahalıya mal olan kamu bankacılığı olgusuna son verilmeli; sektör, siyasi istikrardan bağımsız tek bir kurum tarafından denetlenmelidir.

sermayeli olmanın verdiği zimni bir güven dolayısıyla, daha fazla borçlanabilme ile koruyabilmektedirler.

Kamu sermayeli ticari bankaların kar-zarar hesaplarına bakıldığında, bankaların son üç yıldır ya ciddi boyutlarda karlar yapamadıkları (1994 ve 1995 yıllarında olduğu gibi) ya da 1996 yılının ilk dokuz ayında olduğu gibi 680 milyon dolar zarar ettikleri görülür. Bu olguda da en önemli etken olarak kamu

kar olanaklarını, zaman zaman getiriyle uyuşmasa da, risk olarak sonuna kadar kullanma eğilimindedir. Örneğin, özel sermayeli ticari bankaların 1993 yılı sonundaki açık pozisyonları 3.2 milyar dolar iken, 1994 yılındaki krize yakalanmışlardır. Bu kriz esnasında dahi, karlılık oranlarını bir ölçüde koruyabilmişler ve dönem karları 1993'de 1.1 milyar dolar iken, 1994 yılı sonunda 780 milyon dolara gerile-

miştir. Toplam özkaynak-dönem karı toplamları ise, 1993'den 1994'e uzanan süreçte 800 milyon dolar kadar düşmüştür. (bu tutar kamu sermayeli bankalar için 1.1 milyar dolardır)

Krizden hemen sonra özel sermayeli ticari bankalar hızlı bir toparlanma sürecine girmiş ve 1994 yılı sonunda 2.8 milyar dolar olan özkaynak-dönem karı toplamı, 1995 yılı sonunda 4.1 milyar dolara yükselmiştir. Bu bankaların 1995 yılı sonundaki kar dahil özkaynakları, 1993 yılı seviyesinden dolar bazında % 14 (500 milyon dolar) daha fazladır. Özel sermayeli ticari bankaların 1996 yılı Eylül ayı sonundaki özvarlık-dönem karı toplamı, 1993 yılı sonuna göre % 25.6 artarak 4.5 milyar dolar olmuştur. (yıllık bazda % 8.6 artış)

Kamu sermayeli ticari bankaların aksine, özel sermayeli ticari bankaların bilançolarında dövizli varlık ve yükümlülüklerin payı görece olarak fazladır. Bu bankalar, makro ekonomik gelişmelerin de etkisiyle, bilançolarının gerek varlıklar bölümünün gerekse yükümlülükler bölümünün yarısından fazlasını döviz cinsinden varlık ve yükümlülüklerle tahsis etmişlerdir. Örneğin, 1995 yılı sonunda varlıkların % 49.5'i dövizli varlıklardan oluşurken, bu oran 1996 yılı Eylül'ünde 50.1'e yükselmiştir. Aynı şekilde,

iken, bu oran 1995 yılında % 67'ye, 1996 yılı üçüncü çeyreğinde ise % 70'e yükselmiştir. Bu açıdan özel sermayeli bankalar mevduat yoluyla bir fonlama kolaylığı elde etmiş olsalar da, mevduat yoluyla fonlamanın (özellikle vadeli mevduatlar) alternatif fonlama kaynaklarından daha pahalı oluşu bu bankaların daha da karlı bir hale gelmelerini önlemiştir.

Özel sermayeli ticari bankaların mevduata, özellikle döviz mevduatına yönelmelerinin bir diğer nedeni de, yurtdışı bankalarından sağlanan mevduat dışı kaynakların çok azalmasıdır.¹⁰⁰ 1993 yılında 11.5 milyar dolar olan döviz mevduatları 1996 yılı Eylül'ünde 18.5 milyar dolara çıkarken, yurtdışı bankalarından sağlanan mevduat dışı kaynaklar aynı dönem içinde 6.5 milyar dolardan 2.6 milyar dolara gerilemiştir. Bu rakamlardan da, özel sermayeli ticari bankaların zaman içinde döviz mevduatına yöneldikleri açıkça anlaşılmaktadır.

Sonuç ve öneriler

Çeşitli makro ekonomik nedenlerle zaten küçük olan bankacılık sektörü, kendi büyümesi için bile kaynak yaratamayacak duruma gelmiş gözükmektedir. Son 20 yıl içinde çok yüksek enflasyon ortamında çalışan

Özel sermayeli ticari bankaların, şimdilik kendilerini sektörün kamu sermayeli kesiminden soyutlamış gibi görünmesi sevindiricidir. Fakat bunun böyle devam etmesi ve bu iki kesim arasındaki uçurumun derinleşmesi, tüm sektörü zora sokacak niteliktedir.

1995 yılında toplam yükümlülükler içerisinde döviz yükümlülüğü % 56.3 gibi bir pay alırken, bu oran 1996 yılı Eylül ayında % 57.2'ye yükselmiştir.

Daha önce de vurgulandığı gibi, tüm tasarruf mevduatına devlet tarafından getirilen sınırsız güvence özel sermayeli yatırım bankalarını mevduat yoluyla fonlama açısından rahatlatmıştır. Bu bankaların 1993 yılındaki toplam yükümlülüklerinin % 52'si mevduat

bankalarımız yüksek enflasyonun maliyetini reel anlamda bilançolarında taşımakta ve bu yük giderek daha da ağırlaşmaktadır.

Özellikle kamu sermayeli ticari bankaların neredeyse tüm özkaynaklarını yitirmesi Türk bankacılık sektörü için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Özel sermayeli ticari bankaların şimdilik kendilerini sektörün kamu sermayeli kesiminden soyutlamış gibi gö-

rünmesi sevindiricidir, fakat durumun böyle devam etmesi, bu iki kesim arasındaki uçurumun derinleşmesi, tüm sektörü zora sokacak niteliktedir.

Bankacılık sektöründe acil ve ciddi bir "rehabilitasyon" ve "yeniden yapılandırma" çalışmalarına başlamanın son derece büyük bir önemi vardır. Yeniden yapılandırma, kamu sermayeli bankaların sermaye tabanının kuvvetlendirilmesiyle (recapitalization) başlamak zorundadır. Güçlendirilmiş hale getirilen kamu sermayeli bankalar özelleştirilmeli; kamu sektörüne ve kamu maliyesine kolaylık sağlamış gibi görünüp aslında çok daha pahalıya mal olacak olan kamu sektörünün banka sahipliği olgusuna son verilmelidir.

Bankacılık sektörü bugünkünden daha etkin denetim ve gözetim altına alınmalı; bankacılık sektörünün güvenilir olmasına kadar herşeyi değerlendiren ve aynı zamanda siyasi baskılardan bağımsız olan tek bir kurum sorumlu tutulmalıdır. Böyle bir kurum bankaların alabilecekleri riskleri, hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde iyi tanımlamalı ve bu riskler için bilimsel temellere oturan limitler oluşturmalıdır. Ancak bu çerçevedeki bir rehabilitasyon ve yeniden yapılanma içinde bankacılık sektörü sağlam temellere oturtulabilecektir. Doğal olarak, sağlam temellere oturan bir bankacılık sisteminde de, mevduatların sınırsız bir biçimde devlet tarafından açık bir güvence kapsamında kalmasına gerek kalmayacaktır.

Bankacılık sektöründe uzun vadeli ve kalıcı bir istikrar ve bu sisteme olan güven, ancak makro ekonomik istikrarın uzun dönemli ve kalıcı olmasıyla sağlanabilecektir. Ancak, o şartlar altında, bankaların kaynak maliyetleri reel anlamda kalıcı bir biçimde düşecek ve gerek finansal sektörün, gerekse reel ekonominin istikrarlı bir biçimde reel bazda daha da hızlı büyümesi başarılabilecektir.

Son yirmi yıl içinde finansal sektör ve bankacılık son derece önemli yapısal değişimlerden geçmiş ve sektör tam anlamıyla fonlama ve plasman tercihlerinde serbest (liberalize) olmuştur. Makro ekonomik istikrarın bozulmasındaki en büyük etken olan kamu finansman açıkları ve bu açıkların parasallaşması, artık, bugün herkes tarafından kabul edilmiş ve kamu finansmanında bir reform (ya da devrim) yapmak

gereği herkesçe bilinirken, alınan tedbirler hiçbir zaman konunun özüne yönelik olmamıştır. Böylelikle, alınan kararlarla kamunun daha fazla borçlanabilme kabiliyetine kavuşturulması bilerek ya da bilmeyerek hedeflenmiştir. Bu süreç içinde bankacılık sektörünün fon maliyeti reel anlamda giderek artmıştır. Özellikle kısa vadeli hedefler uğruna, kamu finansman açıkları konusunda ciddi önlemler almadan, sektörün fon maliyetlerini daha da arttırıcı çözümlerden kaçınılmalıdır. Sektörün bu yükleri daha fazla kaldıracak gücü kalmamış gibi görünmektedir.

Dr. Ercan Kumcu

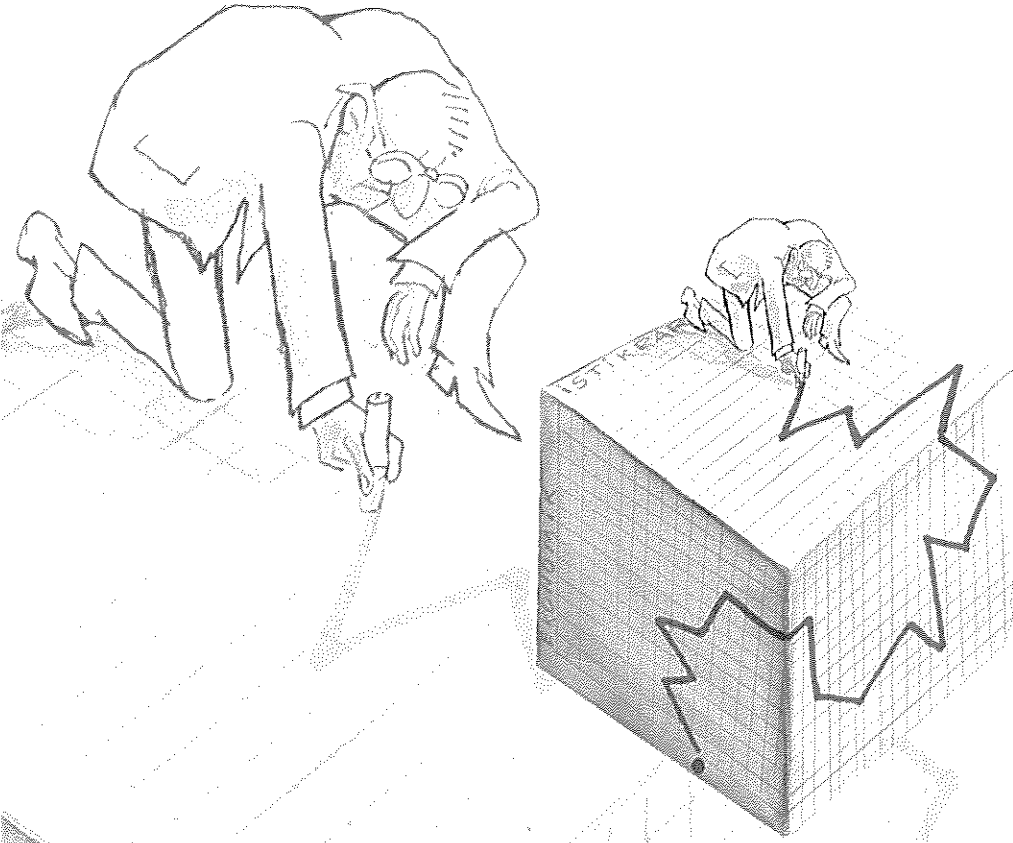
Makro Danışmanlık A.Ş., Yönetim Kurulu Başkanı
Tekfenbank, Yönetim Kurulu Başkan Vekili

Kaynakça

- 1- Bankalarımız: 1995, Türkiye Bankalar Birliği
- 2- The Turkish Banking System: September 1996. The Banks Association of Turkey

Dipnotlar

- 1- Bir çok OECD ülkesinde M1 ve M2 gibi geniş para arzları (ve dolayısıyla toplam mevduatlar) GSMH'nin birden fazla katı ile ifade edilirken, Türkiye'de M1, M2 ve yerleşiklerin döviz mevduatlarını da içeren M2Y gibi para arzları GSMH'nin % 40'ını geçmez
- 2- Sektörde, 10 banka toplam mevduatın % 80'ini toplarken, aynı 10 banka toplam tasarruf mevduatlarının % 85'ini toplamaktadırlar. Ellibeş banka arasında 18 bankanın aktif toplamaları sistemin % 90'ıdır
- 3- İlişkideki sektörün kar-zarar hesapları tablosundan da anlaşılacağı gibi, sektörde net faiz gelirleri 1993 yılında 5.7 milyar dolar iken 1994 yılında 4.5 milyar dolara gerilemiştir. Aynı şekilde, faiz dışı gelirler (kur kazanç ya da kayıpları net olarak bu kalemdedir) 1993 yılında 720 milyon dolar iken 1994 yılında 320 milyon dolar kadar gelir değil gider haline gelmiştir
- 4- Bu yazıda kullanılan veriler "Türkiye Bankalar Birliği tarafından çıkarılan The Turkish Banking System: September 1996" adlı çalışmadan alınmıştır. Daha önceki yıllara ait veriler için, yine "Türkiye Bankalar Birliği tarafından çıkarılan Bankalarımız: 1995" adlı çalışmadan yararlanılabilir
- 5- 1996 yılı Eylül ayına ait verilerde, yıl sonu olmaması nedeniyle sabit kıymetlerin yeniden değerlendirmeye tabi tutulmadığı göz önünde bulundurulacak olursa, öz kaynaklar rakkamının 1996 yılı sonu itibarıyla daha yüksek bir meblağ olacağı açıktır. Her halükarda, yeniden değerlendirilmeye tabi tutulduklarında da, 1996 yılı sonu itibarıyla kamu sermayeli bankaların özkaynak-dönem karı toplamalarının 1995 yılı sonundan oldukça düşük çıkacağı açıktır
- 6- Bu olgunun en büyük nedenlerinden birisi bir yıldan kısa vadeli kredilere getirilen kaynak kullanımı destekleme fonu kesintisidir. Buna karşılık, aynı fonlamanın mevduat şeklinde bilançolaştırılması; bu vergiden muaf olmaktadır

Para politikası ve faizler

Nazım Kadri Ekinci

1989, Türkiye'nin yakın dönem makroiktisadi tarihi açısından miladi bir yıldır. O tarihte sermaye hareketleri serbestisi tanınmış, Hazine'ye kısa vadeli avansları bütçe ödeneklerinin %15'i ile sınırlama anlaşması yapılmıştır. Yine o tarihlerde oluşan para politikası anlayışı; kamu kesimine verilen krediler kısıldığına göre, sıkı para politikası uygulayarak enflasyon, orta vadeli bir perspektifle kontrol altına alınabilir, şeklindeydi. Bu politikada, kamu kesimine verilen kredilerin kısılmasının aynı zamanda kamu maliyesi üzerinde disiplin sağlayacağı ve kamu kesimini gerekli (özelleştirme ve vergi alanlarında) yapısal reform çabasına zorlanacağı umudunun da payı olduğunu (ya da hesabını) belirtmeliyiz. Bu hesapların gerçekleşmesi durumunda kamu maliyesinde sağlanacak kısa ve uzun vadeli iyileşmeler, enflasyonla mücadelenin ana eksenini oluşturacaktı. Sonuçta ise, enflasyon kalıcı olarak azaltılamamış, kamu maliyesi iyice bozulmuş

ve süreç, 1994 krizi ile noktalanmıştı.

1994 yılında kesilen dış kredi olanaklarının, 1995 yılından itibaren yeniden açılması ile özellikle kısa vadeli dış borçlanıma artmış ve yeni bir kriz beklentisi oluşmuştur. Özellikle, 1996 sonunda bir kriz olabileceği öne sürülürken, tersine faizlerin düştüğü ve kamu kesiminin uzun vadeli borçlanabildiği bir noktaya gelinmiştir. Bu yazının amacı, söz konusu durumun nedenlerine ilişkin bir değerlendirme yapmaktır.

Bir analiz çerçevesi

Basit bir analiz çerçevesi tanımlayalım:

- 1) Yurtiçi faiz oranı (i)=yurtdışı faiz oranı (i*)+TL'nin beklenen değer kaybı oranı (d)
 - 2) Döviz kurumun cari değeri=kurun bir önceki dönem değeri x [1+p x gerçekleşen enflasyon oranı]
- Burada parantez içindeki sembol ilgili değişkeni (i=yurt içi faiz oranı gibi) göstermektedir. Birinci ilişki

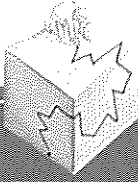
gayet iyi bilindiği gibi, yurtiçi varlıklarla döviz cinsi varlıkların, TL cinsinden aynı getiriye sahip olmaları gereğini belirten portföy dengesi koşuludur. İkinci denklemin mahiyetini anlamak için portföy dengesi koşulunun içerdiği nominal belirsizlik durumunu görmek gerekir. Portföy dengesi koşulundan çıkan sonuç, her beklenen dönem sonu kur değeri için bir cari kur oluşacağı, dolayısıyla da birinci ilişkiyi, veri bir faiz paritesi için, potansiyel olarak sonsuz sayıda cari kur değerinin sağlayabileceğidir. (Örneğin yıllık bazda $d = \%50$ iken yıl sonu kurun 15 olması bekleniyorsa cari kur 10, dönem sonu kur beklentisi 18 ise cari kur 12 olurdu) Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi portföy dengesi koşulundan cari kurun hesaplanabilmesi (i^* 'ın veri olduğunu varsayarak) ancak iki aşamalı bir nominal belirleme ile mümkündür: yurtiçi faiz (i) ve dönem sonu kura ilişkin hesaplama yapılabilmesi. İşte ikinci ilişki bu kapsamda değerlendirilmelidir. Döviz kuruna ilişkin olarak belirli bir zaman patikası tanımladığını ölçüde, (2) ilişkisi kurun dönem sonu değerinin kabul edilebilir hata paylarıyla öngörülebilmesini sağlayacaktır. Türkiye'de para politikası, esas itibariyle (2) ilişkisi kurun zaman içinde izleyeceği patikayı nominal çapa olarak tanımlamaktadır. Şimdi nominal çapa aday olan diğer değişkenin (para arzının) neden nominal çapa aday olamayacağını kısaca ele alalım.

Bir merkez bankası şu üç yoldan biriyle para yaratabilir: dış varlık (döviz) edinerek; kamu kesimine kredi vererek; özel kesime (esas itibariyle bankalara) kredi vererek. Şimdi, Türkiye'de özel kesime doğrudan Merkez Bankası kredisi veren müessesesi bulunmamaktadır. Nitekim, MB bilançoları incelendiğinde özel kesime açılan kredilerin payının, çok düşük olduğu görülmektedir. Öte yandan, MB'nin son zamanlarda etkin olarak kullandığı Açık Piyasa İşlemleri (API), bankalara kamu menkul kıymetleri üzerinden MB'na borçlanma olanağı sağlayarak, dolaylı para yaratma yolu oluşturabilmektedir. Ancak, API daha çok ekonominin kısa vadeli likidite ihtiyaçlarını düzenleme amacıyla kullanılmaktadır. Kamu kesimine verilen doğrudan krediler ise daha önce belirtildiği gibi kısıtlanmıştır. MB'nin, Hazine ihalelerine

doğrudan katılması da yasa gereği olanaksızdır. Ama MB kur farkı ya da son zamanlarda önemli olmaya başlayan API'nde uğradığı faiz farkı zararlarını kamudan alacak olarak kaydetmek yoluyla, dolaylı olarak kamuya kredi kullandırmaktadır. Zaten MB, API'nde kullandığı kamu kağıtları portföyünü bu tür alacaklarının kamu kağıdı cinsinden itfası yoluyla elde edebilmektedir. Bütün bunlar hesaba katıldıktan sonra, geriye, esas itibariyle döviz alımı yapmak suretiyle para yaratmak kalmaktadır.

Döviz alımı yoluyla para yaratma durumunda kalınması ise para arzını, özellikle Türkiye şartlarında, içselleştirmektedir. MB'sının para arzını kısma politikası izlediğini farzedelim. Kamu iç borçlanmasının sürdürülebilmesi için gerekli TL miktarları bankaların MB'sına döviz satmaları yoluyla elde edilebilmektedir. MB'nin döviz alımını gerekli miktarlarda yapmaması durumunda, başka yollardan fonlama yapmadığını da kabul ederek, faizler yükselecek ve bankalar yükselen faizlerden yararlanmak isteğiyle döviz arzını arttıracaklardır. Sonuçta, döviz kuru nominal olarak değerlendirilme eğilimine girecektir. Süregelen enflasyon ortamında TL'nin aşırı reel değerlendirilmesi karşısında devalüasyon beklentileri artacaktır. Aynı zamanda MB'nin döviz alımını kısarak para yaratmaması kamu açıklarının monetize edileceği beklentisi ve buna bağlı olarak da devalüasyon beklentilerini arttıracaktır. Böylece, artan faizlere rağmen kamu borçlanma mekanizması çökecek ve kur artmaya başlayacaktır. Burada tasvir edilen, istikrarsız bir parasal denge durumudur ve bu şartlarda herhangi bir nominal çapa tesis etmek mümkün değildir. İşte Türkiye şartlarında döviz kurunun, daha doğrusu kurun nasıl bir patika izleyeceğinin, stratejik bir öneme sahip olması buradan kaynaklanmaktadır.

Şimdi, (2) ilişkisi çerçevesinde tesis edilen nominal çapanın piyasalar açısından anlamlı olabilmesi için enflasyon oranının belirli bir öngörü sınırı içinde kalması gerekir. Çünkü kur "p" parametresi uyarınca enflasyonla ilişkili olarak devinecektir. Bunun sağlanabilmesi ise MB'nin parasal büyüklüklere ilişkin belirli hedefleri gözeteceğinin bilinmesine bağlıdır. Dolayısıyla, döviz kurunun nominal çapa olabilmesi, MB'nin parasal büyüklüklere ilişkin bir programı olmasını da gerektir-

Enflasyonun uzun dönemde kalıcı olarak azaltılması, ancak yapısal önlemlerle mümkündür. Bu önlemlerin hayata geçirilmesi ise siyasi bir karar olduğundan, Türkiye’de sıkça yaşanan genel siyasi tıkanıklığa bağlı olarak ertelenmektedir.

mektedir. MB'nin parasal hedefler gütmesi ile enflasyon arasındaki ilişki dolaylı bir ilişkidir. Parasal büyüklüklerin kontrol edilmesi kamu açıklarının monetize edilme-yeceği anlamına gelir. Böylece, kamu kesimi iç borçlanmaya ve MB döviz alarak para yaratmaya devam edeceği için kısa vadeli sermaye girişleri sürecek demektir. Bu ise, kamu açıklarının dış kaynaklarla finanse edileceği, yani kamu açıklarının yurtiçi kaynaklar üzerinde fazla baskı yaratmayacağı, anlamına gelir ki, Türkiye’de enflasyonun 1989’dan beri ortalama % 70 civarında kalarak hiper enflasyona dönüşmemiş olmasının nedeni budur. Enflasyonla dış kaynak arasındaki ilişki 1994 yılında açık olarak görülmüştür. 1994 yılında üç basamaklı rakamlara ulaşan enflasyonun daha sonra düşme eğilimine girmesi 1995 yılından itibaren yeniden kısa vadeli sermaye girişlerinin artmasıyla gerçekleşmiştir.⁽¹⁾ Nitekim, 1994 sonrasında 7 milyar dolar kadar azalarak 11.3 milyar dolara düşen kısa vadeli borç stoğu, 1996 Haziran ayı itibarıyla 18.5 milyar dolara yükselmiştir.

Toparlarsak, MB, (2) ilişkisini tesis edip sürdürebilmek için elindeki olanakları eşgüdüm içerisinde ve tutarlılıkla kullanmak durumundadır.⁽²⁾ Kendi bilançosuna ilişkin olarak (2) ilişkisi ile uyumlu bir miktar kuşağı (band) oluşturması gerekeceği gibi iç borçlanmanın seyrine de ilgisiz kalamaz. Sistemin merkezinde yer alan kamu borçlanmasının miktarı ve fiyatı, MB'nin politikalarını yürütmesi üzerinde etkili olacaktır. Örneğin, Hazine'nin ihale iptal etmesi nasıl kur üzerinde baskıyı artırırorsa ("p" parametresi kontrol edilemez duruma düşeceği için) bir Hazine ihalesi öncesinde aşırı likidite darlığı olması da, kur üzerinde aşağıya doğru bir baskı oluşturacaktır. Dolayısıyla, MB-Hazine eşgüdümü ve MB'nin kısa vadeli likidite idaresi (API ve İnterbank işlemleri gibi) önem

kazanacaktır. Bu iki konuda 1994 krizi sonrasında ve özellikle 1996 yılı içinde sağlanan ilerlemeler MB'nin finansal piyasalardaki etkisini arttırmıştır.

Çözümleme

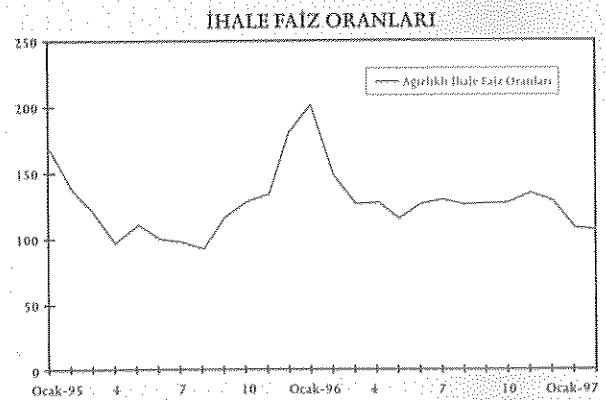
Şimdi, (1) ve (2) ilişkilerinden oluşan model hâlâ bir nominal belirsizlik içermektedir. Çünkü aynı ilişkiler, 1995-1996 döneminde olduğu gibi aylık % 5-6'lık bir enflasyon, paralel bir devalüasyon ve % 100-120'lik faizlerle gerçekleşebileceği gibi, daha düşük düzeylerde bir enflasyon ve onunla uyumlu bir devalüasyon, faiz oranlarıyla da gerçekleşebilir. Bu da öncelikle enflasyonun sadece finansal önlemlerle düşürülemeyeceği gerçeğinin buradaki model çerçevesindeki ifadesidir. Türkiye’de kamu açıklarında ifadesini bulan gelir dağılımı (ya da askeri harcamalar ve borç servisi yükünü paylaşmama) mücadelesinin bir tezahürü olan enflasyonun orta-uzun dönemde (70-80 düzeyinde) yapısal bir özellik arz ettiği kanaatindeyiz. Daha önce belirtilen enflasyon-dış kaynak ilişkisi de aynı kanaatin ifadesidir. Bu nedenle, enflasyonun uzun dönemde kalıcı olarak azaltılması ancak yapısal önlemlerle gerçekleşebilir. Bu önlemlerin hayata geçirilmesi siyasi bir karar olduğundan, Türkiye’de sıkça sözü edilen genel siyasi tıkanıklığa bağlı olarak ertelenmektedir.

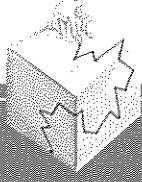
Konumuza dönecek olursak, belirli bir yapısal enflasyon oranını veri kabul ederek (1) ve (2) ilişkilerinin karşılıklı etkileşimini ele alalım. Nominal çapa tesisi süreci, 1994 Mayıs’ında ve Ocak 1996’da olduğu gibi, aşırı yüksek faiz düzeyinde başlamaktadır. Çünkü, nominal çapa tesisi sürecine başlamak gereği TL aleyhine yoğun portföy ikamesi dönemi yaşanmasından sonra gündeme gelmektedir ve karar birimlerini yeni sürece ikna etmek gerekmektedir. Dolayısıyla,

sıyla, karmaşa sonrası ilk ihalede Hazine açısından tek stratejili bir oyun söz konusudur: her ne pahasına olursa olsun borçlanmak. Bunu bilen ve yeni başlayacak sürecin olabirliği konusunda belli bir güven duyan bazı karar birimleri bu ihalelere girerek yüksek faizle kağıt almaktadırlar. Söz konusu birimler gayet iyi bilmektedirler ki, bu ilk ihalenin ardından, kurun MB kontrolüne girmesine bağlı olarak TL lehine portföy ikamesinin başlaması ile faizler hızla düşmeye başlayacaktır. Böylece, ilk ihalede kamu kağıdı alanlar sermaye kazançları elde edecekler ve yüksek faizden alıp, faizler düştükçe satarak ilk ihaleyi izleyen bir kaç ay içinde büyük kazançlar elde edeceklerdir. Nitekim, çizimde de görüldüğü gibi, hem 1994 hem de 1996 yıllarında yüksek faizlerle başlayan ilk ihalelerden sonra faizler hızla düşmüş ve izleyen ilk bir kaç ay içinde döviz bazında yüksek getiriler elde edilmiştir. Dolayısıyla, ilk ihaledeki yüksek faiz, sürecin başlamasına aracı olan, bir anlamda piyasa-kurucu (market-maker) olan, ilk katılımcılara verilen bir primdir. Yoksa çoğunlukla düşünüldüğü gibi risk primi değildir. Çünkü, nominal çapa tesis edilecek olması, kurun MB kontrolü altında (2) ilişkisi uyarınca devineceği, yani riskin ortadan kalkması demektir. Eğer MB'nin bunu yapabileceğine güven duyulmuyorsa hiç bir risk primiyile TL lehine portföy ikamesi sürecini başlatmak mümkün olmayacaktır.¹³

Buraya kadar, süreç başladıktan sonra faizlerde düşüş ve döviz kurunun artış hızının yavaşlaması biçiminde bir nominal deflasyon patikası oluştuğunu belirttik. Bu nominal deflasyon patikasının alt sınırını, veri aldığımız orta-uzun vadeli enflasyon oranı oluşturacaktır. Dolayısıyla, süreç (dışsal bir nedenle veya politika uyumsuzluğu nedeniyle) bir kesintiye uğramadığı ve MB'nin nominal çapayı muhafaza edebileceğine ilişkin belirli bir güven sürdüğü süreçte, faizlerin alt sınıra doğru düşmesi olağan bir gelişmedir ve 1996 sonunda gözlenen de budur. Burada faizlerin düşmesinin ne anlamda "olağan" olduğunu iyi anlamak gerekir. Şimdi, faizlerin düşmediğini ve hatta artma eğilimine girdiğini düşünelim. Bu MB'nin nominal çapa politikasının çökeceğinin, ya da en azından daha yüksek bir kur-faiz düzeyinde

sürdürüleceğinin beklendiği anlamına gelirdi. Çünkü, faiz artışı sonuçta kurun artacağı beklentisinin yansımasıdır. Böylece, ya nominal çapa politikasına güven vardır ve faizler belli (görel olarak düşük) bir düzeyde istikrarlı bir seyir ezliyecektir; ya da nominal çapa politikasının çökmesiyle sonuçlanacak şekilde TL aleyhine portföy ikamesi başlayacaktır. Bu konuda iyi bir örnek olması açısından 1995 sonunda neden yeniden nominal çapa tesisinin gerekli olduğuna bakalım. Çizimden de izleneceği gibi, faizler Eylül 1995 tarihinden itibaren yükselme trendine girmiştir. Dolayısıyla da, finansal dengelerin ve çapanın bozulmaya başladığı tarih Eylül 1995'tir. Hatırlanacağı gibi, o tarihte MB zorunlu döviz devir oranlarını azaltmış ve genel olarak bankalardan döviz alımını yavaşlatma eğilimine girmiştir. Bunun gerekçesinin, "dış uzmanların" derin analizlerinin de etkisiyle, döviz alımları nedeniyle çok fazla arttığı düşünülen para arzını kontrol etmek olduğu anlaşılmaktadır. Bir önceki bölümdeki açıklamalardan bunun para politikasını yürütmeyi imkansızlaştıracağı kolayca anlaşılır. Çünkü, amacı para arzını kontrol etmek olan bir merkez bankasının, kuru kontrol edemez durumda kalacağını, kamu iç borçlanmasının yapılamaz hale geleceğini ve bunun da (kısmi de olsa) monetizasyon ihtimalini artırdığını piyasalar hızla öngörecektir. Bu da daha önce belirttiğimiz gibi kararsız bir parasal denge durumudur ve yeniden nominal çapa tesis edilmeden sona ermeyecektir. Dolayısıyla, iktisatla ilgili olduğunu düşünen he-

Reformun gereken hızla hayata geçirilememesinin nedeni, kamu kesimine yönelik olması ve sadece "iktisadi alanla" sınırlandırılmamasıdır. Kamu kesiminde bir genel reform sürecinin başlatılması yönünde bir siyasi irade ve gücün varlığı konusunda iyimser olmak için yeterli veri yoktur.

men herkesin bildiği ve hangi bağlamda olduğuna bakılmaksızın yinelenen popüler bilgeliliğin en sıradan önermesi olan "para basılırsa devalüasyon hızlanır, enflasyon artar" görüşünün aksine, 1995 sonunda finansal dengeler para basıldığı için değil, para basmamaya çalışıldığı için bozulmuştur. Bir kere bozulduktan sonra da kısa vadeli likidite idaresi yapılamamış ve para arzını kontrol etme isteğine rağmen daha fazla para basılmıştır. 1996 yılı içerisinde bu türden temel politika hatası yapılmamış, MB kısa vadeli likidite idaresini Hazine borçlanma gerekleri ile uyumlu yürütmüş ve faizler düşme trendini sürdürmüştür. Üstelik MB nominal çapa politikasını yürütebildiği ölçüde rezerv biriktirmiş ve piyasalar nezdinde itibarı artmıştır. Piyasaların bir yıl vadeli kamu kağıtlarına plasman yapmayı sürdürmesi, MB'nin rezerv biriktirmeye devam etmesi gibi göstergeler mevcut durumun en azından bu yıl için sürdürülebilir olduğuna inanıldığına işaret etmektedir.

Sonuç yerine

Son olarak, 1996 sonunda oluşan düşük faizli konjonktürün orta-uzun vadede sürdürülebilir olup olmadığı konusuna değinelim. Bizce bu konudaki kritik parametre, dış borçlanma olanaklarının seyridir. Ekonominin dış borç çevrimini, en azından anapara bazında, rahatlıkla yapabilmesi temel dengelerin korunabilmesi açısından şarttır. Türkiye'nin 1994 krizi sonrasında belirli bir borç ödeme potansiyeli göstermiş olmasının (daha önce de belirtildiği gibi 1994 yılında kısa vadeli dış borçlar yedi milyar dolar kadar azalmıştır) bir yandan dış kredi itibarını müspet olarak etkilediği, diğer yandan da yurtdışı birimlerin özgüvenini artırdığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, son zamanlarda kredi notunun azaltılmasına ve

olumsuz makroiktisadi durum değerlendirmelerine rağmen, Türkiye'nin borçlanmayı sürdürebileceği inancı hakimdir. MB'nin (2) ilişkisi çerçevesinde nominal çapa tesis edebilmesinin ve buna bağlı olarak da faizlerin düşmesinin esas nedeni de budur. Öte yandan, hem yurtdışında hem yurtdışında orta vadeli reform beklentileri de artmaktadır. Bu reformlar yapılmadan özellikle kısa vadeli dış borç çevriminin kesintisiz süreceğini beklemek mümkün görünmektedir. 1994 yılında kısa vadeli borçlarda yaşanan "borç deflasyonu" türünden bir deflasyon, borçlanma eşiği nesnel ve öznel olarak yükselmiş olmakla birlikte, gündeme gelebilir.

Türkiye'nin önündeki reform süreci ise, 1980'li yıllardaki gibi bazı alanlarda serbesti tanınarak yapılabilecek türden değildir. Reformun gereken hızla hayata geçirilememesinin nedeni de esas itibarıyla kamu kesimine yönelik ve sadece "iktisadi alanla" sınırlandırılmayacak olmasıdır. Kamu kesimine yönelik olarak genel bir reform sürecinin başlatılması yönünde bir siyasi irade ve gücün varlığı konusunda iyimser olmak için yeterli veri bulmak zordur. Çünkü işin temelinde öncelikle kendi vatandaşlarıyla barışık, kamu alanında farklılıkları tanıyan ve bunlara eşit mesafede durabilen bir devlet anlayışının oluşması yatmaktadır.

Doç. Dr. Nazım Kadri Ekinci
ODTÜ İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

Dipnotlar

- 1- Bu arada 1994-1995 döneminde kamu açıklarında meydana gelen azalma ve reel ücret esnekliğini de belirtmek gerekir.
- 2- MB Başkanı Gazi Erçel'in bu konudaki açıklamaları için İşletme ve Finans dergisinin Aralık 1996 sayısına bakılabilir.
- 3- Nitekim, 1994 krizinde güven tesisi ancak IMF ile anlaşarak yıl sonu kur hedefleri oluşturulması sonrasında mümkün olmuştur. IMF ile anlaşma yapılmasının piyasalar açısından o tarihte içerdiği en önemli mesajın monetizasyona gidilmeyeceğinin tescil edilmesi olduğu kanaatindeyiz.

WORLDCARD SAHİBİ OLMAK AYRICALIK SAHİBİ OLMAKTIR.

Worldcard, Türkiye'nin en fazla tercih edilen kredi kartıdır. Worldcard sahibi olduğunuzda, dünyanın her yerinde, bir imzayla harcama yapma ayrıcalığına sahip olursunuz. Bu harcamalarınızın karşılığını isterseniz aylara bölerek öder, Yapı Kredi'den kredi kullanırsınız. Üstelik, yurtdışındaki harcamalarınızın karşılığını da Türk Lirası olarak ödersiniz. Worldcard'ınızla tüm dünyada, 300 bini aşkın otomatik veznedenden birkaç tuşa dokunarak

nakit çekebilirsiniz. Worldcard'ınızla birlikte üç adet ek kart alarak, Worldcard'ınızın ayrıcalıklarını üç yakınınızla paylaşabilirsiniz.

Worldcard'ınız kaybolduğunda ya da çalındığında hiçbir kayba uğramazsınız, çünkü Worldcard'ınız "sınırsız limitli" sigorta güvencesine sahiptir. Ayrıca Worldcard'ınızla yaptığınız alışverişler, alışveriş sigortası güvencesi altındadır. Yapı Kredi, Worldcard'ınızla satın aldığınız malı, kırılma, zarar görme,

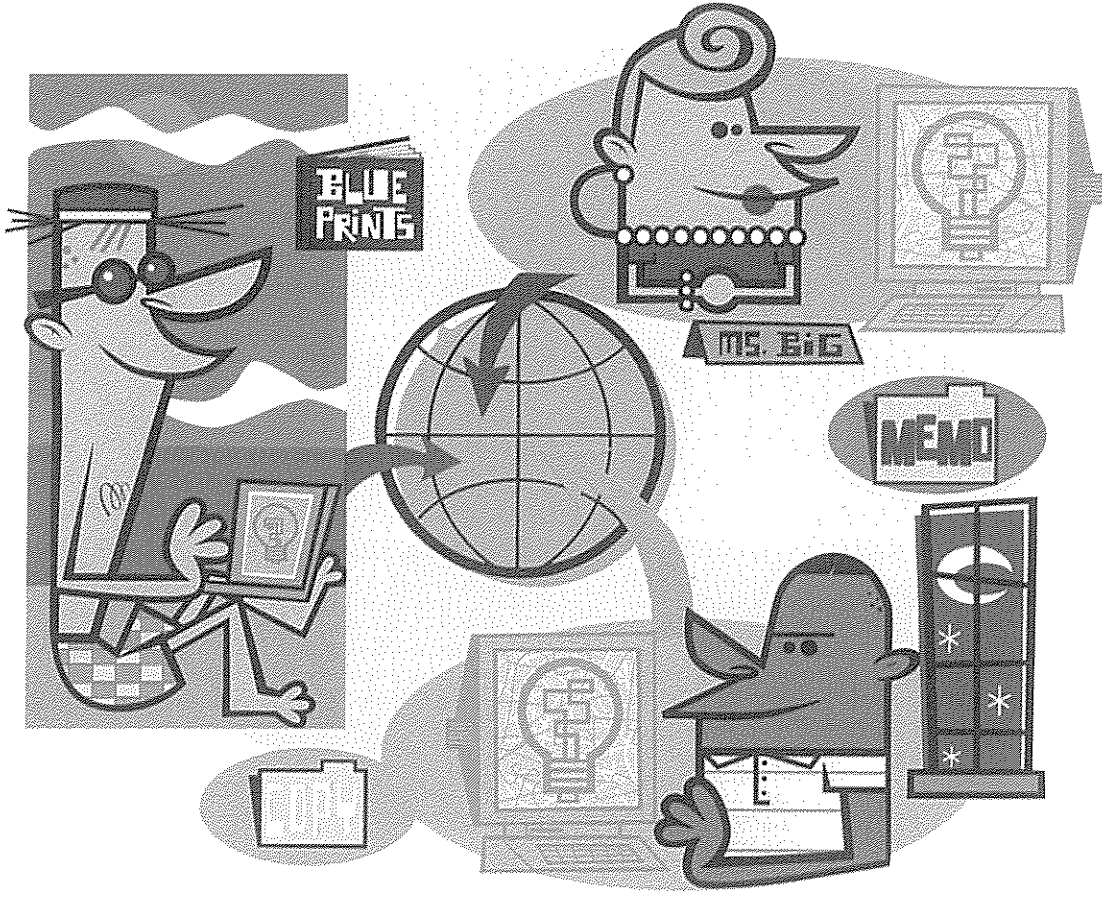
yangın ya da hırsızlık durumunda, bedelini ödeyerek ya da yenisiyle değiştirerek tazmin eder.

Worldcard'ınızı alışverişlerinizde kullandıkça, Hedef:Puan'dan armağanlar kazanırsınız.

Siz de Worldcard sahibi olun. Yapı Kredi'den hizmet almanın ayrıcalıklarını yaşamaya başlayın.

Burası Yapı Kredi. Fark burada.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"

d ü n y a

Internet'te birleşiyor

Mehmet İnhan

Internet'i, hiç bilmeyen ya da çok az bilen insanlara anlatabilmenin kolay olmadığı aşikardır. Ancak bu yazıda da amaçlanan, Internet'i baştan sona anlatmak değil, Internet'in son bir yıldır Türkiye'de algılandığı biçimiyle sadece parlak bir ticari yatırım alanı olmasının ötesindeki boyutları tartışmaktır. Milyonlarca insanın bağlı olduğu, hiçbir merkezi kontrol mekanizması bulunmayan, kendi kurallarını ve ahlakını oluşturmuş bu iletişim ortamı, insanlık tarihinde ilk kez ortak bir dünya

kültürünün altyapısını ve dilini oluşturuyor. İlk adım olarak, modem sesleri kesilip bağlantının kurulduğu mesajı geldiğinde artık siberuzayda bir dünya vatandaşı olunuyor. Yani, popüler deyişimiyle bir "netizen."

1866: "başlangıçta kablo vardı..."

Bugüne kadar gelinen sürece bakıldığında ilk olarak, 1858 yılında okyanus ötesi haberleşmeyi sağlamak amacıyla Atlantiğe döşenen kablo, sadece birkaç gün

hizmet verebilmiş ve teknik bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Ancak bu denemenin ardından çabalar devam etmiş ve 1866'da döşenen kablo başarılı olmuştu. Bu hat, yaklaşık 100 yıl boyunca hizmet vermiş ve iletişim tarihinde neredeyse insanın aya ayak basışı kadar önemli bir adımı simgelemişti.

Bomba düşerse ne olacak?

Sovyetler Birliği'nin nükleer silahları ve balistik füzeleri üretmeye başlaması, ardından 1957'de Sputnik'in uzaya fırlatılışıyla başlayan uzay yarışı, ABD'de ciddi kaygılara yol açmıştı. Dwight D. Eisenhower yönetimi bu durum karşısında ARPA'yı (Advanced Research Projects Agency) kurdu. ABD, 18 ayda ilk uydusunu geliştirerek uzaya fırlattı. ARPA, sonraki yıllarda iletişim ve bilgisayar teknolojisine yöneldi. Kaygılardan biri, nükleer savaş durumunda haberleşme hatlarının kesilmemesi için hatların örümcek ağı gibi birden çok alternatif yol izleyerek iki noktayı bağlayabilecek altyapıya kavuşturulmasıydı. ARPA projesi kapsamındaki araştırmalar, bir süre sonra özel sektör kuruluşlarından üniversitelere kaydırıldı. Bu gelişmeyi, üniversitelerin kendi aralarında bilgisayarlarını konuşturabilecek bir ağ oluşturma ve uzak mesafeden telefon hatlarıyla bilgisayar bağlantısı kurma çalışmaları takip etti. 1969'da UCLA'dan Stanford Üniversitesi'ndeki bilgisayara telefon hattı üzerinden bağlanmak için yapılan ilk denemede henüz "log" kelimesi tamamlanmadan sistem çakıldı ve iki bilgisayar arasındaki bu kısa konuşma gerçek anlamda bir iletişim devrimini başlattı.

Bilimsel araştırmanın yan ürünü

Hikayenin bundan sonrası Amerika'da ve Avrupa'da üniversiteler ve araştırma kuruluşları arasında bir yandan genişleyen bağlantı ağı, diğer yandan da bu ağ üzerinde iletişimi sağlayacak protokollerin (bilgi paketlerinin bağlantı hatları üzerinden nasıl alınıp verileceğini belirleyen düzen) ve programların kaotik rekabeti olarak özetlenebilir. Burada CERN'in (Avrupa Nükleer Araştırmalar Merkezi) bu gelişmelere belirleyici katkıları olduğunu da kaydetmekte yarar var. İlk Internet protokolünün (ağlararası iletişim düzeni diyebiliriz) kullanıldığı CERN, bugün kullanılan hemen tüm Internet unsurlarının fikir veya uygulama beşiği olmuştur.

Oysa, 40 ülkeden en parlak nükleer fizikçi ve bilim adamını bünyesinde toplamış bu kuruluşun ana araştırma alanı bu değildi. World Wide Web'in, yani Internet'in bugünkü kullanım biçiminin geliştirilmesi, bu parlak beyinlerin faaliyetlerinin bir yan ürünüydü.

İşleyen anarşi

Üniversite camiaları, akademisyenleri ve öğrencileriyle, uzun yıllardır bilgisayar aracılığıyla elektronik posta, tartışma grupları, on-line karşılıklı konuşma gibi iletişim olanaklarını kullanmaktaydılar. Aynı teknoloji, büyük şirketlerin ve kuruluşların uzak mesafe, hatta kıtalararası haberleşmesi için de kullanılmaya başlandı, hatta ticari bilgi alışverişi amacıyla sıradan kullanıcılar bu ağlara bağlanabiliyorlardı. Bu yıllar, "Hacker" tabir edilen küçük bilgisayar kurtlarının telefon hatlarından Pentagon'a veya banka hesaplarına sızmayı başardığı yıllardı. Zaman içinde kimsenin empoze etmediği yöntemler, doğal seleksiyonla ayıklanarak benimsendi, elektronik postanın, tartışma gruplarının, kısacası bu yeni ortamda haberleşmenin yordamları ve standartları oluştu.

Web'in doğuşu

Ancak, akademisyenler, bilgisayar profesyonelleri ve amatör radyoculardan devşirme bilgisayar kurtları yine de kısıtlı bir topluluk oluşturuyordu. Kara ekranlarını satır satır tarayan yazıları okuyarak klavyelerini tıkırdıyor, uzak bilgisayarlara bağlantı çıkıyorlardı. Bir yandan da, bilgisayar teknolojisi akıl almaz bir hızla gelişiyor, bilgisayar ekranlarında fotoğraf, canlı görüntü ve ses olağan hale geliyordu. Son darbeyi yine CERN'in parlak beyinlerinden biri vurdu. Tim Berners Lee, "hypertext" tabir edilen ve metin içindeki kelimelere tıklayarak, ilgili başka metinlere geçilmesini sağlayan metaforu Internet'e uyarlayan protokolü geliştirdi. Bu protokolün adı Hypertext Transfer Protocol'du. (HTTP) Bununla birlikte, 1993'te standart adresleme yöntemi ve metin, fotoğraf, grafik gibi ortamları bünyesinde barındıran web sayfalarının program altyapısı HTML (Hypertext Markup Language) de geliştirildi. Aynı yıl, Illinois Üniversitesinde Marc Andreessen ve Eric Bina, Mosaic adındaki ilk HTML programını geliştirdi. Kısa bir süre sonra bu ikili, üniversiteden ayrılarak efsanevi Silicon Graphics

şirketinin kurucusu Jim Clark'la ortak olup California'da Netscape adında küçük bir şirket kurdular. Ertesi yıl, tüm dünyada milyonlarca insan Netscape programını kullanarak Internet'te dolaşmaya başlamıştı bile.

Rakamlarla patlamanın istatistiği

Internet, doğası gereği dağıntık bir sistem. Kendi kendinden sorumlu milyonlarca bağlantıdan oluşan ağların bütünü olarak tanımlanabilir. Internet'in tek bir merkezden kontrolü olmadığından, hiçkimse kaç kullanıcısının olduğu konusunda bir bilgiye sahip değil. Internet nüfusunu tahmin etmek için izlenebilecek tek yol, tekil adresiyle bağlantı kurmuş olan makine sayısını belirlemek oluyor. Burada varsayım, her bağlı makinenin en az bir kullanıcısının olduğudur. Eldeki verilere göre, host tabir edilen bu bağlantıların zaman içindeki gelişimi şöyledir:

Yıl	Host sayısı
1981	213
1982	235
1983	562
1984	1.024
1985	1.961
1986 Şubat	2.308
1986 Kasım	5.089
1987	28.174
1988	56.000
1989	159.000
1990	313.000
1991	617.000
1992	1.136.000
1993	1.776.000
1994	3.212.000
1995	6.642.000
1996 Temmuz	12.881.000
	0
1997	30.000.000
(tahmini)	0

Kaynak: Network Wizards

İstatistiklere göre, ABD'de bugün yetişkin nüfusun % 7.7'si web kullanıcısı. 2000 yılı tahminlerine göre ise web sayfası adedi toplam 95 milyarı bulacak.

Tüm bunlardan çıkan sonuç ise, Internet'in büyüdüğüdür, hem de çok çabuk!

Internet'in faydaları

Internet, insanlık tarihinin global çapta bugüne dek

şahit olduğu en özgürleştirici gelişme. Bu gelişme iki anlamda özgürleştirici.

Birincisi ekonomik anlamda: Internet üzerinde, artık bir sermaye biçimi olan bilgi, sınır tanımadan akıyor. Gümrük ve kota olmaksızın, bilgi ve deneyim, "bilgi paylaşılmak içindir" sloganını benimseyen milyonlarca insan arasında, çoğunlukla karşılıksız paylaşılıyor. Kullanıcıların milliyetleri, renkleri, ırkları belirsizleşiyor, silikleşiyor, görünmüyor ve sınırlar kalkıyor. Bilginin evrenselliği dışında başka bir egemen kalmıyor. Kısaca, Internet'te egemenlik salt bilginindir.

Otuz milyona yakın kullanıcının bağlandığı sitenin yayın yaptığı bu uluslararası ağda, bilginin hangi coğrafyadan, hangi sınırlardan geçip geldiğinin hiçbir anlamı ve önemi yok. Hatta çoğunlukla bilgi kaynakları, insanların daha rahat ulaşması için dünyanın değişik noktalarına kopyalanıyor. Ayna siteler deniyor bunlara. Olağanüstü bir teknoloji transferi ortamı yaratıyor Internet. Bu transfer öylesine hızlı ki, geleneksel PTT hizmetleri varlık nedenini yitiriyor. Internet, global, kolektif bilginin ortak dünya kütüphanesini oluşturuyor ve bunu dünyalılarının ayağına kadar getiriyor.

Kuşkusuz bu mal ve hizmet akışının ticari bir boyutu da var. Kritik bir projede hayat kurtaracak bir bilgi veya yazılım kredi kartı numarası verilerek anında transfer ediliyor. Reklamcılar medya planlama kalemleri içine Internet'ten yayınlanacak reklamları da katabiliyorlar.

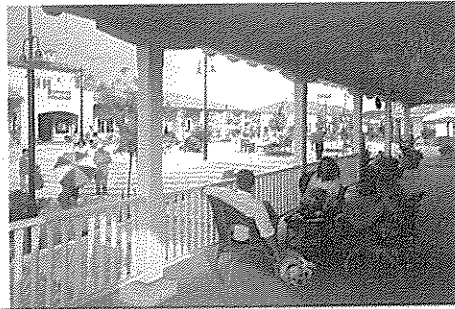
Yine de, genel olarak, Internet hala büyük çoğunluğuyla ticari boyutların içine sığmayan, bilgiyi paylaşmanın tadına varmış, ürettiklerini herkesin kullanımına açıp "beğenirseniz benim hesaba birkaç dolar atarsınız" diyenlerin dünyası. Üniversiteler, araştırma kuruluşları, kütüphaneler, vakıflar, sivil toplum örgütleri, müzeler, belediyeler, bilim adamları, okullar ve milyonlarca kişi, hepsi birşeyler anlatıyor, bir bilgi yayınlıyor. Bu ahlak o kadar belirleyici olmuş ki, Internet'te kendi teknolojilerini pazarlamaya çalışan büyük şirketler bile bu "shareware" davranış koduna uymak zorunda hissediyorlar kendilerini. "Bu benim programımı, alın bir ay kullanın beğenirseniz ödersiniz. Falanca programları da ücretsiz olarak dağıtıyoruz..." şeklinde yaklaşabiliyorlar.

İkinci etken ise, siyasi bir içerik taşıyor: Internet'e bağlandığımız an, bütün dünya ile konuşuyorsunuz.

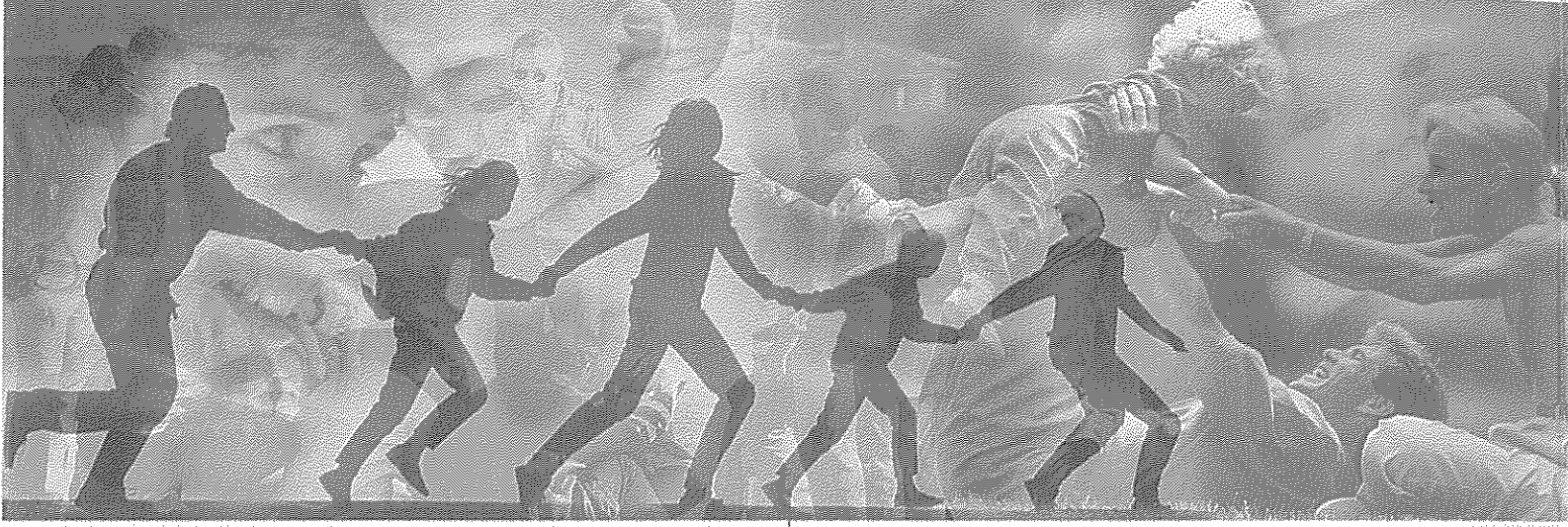
Hayat felsefesi olan

Dolu dolu ve keyifle yaşamayı ilke edinmiş,
kendisini ve çevresini geliştirmeye özen gösteren,
modern dünya görüşü ile geleneksel değerleri
iç içe yaşatabilen, sağlam değerleri olan,

Geçmişe ve geleceğe önem veren

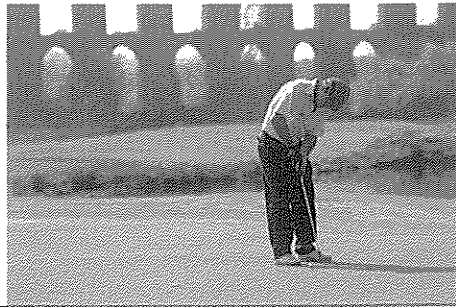
İnsan kişiliğinin oluşmasında,
büyüdükleri çevrenin önemli katkısı olduğuna inanan,
çocuklarını da aynı doğrultuda büyütmeyi ilke edinmiş,
geçmişten edindikleri bilgileri geliştirerek geleceğe taşıyan,

Sportmen

Centilmence sportmenliğini ve "oyuncu ruhu"nu
yaşamın her alanına yaymış,
hobileri, uğraşları olan,
yeteneklerini geliştirmeyi yaşla sınırlamayan,

Biz Kemer Country sakinleri, bu özelliklere sahip

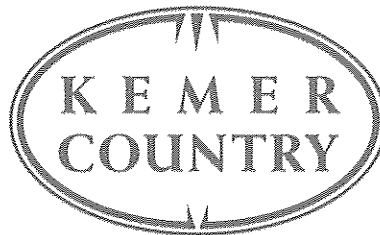
Komşu arıyoruz

Düzenli bir hayatın komşularla
birlikte zenginleşeceğine inanıyoruz.

Kemer Country, İstanbul'da ormanlarla çevrili,
doğal sınırları sayesinde dış etkenlerden korunmuş,
Kemer Golf & Country Club'ın yanbaşıında,
sıradışı bir mimari ve geniş seçeneklerden oluşmuş,
keyifli ve medeni bir yaşam adası.

Siz de 15 dakikada Kemer Country'e gelin,
farklı büyüklüklerde, içleri tamamen bitmiş;
350.000.\$'dan başlayan fiyatlarla
ev sahibi olun, yeni komşuluklar kurun...

Kemer Yapı ve Turizm Anonim Şirketi Telefon: (0212) 239 77 70 Faks: (0212) 239 77 76

Internet'te kullanıcıların milliyetleri, ırkları belirsizleştiriyor, giderek silikleşiyor, görünmüyor ve sınırlar kalkıyor. Bilginin evrenselliği dışında başka bir egemen kalmıyor.

Bütün dünya da sizinle konuşuyor. Ne mi konuşuyor-sunuz? İşte burada canalıcı noktaya geliyoruz. Mesela Türkiye'de bin satan bir dergide yayınlanınca başınıza olmadık işler getirebilecek görüşlerinizi Internet'ten milyonlarca insana yayınlıyorsunuz. Hatta bunu Türkiye'den de yapmayıp, yurtdışında bir servis sağlayıcıdan ücretsiz olarak edinebileceğiniz birkaç megabyte bellekten yayınlıyorsunuz. Bunun için yurtdışına çıkmanıza da gerek yok. Oturduğunuz yerden makalenizi, sayfanızı resminizi veya her ne kelamınız varsa elektronik postayla ilgili yere gönderebiliyor ve bir anda milyonlarca insanın kullanımına sunuyorsunuz.

Kitap toplatılabilir, film yakılabilir. Ama, insanların Internet'te dünyanın hangi noktasına bağlandıklarını denetlemek, milyonlarca kaynaktan insanların evlerine, bilgisayarlarına giren yayınları ayıklamak olanaklı değil.

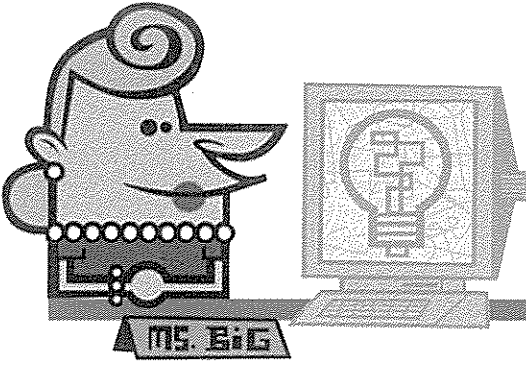
Birdenbire hukuki bir anlamsızlık da çıkıyor ortaya. Rotatiften çıkan matbuaya, verici istasyonlarından yayınlanan radyo ve televizyon yayınlarına uygulanan hukuk, telefon kablolarından kişisel bilgisayarlara ulaşarak birsıfırbirsıfırbirsıfırbirsıfırbir diye akan enformasyona uygulanmıyorsa, hukuk olmaktan çıkıyor. Doğal olarak, böylesine geniş hacimli bir iletişim ortamında düşünce ve bilginin paylaşımını denetlemek mümkün olmuyor. Birdenbire karşınıza kendi gazetesini çıkararak yüzbinlerce, milyonlarca insan çıkıyor. Siberuzayda, vilayetten izin alınmamış toplantılarda; sayısı, nerede olduğu ve kimliği belirsiz kişiler toplanıyorlar, tartışıyorlar. Herkes, görüşünü özgürce ifade ediyor. Bu durum, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu kapsamında mı? Siberuzaydaki her foruma, her sohbet odasına, hükümet komiseri veya sivil emniyet mensubu mu bağlanacak? Milyonlarca elektronik posta alışverişini kim denetleyecek? Bu soruların yanıtını verebilmek mümkün değil...

Dolayısıyla, bu konuda hukukçuların işi oldukça zor gözüküyor. Konu, altından nasıl kalkılacağı bir türlü kestirilemediği için görmezlikten mi geliniyor, yoksa kapsamlı bir Internet suçları mevzuatı mı hazırlanıyor, bilinmiyor. Buna karşılık bilinen tek şey, Internet'in söyleyecek, paylaşacak fikri olan, başkalarının fikirlerini merak edip tartışmak isteyenler için olabilecek en özgürlükçü ve medeni ortam olduğudur. Kutsal olan hiçbir şeyin olmadığı bir iletişim ve tartışma ortamında sağı solu yakıp yıkmaya ve kendi ekranından başkasına zarar verme olanağı da olmadığına göre, herhangi bir suçu tanımlamak da oldukça zor olsa gerek.

Big brother

İşin hukuksal boyutu sadece bizim ülkeye özgü bir sorun değil. ABD'de, çocukların korunması konusu ilk gündeme gelen konu oldu. Her medyada olduğu gibi porno, Internet'in de en revaçta alanlarından biri. Çocukların Internet'e ulaşabildiği eğitim kuruluşlarında ve evlerde bu konuda özel önlemler alınmaya başlandı. Başboş porno yayınların denetlenmesi ve sansürü için atılan adımlar kamuoyunda pek tepki çekmedi.

Ancak, iş terörizmle mücadele kapsamında her telefon cihazına ve hatta bilgisayara "clipper chip" adı verilen bir yonganın takılması ve şifreli iletişimin devlet denetimine alınması çabalarına gelince kıyamet koptu. Amacın, terörizmle mücadeleden çok, Internet üzerindeki iletişimi kontrol edebilme ve izleyebilme olduğu görünüyor. FBI ve NSA Internet'teki bu hızlı patlama karşısında hazırlıksız yakalanmış olacak ki, iletişim dünyasının gerçeklerine pek de yatkın olmayan yöntemlerle ipleri elinde tutmanın çabasına girmiş. Clinton yönetimi, bununla da kalmayıp kripto, yani şifreleme teknolojisinin ABD'den ihraç edilmesine ambargo uygulamaya kalkınca IBM, Mic-

Internet, ticari boyutların dışında, paylaşmanın tadına varmış, ürettiklerini kullanıma açıp “beğenirseniz benim hesaba bir kaç dolar atın” diyenlerin dünyası.

rosoft gibi devlerin de dahil olduğu iş dünyasındaki lobiler ayağa kalktı. İnsanlık tarihinin en özgür iletişim ortamı birden bire insanlık tarihinin en büyük gözaltı ortamı olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Üstelik, insanların güvenlikleri için özgürlüklerini feda etme argümanının ötesinde işin içine ticari zararlar da giriyordu.

Bu kez Internet kullanıcıları, Internet üzerinde bir hukuk savaşına girdiler. On-line açık oturumlar, dilekçe kampanyaları, muhalif parlamenterlerle Internet üzerinde çalışma grupları, “clipper” dosyasını araştıran sanal hukuk büroları oluşturuldular. Sonuçta, Kongre’nin bu etkin muhalefet karşısında yasa tasarısını onaylaması ihtimali oldukça azaldı. Hatta, kızgın netizenleri biraz da olsa yatıştırarak bir yasa tasarısı, kamu kuruluşlarının elektronik bilgilerine ulaşım haklarını genişletiyor ve yurttaşlara hükümetlerinin faaliyetlerini daha yakından izleme olanaklarını veriyor. Konunun yakın takipçisi Senatör Patrick Leahy’nin belirttiği gibi “Enformasyon Özgürlüğü yasasını, elektronik kayıtlara ulaşma olanağına kavuşmadan istemek, sadece biraz hamile kalmayı istemeye benziyor!” Sonuçta, Clinton’un yasaı onaylaması bekleniyor.⁽¹⁾

ABD’deki özgürlükçü Internet kullanıcıları şimdilerde kriptolu haberleşmeyi olabildiğince yaygınlaştırmaya çaba gösteriyorlar. Aslında elektronik haberleşmeyi izlemek, teknik olarak kapalı zarfları açmaktan daha kolay. Buna karşı tek korunma yöntemi ise, elektronik mektubunuzu sadece alıcısının okuyabileceği bir biçime sokmak. Bunun yolu ise kriptografi, yani yazı şifreleme bilimi. İletişim özgürlüğünü savunanların savı özetle şöyle: “Birisine mektup attığımızda (kartpostal haricinde), alıcısından başkası okumasın diye hep zarf içine koyarız. Bu, bizim özel yaşam alanımızdır. Mektuplarımızı kapalı zarfa koyuyor olmamız, gizli bir iş çevirdiğimiz anlamına gelmez. Elektronik postamızı da

kriptolayarak aslında zarfa koyuyoruz. Alıcısından başkası açamıyor.” Bu alanda en revaçta programlardan birisi, Philip Zimmerman adında bir programcının hazırlayıp “Pretty Good Privacy” (PGP) adını verdiği ve kullanıcılara bedava sunduğu bir program.⁽²⁾

Zimmerman, PGP’yi Internet’te kopyalamaya açtığı günün ertesinde binlerce kullanıcı, programı “download” etmeye, yani kendi bilgisayarına indirerek kurmaya ve kullanmaya başlamıştı bile. Bu konudaki hukuki tartışmalar devam ederken öte yandan, PGP, dünya çapında netizenlerin ortak kullanımına giren binlerce benzeri program arasında yerini almış durumda.

Telefon konuşmalarının yıllardır kamunun oyu alınmadan ve kimsenin haberi olmadan zaten dinlenmekte olduğu Türkiye’de ise, Internet haberleşmesinin de aynı yöntemlerle mandallanacağı aşikar. Çünkü mevzuat arkadan geliyor. Kuşkusuz Internet gibi son sürat yaygınlaşan bir iletişim ortamı için hukuki birtakım düzenlemeler gerekecek. Önemli olan, bu düzenlemelerin gerçekten hukuki olması, yani haberleşme, yayın ve düşünce özgürlüğünü dikkate alarak geliştirilmesi ve kamuoyunda enine boyuna tartışılması. Burada, haklarına sahip çıkacak Internet kullanıcılarına büyük iş düşüyor.

Mehmet İnhan

İltek Reklam ve İletişim Hizmetleri
Multimedya Uzmanı

Dipnotlar

1- Bu konudaki tartışmaların indeksini

<http://www.hotwired.com/Lib/Privacy/index.html>

2- PGP hakkında daha detaylı bilgi ve kopyalanabilecek

siteler için aşağıdaki adrese başvurulabilir:

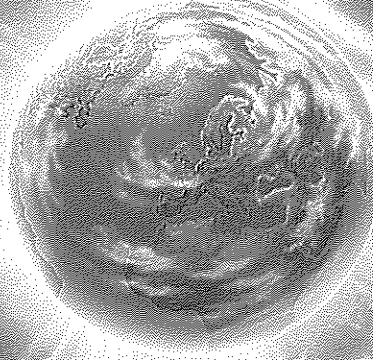
Cryptography, PGP and your privacy: <http://world.std.com/~frani/crypto.html>

The International PGP Home page: <http://www.ifi.uio.no/%7Eestaalesc/PGP/>

Where to get PGP: <http://www.io.com/~oe/GettingPGP.html>

PGP for various systems: <ftp://ftp.uk.pgp.net/pub/pgp/README.html>

geleceği
bugüne taşımak...

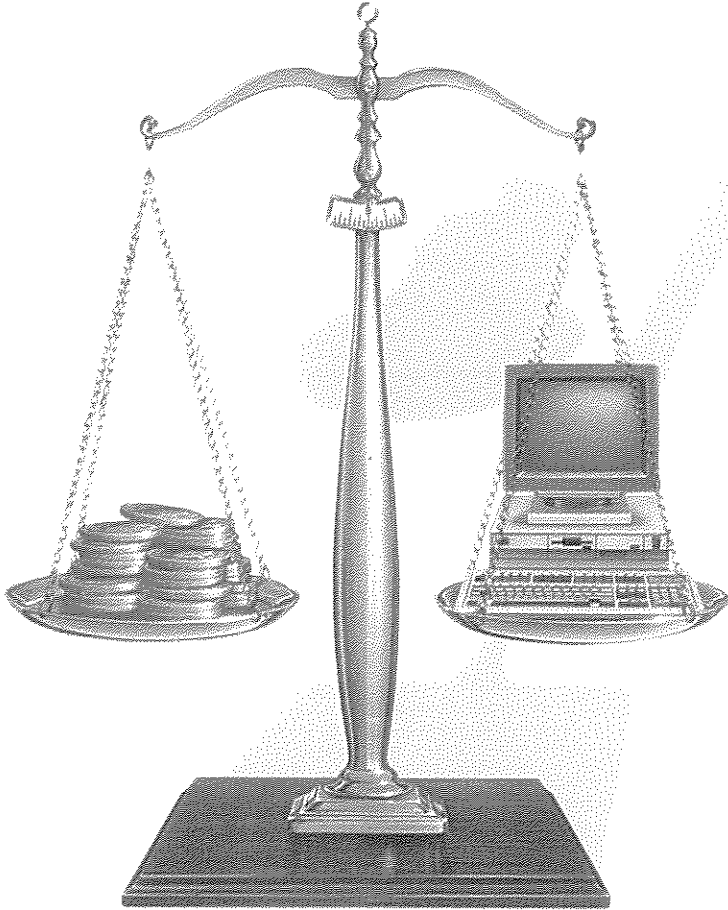

GÖZEL SAĞATCIAR / BATES

BEKO
Bir dünya markası

T Ü R K İ Y E ' Y E H A S B İ R M O D E L

devlet eliyle Internet

Şeref Oğuz

Türkiye, tarihi boyunca daha önce yakalayamadığı bir fırsatın eşliğinde. Zenginliğin, eğitim seviyesiyle ölçüleceği gelecek bin yılda, ucuz, etkin, yaygın ve çağdaş bir eğitim için, doğru zamanda ve yerdeyiz. Bize bu imkanı, dönüşen teknolojilerin bileşkesindeki Internet sağlıyor.

Internet... 1970'lerden bu yana oluşan yeni bir medya, hatta medyaların medyası. 10 bin yıldır Papirüs'te duran bilginin, etkileşim haline geldiği platform. Daha önceleri yüksek teknoloji kullanan akademisyenlerin elindeki bu araç, World Wide Web (WEB) yönteminin keşfiyle, üniversitelerin kalın duvarlarını aşarak, milyonlarca insanın bilgiye erişim aracı haline geldi.

Türkiye, bilgiye erişimdeki bu devrimi, oldukça erken diyebileceğimiz bir zamanda yakalamayı başardı. Örneğin geçen aralık ayında New York'ta yapılan Internet sempozyumu, kendisini şöyle tanıttı: "Dünyanın en büyük ve en eski Internet organizasyonu" En eski olarak tanımlanan zaman, 4 yıl idi. Ve aynı tarihlerde Türkiye, 2. Internet Kongresi'ni yaparken, pek çok Batı Avrupa ülkesi henüz birinci

etkinliğini düzenliyordu.

Ancak teknolojinin, ekonominin ve toplumların hızla dönüştüğü bir ortamda, bir-iki yıl, geçen asrın yüzyıllarına bedel gelişmeleri barındırıyor. Örneğin, Türkiye İnternet'i oldukça erken farketmekle birlikte, bu konuda yeterince hızlı davranamayan bir yönetime sahip. Bugün Türkiye'de en büyük sorun, hala hız problemidir ve "Bilgi Yolu" dediğimiz ortama, hala patikalarla çıkabiliyoruz.

1996 yılında, üniversitelerin öncülüğünde hızlanan İnternet altyapısı kurma çalışmaları, Türk Telekom'un hantallığı yüzünden gereken ivmeyi kazanamamıştı. Nitekim, dünyanın ilk sanal mitinginin bu topraklarda olması, bir tesadüf değildi. Zira İnternet'te yol almış ülkelerde, böylesi bir eyleme ihtiyaç duyulmamıştı.

Toplumun yeniliğe ilgisi büyük

Bugün Türkiye İnternet'inde, iki olgu birarada yaşanıyor. Bunlardan ilki, toplumun bu yeniliğe olan ilgisi-dir. 1996 Temmuz'unda Bilgi Yolu'na bağlı ana bilgisayar sayımız (host) 7 bin civarındaydı. Bu sayı, hiç bir ülkede yaşanamayan bir artışla, 1997 Ocak ayında 15 bine yükseldi. Bu hızlı tırmanışta Türk Telekom'un vurdumduymazlığının aşılmasının etkisi büyüktür.

Katlanarak artan host sayımıza rağmen, Türkiye'deki potansiyelin hakkıyla değerlendirildiği de söylenemez. Bilgi toplumu ölçeklerinden biri de Bilgi Yolu'na bağlı host sayısı ile ölçülüyor. Her 6 ayda bir güncellenen verilerin sonuncusu Ocak ayına ait. Ocak tesbitine göre Bilgi Yolu'na bağlı 16 milyon host bilgisayar mevcut. Bunları, birer bilgi fabrikası gibi adlandırmak mümkün.

Dünyada halen 140 milyon İnternet kullanıcısı var ve bu sayı ayda % 10 gibi inanılmaz bir artış gösteriyor. Özellikle Kuzey Amerika'da yalnızca 10 milyon host bulunduğu hesaba katılırsa, bilginin adil dağılımının ürkütücü boyutları daha da belirginleşiyor.

Sanayi toplumlarının zenginlik ölçüsünden biri, gayri safi milli hasıladır. Dünya, 1996'da 22 trilyon dolarlık GSMH üretmiş. Türkiye aynı yıl 186 milyar dolarlık bir GSMH yaratabilmiş. Bu sıralamada ülkemizi, ilk 25'te görebiliyoruz. Ancak Bilgi Çağı'nın yeni ölçütü olan host sayısında (buna, gayrisafi milli bilgi demek de mümkün) Türkiye'yi ancak 38. sırada görebiliyoruz.

Başka bir açı, daha ilginç gelişmelere işaret ediyor.

Media Lab (MIT) Dekanı Nicholas Negroponte'nin 'dijitalleşme oranı' olarak adlandırdığı kavram, üretilen bilginin hangi ortamda ne oranda tutulduğunun ifade ediyor. Örneğin, ABD'de yılda üretilen 1.9 trilyon evrakın % 95'i dijital ortamda tutuluyor. Türkiye için kıyasa yardım edecek bir rakam henüz yok. Bazı sondajlar ve simülasyon teknikleriyle kabaca bulunan oran ise, % 5 ile % 10 arasında değişiyor.

Her 100 dünyalıdan 2'si İnternet'e bağlı

Çin gibi 1.2 milyarlık dev nüfusu ve sifıra yakın dijitalleşme oranı olan ülke dahil, halen her 100 dünyalıdan 2'si İnternet'e bağlı. Her 100 Amerikalı'dan 65'i, her 100 kıta Avrupalı'sından % 15'inin bağlı olduğu gibi... Türkiye'de bu oran, binde 2. Evet yanlış okumadınız, dünya ortalamasının 10 kat altında. Bu, İnternet doğal altyapısının "göreceli iyi" olduğu Türkiye için kabul edilmez bir gelişme. Bu altyapı ise, İnternet'in temel bileşenleri olan telefon ve bilgisayardır. Türkiye bundan 10 yıl önce yaşanan sayısal devrimi yakalamış, daha önceleri, kablolarını uç uca bağlayarak analog ses sinyalleri ulaşırma üzerine kurulu telekomünikasyonu, sayısal iletişime çevirmişti.

Turgut Özal, bu girişimiyle, bütçe kaynaklarını çar-çur etmekle dahi suçlanmıştı. Fakat bugün geldiğimiz nokta, Özal'ın vizyonunun kalitesini gösteriyor. Zira her 9 ayda bir yenilenen iletişim teknolojileri, sayısallaşmakla kalmamış, ses iletişiminden data transferine doğru dönüşmeye başlamıştır.

Burada, Türk Telekom'un son derece ürkütücü olan temel bir yaklaşımı var. İnternet altyapısı dahil, mevcut şebekelerin yenilenmesi, geliştirilmesi için 10 yıl öncesinde devrim sayılan fakat bugün için artık geçerliliğini yitirmiş sayısal santral saplanması söz konusu.

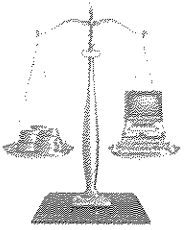
Tahminler, Telekom ve İnternet arasındaki çekişmenin, çok yakın gelecekte, yerini işbirliğine bırakacağı yönünde. Böylece evinde İnternet erişimi olan her dünyalı, bir ekran aracılığıyla telefon, televizyon, video film, mektuplaşma ve alış-veriş imkanına kavuşacak.

Peki bu gelişmeyi bizler nasıl algılıyoruz? Bu soruya olumlu cevap vermek için aşırı iyimser olmak gerekiyor. Zira doğası gereği, bireyselleşmeye dayalı, paylaşımaya uygun yapıya sahip olmasına rağmen İnternet, bizde hala devletçi bir çizgide götürülmek isteniyor.

Bunu, Türk Telekom'un oluşturduğu Turnet tekelinde görebiliyoruz. Peki bu tekelin yol açtığı sorun nedir? Öncelikle, ihtiyaçlara karşı yeterince duyarlı değil. Şu anda 60 bini paralı abone ve 80 bini de üniversite öğrencisi olmak üzere toplam 140 bin kullanıcımız var. Bu sayı, hızla tırmıyor. Fakat temel sorun hala "bilgiye erişim hızı" olmakla devam ediyor.

Talepler karşılanamıyor

Turnet'in, Türk İnternet'ine sağladığı yurtdışı erişim hızı, 1 megabit seviyesinde. Halbuki aynı kurum, sayıları 70'i aşkın ISP'den (İnternet Servis Sağlayıcısı) 10 megabit erişim parası alıyor. Bir bakıma parası ödenen hız, müşteriden çalınıyor.

**Doğası gereği,
bireyselleşmeye dayalı,
paylaşımaya uygun yapıya
sahip olmasına rağmen
İnternet, Türkiye'de
hala devletçi bir çizgide
götürülmek isteniyor.**

Mevcut talep, Nisan başı itibarıyla 14 megabit seviyesinde. Yılsonunda bu talebin 50 megabite ulaşacağı hesaplanıyor. Ancak Turnet'in hesabı farklı. 1997 sonunda Türkiye'nin toplam yurtdışı çıkış hızı için vizyonsuz bir planı var: 3 megabit. Böylesi bir hızın yaratacağı sorunları daha kolay tanımlamak için bir kaç rakam verelim. Şu anda Bilgi Yolu dediğimiz (Information Highway) ortamda erişim hızı 1000 megabit seviyesinde. ABD'de bir ilkokulun çıkış hızı 2 megabitten başlıyor. Türkiye'de toplam 140 bin kullanıcının, bir ABD ilkokulunun yarısı kadar hızla mahkum edilmesi, dehşet verici bir durum.

Bu iki yönlü bir tehlikeyi barındırıyor. Birincisi, siz bilgiye ulaşamıyorsunuz. İkincisi ise, daha vahim;

sizin bilginize ulaşamıyorlar. 20 trilyon dolarlık dünya GSMH'si içinde 1 trilyon doların İnternet ortamında yaratıldığı hesaba katılırsa, yeni zenginlik ölçüsü olan bilgide, Türkiye geri bırakılıyor. Bir bakıma akranlarımız Bilgi Yolu'nda Porche ile dolaşırken, biz kağıdı hızıyla otobana çıkabiliyoruz. Peki bu tekel kırılmaz mı? Denendi, başarıldı, vazgeçildi.

Bu üç kelime, aslında Türkiye'nin diğer temel sorunlarının da dinamiğini sergiliyor. Denendi zira, başka çare yoktu. EscortNet, SuperOnline, İhlasNet, Türk Telekom'u by pass edip, kendi çanaklarıyla Bilgi Yolu'na çıkmayı denediler. Derhal sayal takibat başladı.

Başarıldı demiştik. Bu by pass sayesinde SuperOnline, kendine özgü İnternet omurgasını kurmuş, Doğu Avrupa'dan Orta Asya ve Kuzey Avrupa'ya dek, bir iletişim üçgeni yaratmıştı.

Fakat kamunun ağırlığı, Türk Telekom'un elinde bulundurduğu altyapı tekelini, by pass'çuları çabuk pes ettirdi. Şimdi Turnet, kendisini de vuran bu tekelini gevşetme eğiliminde. Büyük ihtimalle önümüzdeki aylarda bir kaç özel sektör firması, kendi omurgalarını kurma hakkını elde edecek. Bu sayede Türk İnternetçileri rahat soluk alacak, yurtdışı erişim hızı, ihtiyaçlar paralelinde artacak.

İnternet'le eğitim

Burada İnternet'in Türkiye için önemini biraz daha açmak gerekiyor. Yazının başında, hızlı, yaygın, etkin ve çağdaş eğitim için mükemmel bir fırsat yakaladığımızdan söz etmiştik. İnternet'in eğitim yönü üzerinde durmak gerekiyor. Türkiye halen artan nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamaya yetmeyen bir eğitim bütçesine ve buna karşılık 100 bin civarında okula sahip. Öyle ki devlet, eğitimde harcaması gereken her 100 liranın ancak 2 lirasını sağlayabiliyor. Rakamları evrensel ölçekte ele alırsak, GSMH'den eğitime ayırdığımız payın % 4'ün altında olduğunu görüyoruz. Halbuki BM ölçeğinde, Türkiye benzeri ülkelere önerilen oran, asgari oran % 6.

Eğitim, pahalı, bir o kadar da hayati bir konu. İnternet'in sağladığı uzaktan eğitim ve etkileşimli ortam, geleneksel yöntemlere göre kat be kat ucuz ve verimli çözümler sunuyor. Bugün dünyada 200'den

fazla üniversite veya özel firma, İnternet üzerinde uzaktan eğitim okullarını açmış durumda.

Bir örnek... Konumuz matematik ve sayıları inceliyoruz. İnternet sayesinde bilgisayarınıza takacağınız multimedya ders paketi, size sayıları öğretmekle kalmıyor, kara tahtada asla göremeyeceğiniz yapıda, ses, görüntü, grafik ve oyunlarla bu konuyu kavramanıza yardım ediyor. İster ders saatinde veya isterseniz gecenin herhangi bir anında...

Artık eğitimi geleneksel yöntemlerle geliştirmek zorunda değilsiniz. Hatta belki de mevcut haliyle geliştirmeniz sakıncalı. Zira dönüşen teknolojiyi algılayabilmek için geleneksel yöntemler yetersiz kalıyor.

Bugün orta eğitim müfredatında transistörden ötesini yok sayan bir Talim Terbiye dayatmasıyla karşı karşıyayız. Bize dayatılan bu format, çevremizi kuşatan dünyayı izah edemiyor. İnternet'in temsil ettiği multimedya etkileşim ortamları, on line bilgi akışı ve nitelikli bilgiye, doğru zamanda, doğru yerde, doğru fiyata ulaşma imkanı sayesinde, eğitimde verimlilik patlaması yaratmamız işten bile değil.

ABD Başkanı Bill Clinton, her öğrenciye İnternet kampanyasını duyururken şunları söylüyordu: "Gelecek bin yıl, çocuklarımızın parmağının ucunda olacaktır." Bu, dünyayı zaten parmağında oynatan bir ulusun, eğitime verdiği önemi gösterir.

Dijital dünyanın lideri bir başka Bill (Gates-Microsoft'un sahibi ve dünyanın en zengin adamı) Londra'daki sohbetimizde şu cümlelerin altını çiziyordu: "Yarın, zenginliğimizi ölçmek için yaşadığımız coğrafyaya değil, eğitimdeki yerinize bakılacak. Aynı eğitim seviyesindeki insanların, buldukları ülkelerin imkanlarından bağımsız, aynı zenginliği paylaşacağına inanıyorum"

Her öğrenciye olmasa da her okula İnternet bağlamak, Türk eğitim sisteminde imkan patlaması yaratabilir. Buna yürekten inandığımız için, bir kampanya yürütüyoruz. Bundan 10 yıl önce her okula bilgisayar projesinde düştüğümüz hataları tekrarlamamak için, İnternet'in ekonomide, eğitimde ve kişinin yaşam kalitesinde sağladığı verimlilik patlamalarını, Anadolu'ya anlatıyoruz. Tabanda oluşacak bilgi talebinin, İnternet'in önündeki engelleri yıkıp geçeceğine inanıyoruz.

Ayrıca bilginin katlanarak arttığı bir dünyada,

ekonominin çarkları artık farklı dönüyor. Türkçe içerik, yarının dünyasında en büyük sorunlarımızdan biri olacak. Bugün bizi kıvrandıran dış ticaret açığı, bütçe açığı gibi kavramlarının yerini, gelecek bin yılda, bilgi açığına bırakacağı kesin.

Şayet bilgi üretmiyorsanız, bilgi tüketicisi olmak zorundasınız. Zira bilgi, hele hele nitelikli bilgi, son derece pahalı, katma değer yaratan, kazandıran, zenginleştiren bir ekonomi endojeni haline geliyor.

İnternet'e harcanan para ile bunun karşılığında elde edilen hasıla arasında çok ilginç bir ilişki var. Bir örnek; Singapur'da firmaların bilgi altyapısı için harcanan 24 milyon dolar karşılığında sağlanan fayda, tam 800 milyon dolar seviyesinde gerçekleşti. Günde 30 milyon dolar para kazanan Bill Gates'in İnternet'in yarını için söyledikleri kayda değer: "Microsoft, tüm gücüyle İnternet ortamına yerleşmekte kararlıdır."

Sermayenin cebimizden kalkıp iki kulak arasına yerleştiği dünyada, bilgiyi elinde tutanların kazanaacağı kesin. Yarın, süper iletkenliğin oda sıcaklığında ve enerji sorununa kökten çözümlerin sunulacağı ortamda, bilgiyi elinde bulunduran, kuralı da koyacak. Türkiye'de İnternet'i ciddiye almayanları, eminiz ki, torunları acımasızca yargılayacak ve makûs tarih olarak niteleyecektir.

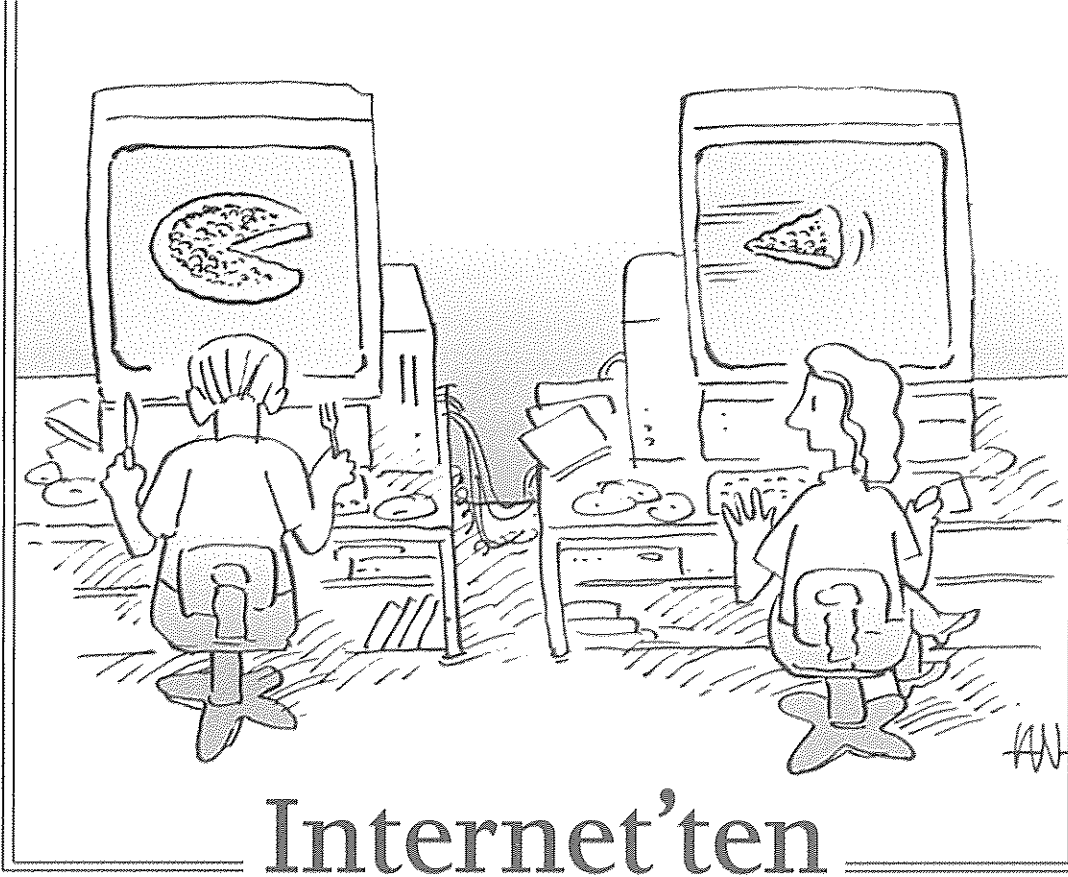
Türkiye, İnternet sayesinde 300 yıl aradan sonra yakaladığı muhteşem fırsatı kaçırmazsa, sanayileşmiş ülkelerin çok büyük kaynaklarla sağlayabildiği performans, çok daha kısa sürede, ucuz ve etkin bir yapıda yaratılabilir.

Yeter ki, bunun farkında olalım. Fırsatlar ancak gelirken ve önü kesilerek yakalanabiliyor, yoksa arkasından koşularak değil. Şu anda Türkiye bu fırsatı görmüştür. Ya önünü kesecek ve yakalayacak veya umursamayıp, fırsat kaçıktan sonra arkasından kovalayacak.

Matbaada yaptığımız hatayı bu çağda da tekrar etmemizi bize emreden bir yasa yok. Matbaayı kaçırmak bize bir İmparatorluğa mal oldu. Baht döndü, binyıl fırsat treni bugün yeniden Türkiye peronundadır. Şayet kaçarsa, bedeli ne olur? Karar vericiler İnternet'e biraz da bu açıdan bakmalı.

Şeref Oğuz

Milliyet Gazetesi, Ekonomi Servis Şefi

Internet'ten evlere pizza servisi

Ali Atıf Bir

Büyüme trendine bakılarak, dünyanın en hızlı gelişen iletişim ortamının Internet olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Bundan daha hızlı gelişen başka bir şey ise, Internet üzerine yazılan yazıların sayısı olabilir ancak. Herhangi bir günlük gazeteye şöyle bir göz attığınızda, Internet'in gizli kalmış sırlarıyla ilgili bir yazı ya da yorum görmeniz mümkün. Bunun nedeni, Internet'in günlük yaşantıya etkisini herkesten çok medyanın fazlasıyla hissediyor olmasıdır. Halkın gündeminde Internet'in ne kadar yer aldığını ise, Türkiye'deki bilgisayarlaşma oranına bakarak belirlemek mümkün: 'PIAR/GALLUP PROFİL 97' araştırmasına göre, Türkiye'de bilgisayarlaşma oranı 1993'te % 4.4,

1997'de ise % 3.7'dir. Bu sonuçlar, 'Türkiye TV İzleyici Araştırmaları Veri Tabanı' araştırmaları ile paralellik gösteriyor. Yani, Internet'in halkın gündeminde olduğunu söylemek oldukça zor.

Internet, medyanın üst sıralarına oturduğu gibi, pazarlama sektörüne de damgasını vurmaya başladı. Sistem, ucuz olması nedeniyle gelişmekte olan ülkelerin firmaları için bulunmaz bir fırsat olarak görülüyor.

1996 yılının rakamlarına göre Internet'in, Avustralya'dan Zambia'ya 60 milyondan fazla kullanıcısı var. Bu rakam gün geçtikçe de artıyor. 1997 yılı sonunda 100 milyondan fazla insanın Internet üzerinde sörf yapacağı tahmin ediliyor. Internet'te "sörf" yapmaya

başlarsanız, yapay iletişim uzayının nasıl pazarlama aracı olarak kullanıldığına da şahit olabilirsiniz. İşinin yoğunluğu nedeniyle "sörf" yapamayanlara pazarlama iletişimi adına neler olduğunu özetleyelim.

Örneğin, Pizza Hut'ın Internet sayfası ile pizza bile ismarlayabilirsiniz. Üstelik bu sayfa, çok yalın, sadece Pizza Hut'ın logosu ve bir de sloganı görülüyor. Pizza Hut'ı tıkladığınız anda on-line olarak, pizzanızı sipariş edebilirsiniz. Buna Internet'te pasif reklam adı veriliyor.

Bu örneği başka sektörler de uyarlamak ve dolayısıyla çoğaltmak mümkün. Örneğin, Hot Cars'ın WEB sayfasında, satılık arabaların fotoğraflarına yer veriliyor. İstedığınız arabayı tıkladığınızda, fiyatı özellikleriyle karşınıza çıkıyor. Honda da son modellerini WEB sayfalarında duyuran diğer bir araba firması. Honda'nın hazırladığı sayfaların diğer bir özelliği ise, arabaların duruş açılarını değiştirerek incelemeye olanak sağlaması. Hatta istenilen arabanın içi açılıp giriliyor.

Security First Network Bank ise, Internet'te sunulan ilk finansal hizmet özelliği ile tam hizmet bankacılığı veriyor. Müşteriler, SFNB sayfalarına girerek elektronik çek yazabiliyor, havale yapabiliyor, banka yöneticilerine şikayetlerini sunabiliyorlar.

Bir başka örnek, havayolu taşımacılık sektöründen. CATHAY Pasifik Airlines, WEB sayfalarını kullanarak uluslararası olarak sık sık yolculuk yapan insanlarla anketler yapıyor. CATHAY bu anketlerde havayollarına, varış yerlerine ve havayolu personeline ait tercihleri soruyor ve ölçüyor.

GUINNESS firması ise WEB'i ilginç bir eğlence aracı haline getirmiş. Firma, en son TV reklamının WEB'den aktarımına izin veriyor. Daha sonra reklamın en son karesi "ekran koruyucu" olarak kullanılıyor.

Federal Ekspres adlı ulaşım firması ise, kullanıcıların kendi WEB sayfalarına girmelerine izin veriyor. Müşteriler bu sayfalara girip fiş numaralarından malzemelerinin yol boyunca izini sürebiliyorlar. 1996 yılında 230 bin kişinin ziyaret ettiği sayfanın kullanıcılarının, 1997 yılında % 30 artacağı tahmin ediliyor.

Pazarlama ve pazarlama ileşitimi faaliyetleri açısından önemi gün geçtikçe artan ve hergün yeni bir iletişim uygulamasına rastlanılan Internet, teknik olarak birbirine bağlanmış bilgisayarlardan oluşan dev bir ağdan başka

bir şey değil. Kaç bilgisayar birbirine bağlı, dersiniz, bu konuda rivayetler var ama doğrusunu bilmek pek mümkün görünmüyor. Internet aracılığı ile dünyanın herhangi bir bölgesinde üretilen bilgiyi kısa sürede tüketmek mümkün. En önemlisi de Internet'in sahibinin bulunmaması ve kendi sayfanızı yaratmanız koşuluyla bunun için bir ücretin alınmaması. Böyle bir sahiplik yapısı birtakım hukuki sorunları da beraber getirirse de, bilginin ücretsiz paylaşımı, yani fırsat eşitliği yaratması, bütün sakıncalarının görmezden gelinmesine neden oluyor.

Internet'i uluslararası çalışan bir teletekst gibi düşünebilirsiniz. Nasıl teletekste önce bir menüden sayfa seçip daha sonra alt sayfalara inebiliyorsanız, Internet'in mantığı da aynıdır. Farkı ise interaktif olabilmesidir. Bu özelliği ile de Internet pazarlama literatürüne de girmiş ve yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi "dünyanın en geniş serbest ticaret uzayı" olarak tanımlanmaya başlamıştır. Bunun en önemli iki nedeni ise, maliyet etkin olması ve küresel ölçekte maruz bırakma olanağına sahip olmasıdır. Her firma isterse, Internet'e girebilir, çıkabilir, bilgisini yenileyebilir. Herkese rekabet açısından eşit fırsat verilir. Kimsenin yüksek ses çıkarıp diğer mesajları boğma ihtimali yoktur.

Günümüzde Internet'te pazarlama iletişimi faaliyetleri yaygınlaşırken hâlâ yanıtlanması gereken bir yığın sorunun olduğunu da söyleyebiliriz. Bunlardan en önemlisi, Internet'in hangi pazarlama iletişim amacına daha uygun olduğu konusudur. Yani "ucuz diye, herkes kullanıyor diye, biz de Internet'i mutlaka kullanmak zorunda mıyız?" sorusuna yanıt bulmak zorundayız. Örnek vermek gerekirse, planlı ve entegre pazarlama iletişim faaliyeti yürüten firmalar ağırlıklı olarak, kişisel satışı kullanıyorlarsa bunun mutlaka bir nedeni vardır. Ya endüstriyel mal pazarlanıyordur ya da sipariş üzerine çalışılıyordur. Pazarlama iletişimi faaliyeti olarak TV reklamı seçilmiş ise, yine bir neden mutlaka olmalıdır. Ya tüketim mali pazarlanıyordur, ya da "hoşlanılmak" önemlidir.

Eğer pazarlama iletişiminde ortam olarak Internet seçilecekse bunun da mutlaka bir nedeni olmalıdır. Internet'te yer alan iletişim, kullanıcı gözünde bir "değer" ifade ediyorsa gerçek amacına ulaşabilir.

Uygulamalar, Internet'in pazarlama iletişim alanında hızla yaygınlaşmaya başlamasının nedenlerinden en

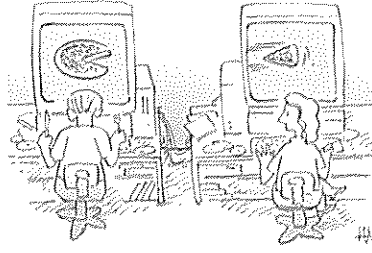
önemlisinin, kişisel satış ve reklam işlevlerinin birleştirmesi olduğunu göstermektedir. Çünkü Internet üzerinde hem sayfaları ziyaret edenlerle iletişim kuruluyor hem de ürün hakkında genel olarak bilgi veriliyor. Kullanıcının, Internet'te yapılan reklama şu nedenlerle "değer" verdiği düşünülebilir:

1. Kullanıcı, daha önce açık olmayan bilgilere rahatlıkla erişebildiğinden, bilgi paylaşımından zevk alır.
2. Reklam bilgisi tüketiciyle doğrudan ilgilidir ve gereksiz engellerle uğraşmaz.
3. Reklamlar son derece esnek tasarımlardır ve ihtiyaca göre şekillendirilebilir. Böylece, tüketici aradığına ulaşabilir.
4. Satın alma doğrudan tüketici tarafından yapılabilir.

Aslında Internet'te pazarlama, doğrudan pazarlama yönteminden başka birşey değildir. Internet'te elektronik posta yoluyla diğer iletişim yöntemlerinden hızlı mesaj gönderilebilir. WEB sayfalarında yazı, grafik, fotoğraf, hareketli görüntü ve ses bir arada kullanılır. Internet adeta bir katalog görevi üstlenebilir, bu katalogtan sipariş verilebilir, on-line kredi kartıyla ödeme yapılabilir. Bu bilgiler ve fiyat bilgileri anında güncelleştirilebilir. Internet'in interaktiflik özelliği sayesinde müşteri şikayetleri anında öğrenilebilir. Müşteriler ve uzmanlar arasında yaratılacak tartışma ortamları ile yeni ürün fikirleri geliştirilebilir. En önemlisi, bir ürün veri tabanı oluşturulabilir.

Internet'in pazarlama iletişimi açısından gerçek değerini ortaya çıkarabilmek için öncelikle Internet'in hangi amaçla kullanıldığını ortaya çıkarmak gerekir. Genel olarak bakıldığında, Internet kullanımında bilgi arama güdüsünün ön plana geçtiği görülmekle birlikte, eğlence amaçlı kullanımın hiç az olmadığını tahmin edebiliriz. Alışveriş amacıyla ya da biçimsel iletişim amacıyla kullanımı tahmin etmek ise daha zordur.

Internet'te etkin pazarlama iletişimi açısından sorul-

**Internet'te
yer alan iletişim,
kullanıcı gözünde
bir 'değer'
ifade ediyorsa gerçek
amacına ulaşabilir.
Uygulamalar,
bu 'değer'in, Internet'in
kişisel satış ve
reklam işlevlerini
birleştirmesinde
yattığını gösteriyor.**

ması ve yanıtının verilmesi gereken bir diğer soru ise "kim kullanıyor" sorusudur. Kullanıcıların yaş, cinsiyet, gelir, meslek, sosyal sınıf, bölge, eğitim özellikleri gibi yönlerden sınıflandırılması mesaj planlamasını daha etkin hale getirecektir. Kullanıcıların davranış kalıplarının ortaya çıkarılması ise, öğrenilmesi gereken diğer bir zorunluluktur. Kullanıcıların kullanım düzeylerine, dosya transfer protokol özelliklerine, kullanım yerlerine göre sınıflandırılmaları yine hedef pazarın daha iyi seçilmesine neden olacaktır.

Tüketici yönünden düşünülmesi gereken diğer bir konu ise, Internet kullanımının bilgisayar önündeki davranışının gerçek hayat davranışıyla ne kadar örtüştüğüdür. Düşünülen, farklılık olmadığıdır. Ya varsa? Ya insanlar bilgisayar başında kişilik değiştiriyor-
sa? Ya normal hayatta, toplumsal baskı

nedeniyle kişilik değiştiriyor? Eğer farklılık varsa interaktif özelliğin ne anlamı kalır? Burada alınan bilgiye göre üretilen yeni ürün ne kadar tutunabilir?

Internet kullanımının ilginlik durumu, etkili maruz kalma seviyesi, dikkat çekme yöntemleri, sistemi ve mesajın alınmasında etkili olan faktörler, elde edilen bilginin kullanım ve hatırlama biçimleri 2000'li yıllarda pazarlama iletişimcilerinin çabışacağı konular arasında görülüyor.

Kuşku yok ki, Internet ortamı pazarlama iletişimcileri için dikensiz gül bahçesi değildir. Bilgisayar ekranının imaj üretimindeki başarısızlığı ürün kalitesinin yansıtılmasında bugün için sorun çıkartmaktadır. Internet'e olan aşinalık eksikliği ona olan şüpheli duyguları körüklemektedir. Reklamverenlerin ve tüketicinin bu konudaki deneyimleri henüz yetersizdir. Bu durum, Internet'te reklamın ve diğer iletişim çabalarının değerini düşürmektedir. Bu nedenle de şu anda Internet'te daha çok görsel ve eğlenceci reklamlar yer almaktadır. Gelecekte ne olacağını hep birlikte göreceğiz.

Doç. Dr. Ali Atif Bir
Anadolu Üniversitesi Öğretim Üyesi

Lassa, bir Brista ürünüdür.

Dünyaya bakın, Lassa'yı göreceksiniz.

LASSA

THE EUROPEAN QUALITY
AWARD

1996

BRISA

SİZ BÜ ÜÇGENİN NERESİNDE SİNİZ?

KONFOR

*...büyük
çoğunluk,
çoklarıdır üstünde!*

"Optimizasyon üçgeni" esasına göre geliştirilen ve üretilen Lassa Miratta, kısa sürede çok sayıda sürücü tarafından benimsendi. Lassa Miratta, yüksek konfor, ıslak ve kuru zeminde üstün yol tutuş, üstün fren yeteneği ve uzun ömür ihtiyaçlarını denge içinde, tam karşılıyor. Optimal performans için, siz de Miratta'yı seçin.

GÜVENLİK

UZUN ÖMÜR

LASSA MİRATTA

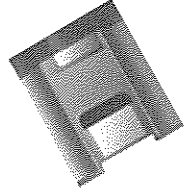
GÖREVİNİ SESSİZCE VE SARSMADAN YAPAN BİR LASTİK.

Bugünkü bilgisayarların başarısının nedeni bütünleşik parçaların tasarımıdır. Tasarımcılar, lambalardan transistörlere, transistörlerden bütünleşik devrelere kadar daha çok gücü, daha küçük parçalara paketliyorlar.

Öncelikle, yarı iletken bütünleşik devrelerin ortaya çıkışıyla modern bilgisayar çağı başladı. Intel'in kurucularından Gordon Moor'un gözlemlerine göre, bilgisayarların hızı ve belleği neredeyse her yıl iki kat artıyor ve böylece son 30 yılın deneyimine göre bilgisayarlar yılda % 20-30 ucuzluyor.

Teknoloji tarihinde ENIAC isimli bilgisayarın Ocak 1946'da çalışmaya başlaması dönüm noktasıdır. Bu devasa makina çok daha önceden başlayan bir gelişmenin işaretiydi. Aslında, hiçbir zaman tamamlanamasa da Charles Babbage'ın 1845'de yaptığı Analitik Makina'sı bilgisayarın atasıdır. Ancak, Babbage'ın bilgi işleyen makina deneyleri 90 yıl sonrasına kadar devam edemedi. Sonuçta, 1930'lar-

Umur Özkul

2000'li yılların düşünen bilgisayarları

da elektroniğin gelişmesi bilgisayarı tekrar gündeme getirdi.

Bilgisayar bilimi için çok önemli olduğu ortaya çıkan teorik çalışmalar, 1930'larda İngiliz matematikçileri Alfonso Alosa Church ve Alan Turing tarafından yapıldı. Günümüz ve gelecek için tasarlanan bilgisayarlar hala Turing'in çizdiği çerçevede düşünülmektedir.

ENIAC programlanabiliyordu ve daha önceki bilgi işleyen sistemlere göre çok karmaşık bir mantık düzeyine sahipti. Bu mantık karmaşıklığı, ENIAC'ı basit tekrar eden işlemleri yapan bir makina olmaktan çı-

kardı. Bu makina, giren bilgiye birşeyler ekleyebiliyordu. Oysa bugün hala, makinaya vermediğiniz şeyi alamazsınız, sözünü duymaktayız. Alan Turing 1948'de akıllı makinalar üzerine ilk makalesini yazdığı anda bunun farkına varmıştı. Daha sonra 1950'de Turing testi ni yayınladı. Turing testi ile bilgisayarın zekası ölçülmekteydi: "bir odaya bilgisayarı, bir odaya da insanı koyduğunuzda, ikisine de aynı soruları sorup hangisinin insan olduğunu anlayamıyorsanız, Turing testi size bilgisayarın da zeki olduğunu söyler."

Bir bilgisayarda eğer P kadar mantık kapısı varsa, bilgisayarın alabileceği $N=2P$ kadar durum vardır. Turing bize şu sayıları vermektedir:

- Brunsviga (yüzyılın ilk yılında popüler bir mekanik hesap makinesi): $P=90$
- ENIAC: $P=600$

$N=2P$ olduğuna göre, iki makinanın mantık karmaşası arasında astronomik bir fark vardır.

Günümüz ve geçmişteki bilgisayarların kaç tanesinin çalışan parçası olduğuna karşılaştırmalı olarak şöyle sıralayabiliriz:

- Zuse Z3 (1943): 2000 elektro-mekanik anahtar
- ENIAC (1945): 18000 elektron tübü
- IBM 709 mainframe (1959): tüpleri kullanan son makine, yaklaşık 20000
- IBM 7090 mainframe (1959): 20000 transistör
- Motorola 68000 işlemci (1980): tek yongada 68000 transistör
- DEC Alpha işlemci (1992): tek yongada 1.7 milyon transistör

Ayrıca, bu rakamlara ek olarak, belirtelim ki, işlemcilerin belleğe ihtiyacı vardır. Hem de bir kaç milyon transistöre daha!..

Eğer gelişmeler bu hızla sürerse bilgisayarlar büyüme sınırlarına 2020 yılında ulaşacaklar. Ayrıca o zamana kadar transistörler o kadar ufalacak ki, seri üretimleri de çok pahalı ve güç olacak. Üstelik, ufak boyutlarda elektronik artık geçerli olmayacak. Onun yerine kuantum mekaniği ile ilgilenmemiz gerekecek. Bu da günümüz bilgilerini aşılıyor. Sonuçta, sadece düz mantığın hızlanmaya devam etmesi milyarlarca dolara mal olacaktır.

Güncel bilimin çizdiklerine bakarak, 2000'li yıllarda bilgisayarların nerelere varacağını bir parça gö-

rebiliyoruz. Ama insanların bu yüzden ne hale geleceğini hiçbirimiz kestiremiyoruz. Örneğin, bilimkurgu romanlarında Internet gibi bir şeyden bahsedilmiyordu. Sonuçta, Internet yüzünden insanların hayatı değişti. Ayrıca bilgisayarların bizim için ne anlam ifade ettikleri hızlarından önce yazılımlarıyla belirlenmeye başlandı. Bilgisayarların hızları artmadığı için şu anda bekleyen ve gözden kaçan başka değişimler geçirecekleri kesindir. Şimdi bunun ne demek olduğunu daha ayrıntılı tartışalım.

Masa üstü: olsun mu, olmasın mı?

Bu sorunun anlamı bile kalmadı. Hepimiz bilgisayarları artık masa aracılığıyla kullanıyoruz. Oysa bir zamanlar pek çok PC kullanan için masa üstü gereksiz bir lükstü. Sonuçta bilgisayar aynı şeyi yapıyordu. Eskiden komutlar vererek işimizi yaptırdığımız bir alet vardı. Şimdi ise içinden baktığımız bir pencere var. Orada mektup kutumuz, çalışma notlarımız, resimlerimiz duruyor. Masa üstünün tasarlanmasındaki amaç buydu zaten: bir aleti ortadan kaldırıp içinde her zamanki gibi kullandığımız eşyaların olduğu bir evreni karşımıza koymak. Şu anda bu misyonun tamamlandığını söyleyemeyiz. Örneğin, hala, bilgisayar kullanmaktan bahsedebiliyoruz. Bu ancak, sanal gerçekliğe giden yolda, küçük bir adım olabilir.

Aslında, adı o zaman konuşulmasa da bu sistemi tasarlayanlar böyle bir şey hayal ediyorlardı. Masa üstü sistemi, 1980'de Xerox Parcplace laboratuvarlarında doğmuştu. Oysa hemen herkes onu Mac'lerin bir özelliği sanır. Tabii Steve Jobs da oralarda yapılan farkındaydı ve fikri basitleştirip, satılabilecek kadar ucuz bir uyarlamasını yaptı. Xerox, o sırada bu sistemi Smalltalk bilgisayarlarında tasarlamıştı. Bütün sistem, programlar yerine sizin ve onların birbirlerini manipule ettiği nesnelere oluşuyordu. Ve bilgisayar faresi de bu sistemi manipule edebilmek için tasarlanmıştı.

Bugün herkes, gerçek zamanda 3 boyutlu çizim yapan bir grafik kartı alabilir. Ekranınızdaki sanal dünyalarda gezebilirsiniz. Hatta Internet'te "http://vwww.com" adresine uğrayıp Internet'teki sanal gerçekliği görebilirsiniz. Bundan böyle, "Taciz" ve "Bahçıvan" filmlerinde olduğu gibi insanların bir göz-

lük takip, sanal dünyada gezinmeleri çok uzak değil. İlk defa bundan bir kaç yıl önce prototip olarak bir 3 boyutlu monitör yapılmıştı. Çalıştığı zaman arkasındaki nesnelere gerçekmiş gibi duran 1 santim kalınlığında bir camdı bu. Bu odaya girdiğiniz zaman kendinizi bambaşka bir yerde buluveriyordunuz. Odada sadece sanal eşyalar değil sanal insanlar da oluyordu. Hatta bir keresinde bunlardan birisi kendini gerçek sanmış ve odadan dışarı çıkmanın yollarını aramaya başlamıştı.

Bilimkurgunun bilgisayarları

Asimov'un romanlarındaki bilgisayarlar düşünebiliyorlardı. Ancak programlanmışlardı ve hep onun zamanındaki gibi abartılı bir biçimde büyüktüler. Asimov, ilk

zekasının analitik olarak incelenerek benzeri bir sistem yapılabilir sanılıyordu. Yanlış anlama olmasın, zeki bir sistemin umudu kalmadı demek yanlış olur. Ancak bunu yapan, yapay zeka bilimi olmayacak. Üstelik bugün bildiğimiz yapıdaki bilgisayarlar üzerinde de olmayacak.

Sorun hız mı?

Aslında bilgisayarlar şimdiden korkunç hızlara ulaştı. Beyindeki sinir ağlarını düşünelim, orada bilgi nöronları arasında kimyasal olarak iletiliyor. Bugün alabileceğiniz 400 Mhz hızında bir masa üstü bilgisayar yanında kimyasal iletim hızının anlamı bile yok. Oysa biz yürürken sakız çiğneyebildiğimiz halde, iki ayak üzerinde duran bir robot yapabilmek için gelişmiş bilgisayarlar kullanmak zorunda kalıyoruz. Henüz doğru yazılımları geliştirmediğimizden bahsedebiliriz. Artık bu işin yapay zekadan umulmadığını belirmiştik, bunun için ya-

Yakın gelecekte çok işlemcili bilgisayarların Internet gibi ne getireceği bilinmiyor. Ancak, bilgisayarların çok daha zeki olmayacağı ve bizim bambaşka yaşayacağımız kesin.

zamanlarda, ne bilgisayarların görüntüsünün ve hayatımızdaki yerinin, ne de arabirimlerinin değişeceğini görmüştü. Asimov'un bilgisayarları, delikli kart-

pay zeka dışında yöntemleri geliştirmek gereklidir

Öte yandan, beyinde milyonlarca nöron çalışırken, bir kaç işlemcili olabilen bilgisayarlarımızın yetersiz olduğunu söyleyebilir miyiz? İlk bakışta sorun değilmiş gibi gözüküyor. Aynı işlemcilerin yaptığı işleri, yeterince hızlı bir tek işlemci sırayla ve aynı sürede yapabilir. Ama bilgisayarların hızının hep artmayacağını unutmamak gerekir.

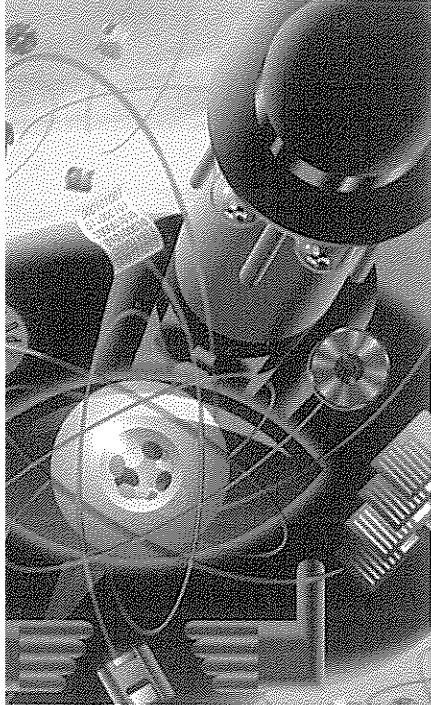
Işık hızı sınırı

Hiçbir şeyin 300.000 km/sn olan ışık hızından daha hızlı gidemeyeceğini biliyoruz. Bu korkunç hızın bilgisayarla ne alakası var demeyin. 600 Mhz hızında bir bilgisayarımız olduğunu düşünelim. Elektronlar ışık hızında saniyenin 600 milyonda birinde sadece 50 cm giderler. Bu da yaklaşık bir bilgisayar kartının boyu oranındadır. Hızı daha da arttırmak daha ufak yapmak anlamına gelir. Ama ne olursa olsun her şe-

larla çok uzman insanlar tarafından programlanıyordu. Sonra birden bire robot hikayeleri serisine başlandı. İmparatorluk serisine de robotlarla devam edildi. Artık pozitronik beyin vardı. Pozitronik beyin bir beyindi ve sadece farklı bir maddeden yapılmıştı.

Aynı şekilde Arthur C. Clark, HAL'ı hayal etti. HAL, 2001 romanında benliğini kazanıyor ve insan öldürmeye karar veriyordu. Tabii HAL da koskocamandı ve bir insan tarafından programlanmıştı.

O zamanlar zaten yapay zeka revaçtaydı. Herkes önümüzde az bir yol kaldı diye düşünüyordu. İnsan

yin olabileceği bir en ufak boy vardır. Örneğin, şimdiden bilgisayarlarda 1 elektron genişliğinde devre yolları kullanılıyor.

Çok işlemcili bilgisayarlar

Işık hızı sınırının geriye kalan tek akla yatkın çözümü çok işlemcili bilgisayarlar yapmaktır. Zaten uzun zamandır, kolaylığı yüzünden bu çözüm devreye girdi. Bilgisayarınıza kaç işlemci takabilirsiniz? 2, 4, 1024, 4096? Evet bugün tam 4096 işlemcili bir bilgisayar var; MIT'deki "HyperCube." Program yazarlar, hata ayıklamanın ne kadar zor olduğunu bilirler. Bir işlemci ile sorun yaşanırken aynı anda pek çok işin doğru yürüdüğünü nasıl bileceğiz. Hayal gücümüz bile buna yetmez. Günümüz yazılım teknolojisi burada tıkanmış durumda.

Bu yüzden birden fazla işlemci, hayatımıza, birbirine benzeyen bir sürü işin paylaşılması biçiminde

Eğer gelişmeler bu hızla sürerse bilgisayarlar büyüme sınırına 2020 yılında ulaşacaklar. Ayrıca, o zamana kadar transistörler o kadar ufalacak ki, seri üretimleri de çok güç ve pahalı olacak.

giriyor. Örneğin, hesaplanarak üretilen karışık bir grafiğin ekrana basılmasını düşünün. Ekran ikiye bölünüyor, her bir yarısını ayrı işlemci hesaplıyor ve işlem yarı zamanda yapıyor. Her türlü grafik efekt, video filmlerin montajı, bilgisayarla müzik üretimi, 3 boyutlu grafikler, dolayısıyla, sanal ortamlar bu yöntemle daha da gelişmeye devam edecek. Bu yöntemin biraz değiştiğini Intel'in yeni MMX serisinde görüyoruz. MMX'ler bir işlemi aynı anda birden fazla data üzerinde uygulayabiliyorlar.

Çok işlemci için yazılım

Bütün bunlar bizi sanal gerçeklik ortamlarına götürürken, bir sürü işlemciyi değerlendirebilen programlar sorununu ise çözmüyor. Ashında, bu yeni bir sorun değil. Bilgisayar bilimcileri, 1960'lardan beri bu soruna çözüm düşünüyorlar. Önerilen iki çözüm ise, fonksiyonel diller ve evrimsel programlama.

Fonksiyonel dillerin tanımında, değişken ve sırayla yapılan işler diye bir şey yok. Dolayısıyla, doğal olarak işlemleri dağıtıp aynı anda çalışabiliyorlar. Daha geç bir zamanda ve bilimsel yöntemlerle tasarlandıkları için kullanımları da kolay ve yazılım hatasına daha az zemin hazırlıyorlar.

Ancak, güncel bilgisayar dillerine yeterince alışmamış olanlar için, daha kolay kullanılmaları konusunda bir parantez açmakta yarar var. Şimdilik, yeterince kullanıma girip popüler olmadıkları için fonksiyonel dillere yeterince araştırma gücü de ayrılmıyor. Sonuçta, yeterince iyi ve hızlı derleyicileri de bulunmuyor. Ancak, pek yakında işlemcilerin hız sınırına varması insanları eski alışkanlıklarını

terk etmeye zorlayacak gibi gözüküyor.

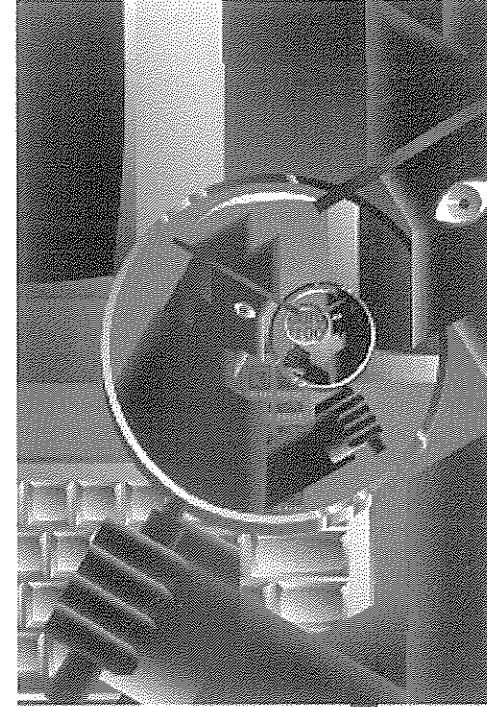
Fonksiyonel diller:

CAML, Clean, Erlang, Esher, Flavors Haskell, Lisp, Miranda, ML, Scheme

Evrimsel programlar

Fonksiyonel diller sayesinde, hız sınırlarını ummadığımız kadar aşacağımız, 4096 işlemcili bilgisayarın sorun olmayacağı ortaya çıktı. Ancak yine de beklenen bilgisayarlar böyle olmayabilir. Yapay zekanın içinde bulunduğu çıkmaz ve gitgide yazılacak programların daha zor olması hala önümüzde duruyor. Peki ya, kendini programlayan bilgisayarlara ne dersiniz?

Bu artık, olmayacak bir düşünce değil. Evrimsel programlama, bilgisayarların verilen soruna çözüm

bulmasını sağlamak yolunda. Evrimsel programlama ilk defa John Koza tarafından güncelleştirildi. Örneğin, Koza'nın bir programı, üç taş oynamayı kendi kendine öğreniyor. Bir başkası, verilen sayısal bilgiyi en basit açıklayan fonksiyonu buluyor. Bu tip programlar insanlara yöntem başarısını fark ettirdi. Bugün artık bir sürü uygulama ve araştırma var. İnsan yüzü tanıma, konuşmayı ayırdetme, beste yapma, araba modeli tasarlama, borsa ve piyasa tahminleri yapmak gibi bir sürü fonksiyon bulunuyor.

Evrimsel programlama, gerçek yaşamda işlediğini düşündüğümüz evrimin programlar için uygulanması gibi çok basit bir düşünceye dayanıyor. Tıpkı Darwin'in canlılar için önerdiği gibi, işlevlerini yerine

rına çarpıp şu anki ivmesini yitirdiği zaman çok ama çok işlemcili bilgisayarlarla birlikte evrimsel programları da karşımıza daha çok çıkacak.

Merak etmeden duramıyorum, evrimin canlılara sağladığı yaşam özellikleri, programlarda da geçerli olacak mı? 2000'li yıllarda birşeylerden korkan ya da zevk alan programlar mümkün olacak mı? Bu düşünce de üniversitelerde tartışılıyor. Örneğin, Chris Langton, yapay yaşamın adını verdi. Aynı zamanda, gerçek yaşamda olduğu gibi, dışarıdan bir varoluş nedeni verilmemiş sistemlerin, nerelere vardığı da inceleniyor.

Düşünen makinalar

Bazı durumlarda düşünceyi, olaylar gerçekten olduktan önce, kendi içimizde yaşayarak çözümleri bulmak diye görebiliriz. Bunun yerine, olayları simule eden ve evrimsel programlarla beklenmedik çözüm-

Bilimkurgu yazarları en fazla insan gibi düşünen makinaları önümüze koydular. Bizi bekleyen ise, insan zekasından çok uzak ama bir anlamda düşünen ve yaratıcı makinalar.

daha iyi getirip yaşamayı başaran programlar, gelecek kuşaklara genlerini aktarıyorlar. Sonunda verilen işi en iyi yapan programlar elimizde kalıyor. Yazılım nes-

nelerinden başka birşey olmayan genler, mutasyon ve ilişki ile değişiyorlar.

Şimdilerde sorun, görünüşte rastgele olan evrimin nasıl olup da çabucak sonuca vardığını anlamakta düğümleniyor. Bu konuda daha fazla ayrıntı bilmek istiyorsanız Internet'te pek çok kaynak var: <http://www.geocities.com/ResearchTriangle/1402/>

Çok işlemcili bilgisayarlardan buraya geldik. Çünkü, evrimin en iyi olacağı dünya, aynı zamanda, çalışıp karşılaşılan bir sürü programın olduğu çok işlemcili bir bilgisayardır. Bilgisayar teknolojisi hız sınır-

lara ulaşan bilgisayarlarımızı koyalım. Galiba düşünmeye başlıyorlar. Bu gelişme, yapay zekavıları olduğu gibi umut veriyor.

Alan Turing, 1930'larda bilgisayarın işlem gücünün sınırlarını çizmişti. Hala herşey onun çizdiği sınırlar içinde gelişiyor. O zamandan beri bilimkurgu yazarları da en fazla insan gibi düşünen makinaları önümüze koydular. Bizi bekleyen ise, insan zekasından çok uzak ama bir anlamda düşünen ve yaratıcı makinalar. Ne yazının, ne televizyonun, ne de Internet'in insanlığı nasıl değiştireceğini kimse görememişti. Yakın geleceğin çok işlemcili bilgisayarlarının da ne getireceğini kimse göremiyor. Sanırım bilgisayarlar çok daha zeki olmayacak ama biz bambaşka yaşayacağız.

Umur Özkul

İltek Reklam ve İletişim Hizmetleri
Yüksek Bilgisayar Mühendisi

<http://www.geocities.com/ResearchTriangle/1402/umur@writeme.com>

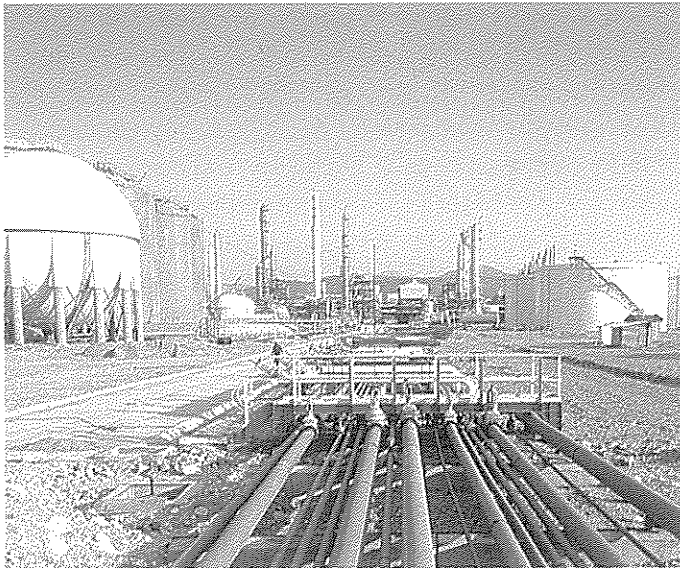
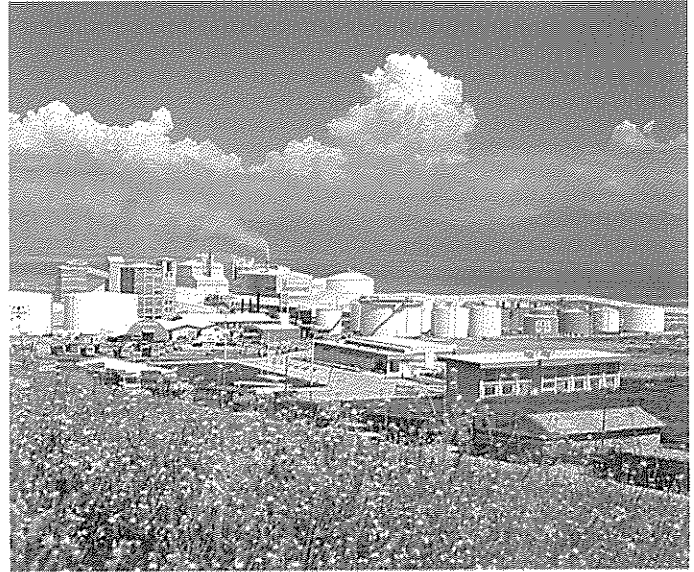
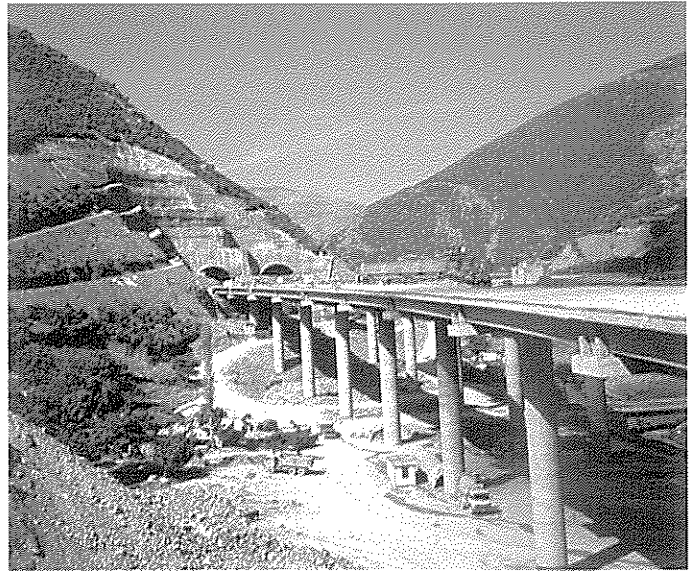
1956'dan GÜNÜMÜZE

İNŞAAT VE MÜHENDİSLİK:
BORU HATLARI, ANAHTAR TESLİMİ
ENDÜSTRİYEL TESİSLER, RAFİNERİLER,
İNŞAAT İŞLERİ, TANK ÇİFTLİKLERİ,
PETROKİMYA KOMPLEKSLERİ, UYDU
KENTLER, OTOYOLLAR, METRO VB. GİBİ
ÇEŞİTLİ ALT YAPI VE ÜST YAPI TESİSLERİ.

SANAYİ: GÜBRE ÜRETİMİ, SÜT VE SÜT
MAMÜLLERİ ÜRETİMİ, TEKSTİL VE
KONFEKSİYON, AYDINLATMA GEREÇLERİ
ÜRETİMİ, SAVUNMA SANAYİ, TORBA VE
TORBALAMA TESİSLERİ.

TİCARET: PAZARLAMA, İÇ VE DIŞ
TİCARET, SÜPERMARKETLER ZİNCİRİ.

HİZMET: YATIRIM BANKACILIĞI,
SİĞORTACILIK, LİMAN HİZMETLERİ, SERBEST
BÖLGE İŞLETMESİ, TURİZM.

**TEKFEN
HOLDİNG A.Ş.**

Tekfen Sitesi, Etiler 80600 İstanbul
Tel.:0 (212)265 93 55 Fax.:0 (212)265 94 20

Nato'nun genişlemesi ve Türkiye

Mensur Akgün

Temmuz ayı başında Madrid'te biraraya gelecek NATO üyesi ülkelerin devlet ya da hükümet başkanları, ittifakın tarihindeki dördüncü genişleme sürecini başlatacaklar. 1952'de Türkiye ve Yunanistan'ın, 1955'de Federal Almanya'nın, 1982'de İspanya'nın katıldığı örgüte, bir son dakika aksiliği çıkmazsa Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan da üye olacak. Şimdilik Moskova'nın itirazlarına, Ankara'nın AB'ye endeksli veto tehditlerine, Paris'in küçük kaprislerine rağmen her şey, ABD ve Almanya'nın arzuladığı gibi yolunda gidiyor. Geriye sayım için Madrid'de düğmeye basılması ve yeni üyelerin ittifakın 50. kuruluş yıldönümünün kutlanacağı 1999 yılında örgüte resmen katılması planlanıyor.

NATO'nun bu kez genişleme ile yeni üyelerindeki demokratik reformlara işbirliği olanaklarının ve iyi komşuluk ilişkilerinin gelişmesine; savunma harcamalarının şeffaflaşmasına; demokratik değerler etrafında toplanılmasına; uluslararası güvenliğin artırılmasına ve tabii Atlantik aşırı ilişkilerin güçlenmesine katkıda bulunmayı hedeflediği söyleniyor. Bu ulvi amaçların sıralandığı Eylül 1995 tarihli ittifakın resmi görüşünü yansıtan "Study on NATO Enlargement" adlı raporda ayrıca Moskova ile ilişkilerin sarp sarmaması için yapılması gerekenler de anlatılıyor. Ancak ulvi değerlerin Ruslar tarafından NATO raporlarına yansıtıldığı şekilde hazmedilmesi ve önerilen işbirliği paketininin Kremlin'i tatmin etmesi pek kolay olmayacağı benziyor.

Ruslar 1993'den bu yana, genişleme fikrine karşı tepki gösteriyor. Durduramayacaklarını bildikleri, hatta çok üstüne gittikleri taktirde süreci hızlandıracaklarını hissettikleri için şimdilik genişleme karşılığında alabilecekleri maksimum tavizi kopartmak amacıyla pazarlıklarını sürdürüyorlar. Ama varlık nedeni, caydırmak, savunmak ve saldırmak olan askeri bir ittifakın aslında kendilerini cendereye sokmak için genişlediğinin de farkındalar. Geçtiğimiz Mart ayında Helsinki'de gerçekleşen medyatik zirvelere rağmen yakında kriz kokuları etrafa yayılırsa hiç şaşmamak gerek.

İşin kötüsü, çıkacak krizlerden ve kriz çıkmaması ya da çıkan krizlerin kazasız belasız atlatılması için Rusya'ya verilecek tavizlerden en çok etkilenecek ülke de Türkiye. Gerek Rusya ile olan coğrafi yakınlığı; gerek kanatlar, boru hatları, Boğazlar gibi sözcüklerle özetlenebilecek sorunları; gerekse bu ülkeyle olan ticari ve askeri ilişkileri nedeniyle Türkiye; üyesi olduğu ittifakın maceralarından ciddi bir şekilde etkilenmeye aday. Ayrıca, Rusya faktörü hiç hesaba katılmadığı zaman bile Türkiye ittifakın genişlemesinden faydadan çok zarar görecektir. Bu yüzden Türkiye'nin genişlemeye onay vermeden önce iyice düşünmesi, çıkarlarına gelebilecek zararları dengelemek için müttefikleriyle pazarlık etmesi gerekiyor. Kaldı ki, ittifakın genişlemesi Türkiye'ye sadece külfet değil aynı zamanda kırk yılda bir yakalayabileceği önemli fırsatlar da veriyor. Amerika ve Almanya'nın istediği ge-

nişleme karşılığında yapılacak pazarlıklar Türkiye'nin pek çok derdine deva olabilir.

Ne yazık ki, Türkiye'nin hemen her konuda olduğu gibi NATO'nun genişlemesi konusunda da çok düşündüğü, fırsatları değerlendirmek için yollar aradığı söylenemez. İttifakın genişlemesiyle ilgili tartışmalar 1993'den bu yana ciddi ciddi yapılmasına karşın Ankara, ancak geçtiğimiz Ocak ayında konunun önemini kavrayabildi. Dışişleri Bakanı Tansu Çiller, yaptığı bir açıklama ile NATO genişlemesini AB üyeliği ile ilintilendirdi. Fakat ne yazık ki, güvenilirliğini Refah Partisi ile kurduğu koalisyon ve Susurluk kazası ile ortaya çıkan kirli ilişkiler yüzünden iyice yitirmiş olan Çiller'in çıkışları pek fazla yankı bulmadı. Açıklama yurt dışında şantaj, yurt içinde siyasi parsa toplama endişesi olarak yorumlandı. Hatta Çiller, Türk basınının ve parlamentosunun ağır topları tarafından eleştirildi. İç siyasetin aracı haline geldiği düşünülen genişleme konusunda önceden yazıp çizen muhalefet milletvekilleri de artık NATO'dan bahsetmez oldular. Bazı akademisyenler ise çok geç kalındığını söyledi. Oysa henüz geç kalınmış sayılmaz. Türkiye'nin elinde hala kullanabileceği kozlar var.

Neden geç kalınmadı?

İttifakı kuran 4 Nisan 1949 tarihli Washington Antlaşması'nın 10. maddesine göre, yeni üyelere davetiyenin oydaşma ile çıkarılması gerekiyor. Başka bir deyişle, Antlaşmada ifade edilen ilkeleri hayata geçirmeye katkıda bulunacağı düşünülen bir devletin, üyeliğe davet edilebilmesi için tüm eski üyelerin evet demesi şart. "Study on NATO Enlargement" belgesinin 81. paragrafında da bu hüküm teyid edilmiş. Bu

Clinton ve Yeltsin'in kişisel dostlukları, ancak üçüncü ülkelerin sırtından pazarlık etmelerini kolaylaştırmaya yetebilir

yüzden, Türkiye, evet demedikçe ittifakın genişlemesi hukuken imkansız.

Doğal olarak ittifakın büyük patronlarının evet dediği bir şeye, hayır demenin beraberinde bir takım sorunları da getireceğini gözardı etmemek gerek. Amerika ve Almanya, daha doğrusu Clinton ve Kohl tüm siyasi prestijlerini ortaya koydukları bir projeye hiç hesapta olmayan birileri tarafından darbe vurulmasının acısını bir şekilde çıkartır. Türkiye, hayır demenin bedelini Kıbrıs'da, Ege'de, Güneydoğu'da ya da başka herhangi

bir problemlili alanda mutlaka ödemek zorunda bırakılır. Askeri yardımlar askıya alınabilir, adı konmamış ambargolara isim takılabilir.

Bunu bildiği için de Temmuz ayında kim iktidarda olursa olsun hiçbir Türk hükümeti, Madrid Zirvesi'nin tadını kaçırarak bir teşebbüste bulunmaz. Eğer direnilirse, Rusların yaptığı gibi son dakikaya kadar direnilir. Ama karar anı geldiğinde, evet denir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye geç kalmıştır. Madrid Zirvesi'ne iki ay kala pazarlık edebilmesine, makul talep ve projelerini müttefiklerinin önüne çıkarabilmesine zaman kalmamıştır.

Ancak Türkiye'nin elindeki tek koz Madrid Zirvesi'nde hayır demek değildir. Ankara yeni üyelerin ittifaka katılım sürecinin diğer aşamalarında da söz sahibi olacaktır. İştirak protokollerinin NATO'nun karar organı olan Kuzey Atlantik Konseyi (KAK) tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Bu organın üyelerinden biri olan Türkiye, isterse çeşitli bahanelerle onay sürecini geciktirebilir.

Bir başka olasılık da, hükümet evet dedikten sonra parlamentonun hayır demesidir. İştirak protokolleri KAK'da kabul edildikten sonra üye ülkelerin parla-

mentolarından geçmesi şarttır. Şimdilik tek korkulan genişleme için üçte iki çoğunluğunun onay vermesi gereken Amerikan Senatosu'dur. Oysa, üye adaylarına resmen davetiye çıkartılabilmesi için TBMM'nin onayı da gerekmektedir.

TBMM'nin, Antlaşma'nın, yeni üyelerle genişleyecek olan sorumluluk alanını kabul etmemesi, yani protokolleri red etmesi durumunda, yeni üyelere bir yol bulunup ittifaka katılabilse bile, Türkiye'nin ortak savunmanın özünü oluşturan 5. madde yükümlülüklerini üstlenmesi olanağı yoktur. Yani yeni üyelere bir saldırıya uğrayacak olursa, Türkiye'nin bu üyenin yardımına koşması diye bir şey söz konusu olamaz. Bu da ittifakın bütünlüğüne indirilmiş bir darbe olur. Bütünlüğü sarsılan bir ittifakın inandırıcılığı kalmaz. İnandırıcılığı kalmayan ittifakların caydırıcılığı ise, hiç kalmaz. Caydırıcılığın kalmadığı yerde dengelerden, siyasetten, diplomasiden bahsetmek mümkün değildir.

İttifaka en erken 50. doğumgününe katılacak olan yeni üyelerle kader birliği yapmadan önce Türkiye'nin önünde müttefiklerine bu tür tatsızlıkları önlemenin en kolay yolunun taleplerini kabul etmekten geçtiğini anlatacak yeterli süre vardır.

Türkiye neden pazarlık etmeli?

Türkiye her şeyden önce NATO'nun genişlemesinden zarar göreceği için pazarlık etmelidir. İttifakın genişlemesi kendisine ayrılan kaynakların azaltılmasına, müttefiklerinin gözündeki stratejik önemini yitirmesine, güvenlik risklerinin artmasına yol açacaktır. Ayrıca Rusya ile zaten zar zor yürüyen ilişkilerinin daha çetrefilli hale geleceği, NATO'nun eski NATO olamayacağı da gözönünde bulundurulmak zorundadır.

Genişlemeyi üçte iki çoğunlukla onaylaması gereken Amerikan Senatosu'nu ikna etmek için yapılan çalışmalar, genişlemenin getireceği mali külfetin yaklaşık 12 milyar dolar civarında olacağını göstermektedir. Genişlemenin hiç bir askeri çatışma ya da krize yol açmayacağı varsayımı üstüne oturtulan bu hesaba göre, 2009 yılına kadar yılda ortalama 900 milyon dolar fazladan harcanması gerekecektir. Bunun yılda yaklaşık 200 milyon dolarlık bir bölümünün Amerikan seçmeninin cebinden çıkacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, Kongre ikna edilebildiği oranda, Amerika'nın yeni üyelerin silahlı harcamlarına da katkıda bulunması beklenmektedir. Bu şartlar altında Türkiye'nin Amerika'dan eskisi gibi yardım alması pek mümkün görünmemektedir.

Temelde bir PR faaliyeti olan stratejik önem kozunu kullanmak, bundan sonra Türkiye için daha da zorlaşacaktır. Stratejik ilgi kaçınılmaz olarak yeni üyeler üstünde odaklanacak, Türkiye'ye giderek artan bir şekilde global değil, bölgesel önem atfedilecektir. Ankara karşı konulmaz bir şekilde Ortadoğu bölgesinde sorumluluk almaya doğru itilecektir. Bunun bölgesel krizlere taraf olma riskini de beraberinde getireceğini söylemek kehanet olmaz.

Yukarıda da vurgulandığı gibi, genişlemenin TBMM onayından geçmesinden sonra Türkiye, 5. maddenin özünü oluşturan 'birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için' mantığı sebebiyle yeni üyelerin Rusya Federasyonu ile çıkabilecek sorunları yüzünden fazladan güvenlik risklerine maruz kalacaktır. Genellikle gözden kaçan 5. madde, kader birliği kurmaktadır. Hala, olası görünen nükleer bir savaş tehlikesinde Türkiye'nin zarar görmemesi mümkün olmadığı düşünülürse, yeni üyelerle kurulacak ittifak ilişkisinin Türkiye'ye getireceği külfetin hiç de az olmadığı ortaya çıkar.

Ayrıca sorumlulukların ve risklerin artması, bu kader birliği müessesesinin istendiği şekilde çalışmasını da beraberinde getirebilir. Zaten yıllardır Paris, Londra ve tabii Ankara için Amerika'nın neden Washington ya da New York'u feda edeceği sorgulanırken, şimdi bir de gündeme Varşova, Prag ve Budapeşte girecektir. Bu tartışmaların ittifakın inanırlığını ve caydırıcılığını etkilemesi kaçınılmazdır. Kaldı ki, ittifakın pek çok üyesi sadece nükleer caydırıcılıktan değil kendilerine düşen konvansiyonel sorumluluktan bile şüphe duymaktadır. Hatırlanacağı gibi, 1991'de Irak'ı Kuveyt'ten çıkartmak için güç kullanmak gerektiğinde Almanya, Türkiye'ye yönelecek tehditleri göğüslemekte oldukça isteksiz davranmıştı.

Bunun da ötesinde ittifakın genişlemesi, arttırmaya çalıştığı Avrupa güvenliğinin tam tersine azalmasına sebep olacaktır. Fransızların dünyaya ilan ettikleri gibi 27 Mayıs'ta Paris'te NATO-Rusya Anlaşması imzalanca

bile Rusya'da milliyetçilerin ve komünistlerin imzalanan belgeden memnun olacaklarının hiç bir garantisi yoktur. Zaten, Yeltsin yönetimi de bir başka genişleme dalgasını önlemek amacıyla Batılıları sürekli diken üstünde tutmaya gayret gösterecektir.

Üstelik Ruslar, baştan beri NATO'nun genişlemesine itiraz etmektedir. Moskova birleşmeye, Almanya'nın birleşmesini sağlayan 2+4 görüşmeleri sıra-

sında yabancı güçlerin Doğu Alman topraklarına gelmemesi önkoşulu ile razı olmuştur. Bunun, NATO'nun doğuya doğru genişlemesini kabul etmedikleri şeklinde yorumlanacağına olan inançlarını her fırsatta dile getirmişler, Batılıların kendilerine verdikleri sözleri senet olarak kabul etmişlerdir. Gorbaçov'un da sık sık ifade ettiği gibi kandırılmışlık duygusu, Rus eliti tarafından yaygın bir şekilde paylaşılmaktadır. Eğer, 15 Şubat 1997 tarihli Economist'in yazdığı doğrusa, Ocak ayında bir grup Rus amiral ve generali Yeltsin'e mektup göndererek NATO'nun genişlemesi karşısında nükleer başlık taşıyan füzeleri tekrar Batı başkentlerine kilitlemesini istemeleri, dünyanın geleceği açısından oldukça kaygı verici bir gelişmedir.

Clinton ve Yeltsin'in kişisel dostlukları olsa olsa üçüncü ülkelerin sırtından pazarlık etmelerini kolaylaştırır. Nitekim, 1996 Mayıs'ında AKKA'nın 'Kanatları' konusunda varılan uzlaşma, Amerika'nın büyük devletler arasında kriz çıkması söz konusu olduğunda Türkiye gibi ülkelerin çıkarlarını nedenli dikkate aldığına en iyi örneklerinden biridir. Ayrıca, Avrupalı ve Amerikalı stratejistlerce çok ciddiye alınan ve tavsiyeleri, Yeltsin yönetimi tarafından dikkate alındığı söylenen Haziran 1995 tarihli Rus Dış ve Savunma Politikaları Konseyi'nin

Ocak ayında bir grup Rus askeri, Yeltsin'e mektup göndererek NATO'nun genişlemesi karşısında nükleer başlık taşıyan füzelerin tekrar Batı başkentlerine kilitlemesini istediler.

"Rusya ve NATO" raporunda olduğu gibi, Rusya NATO genişlemesine hesaplı bir itidalle yaklaşmaktadır. Rusya'da görece Batı yanlısı yönetimler işbaşında kalsa bile, bundan sonra genişleme yolunda atılacak her adım yeni bir pazarlık imkanı olarak görülecektir.

İttifakın üç yeni üyenin katılımıyla genişlemesi üye olamayanları Rusya ile uzlaşma aramaya, bu ülkenin

çıkarlarına hassasiyet göstermeye itecektir. İlan ettiği "Yakın Çevre" doktrini ile hegemonyacı bir siyaset izleyeceğini belli eden Rusya, bu siyasetini hayata geçirmek için hiç bir çaba sarf etmese bile ittifak dışı kalan ülkelerin izlemek zorunda kalacakları politikalar yüzünden dünyanın tekrar etki alanlarına bölünme olasılığı çok yüksektir. Kaldı ki, Rusya, hegemonyacı bir siyaset izleyeceğinin sinyallerini sürekli olarak vermektedir. Genişleme, Rusya'nın duyduğu geleneksel güvensizliği daha da artıracak ve hegemonyacı siyasetin beraberinde getireceği risklere katlanmayı kolaylaştıracaktır. Böylece Türkiye'nin işbirliği içinde olduğu Azerbaycan başta olmak üzere, diğer Türki Cumhuriyetler çizilecek sınırın yanlış tarafında kalacaktır.

Bir başka sorun ise, genişlemenin yaratacağı gerilimlerin zaten zar zor sürdürülmeye çalışılan Türk-Rus ilişkilerini olumsuz yönde etkileme olasılığıdır. Bilindiği gibi, iki ülke arasında temeli çok eskilere dayanan bir Boğazlar sorunu vardır. 1946'dan bu yana dünya siyasetinin gündeminden düşen sorun, Kazak ve Azeri petrolünün pazarlanması için yapılan çalışmalarla tekrar uluslararası ajandaya girmeye başlamıştır. Türkiye 11 Ocak 1994'de çıkarttığı yeni Boğazlar Tüzüğü ile tanker taşımacılığına kısıtlamalar getirmiş ve kısıtlamaların, tanker trafiğine paralel olarak artması hükme

bağlanmıştır. Bu düzenleme ile Boğazlardan geçecek her ilave tanker, trafiğin daha da sıkışmasına neden olacağı için bekleme süreleri sürekli olarak fazlalaşacaktır. Şimdilik sorun, teknik düzeydeki müzakerelerde tartışılmaktadır. Çeçenya'daki savaş yüzünden kilitlenen Novorussisk Liman'ı sayesinde Boğazlardan geçiş her iki tarafı da rahatsız edecek boyuta ulaşmamıştır. Kazak ve Azeri petrolünün beklendiği gibi en geç bu yıl sonunda Novorussisk Limanı'na gelmesi Boğazlar sorununu yeniden gündeme getirecektir. Sorunun temeli, Boğazlardan geçişin siyasi yapısını belirleyen 1936 tarihli Montreux Sözleşmesine dayandığı için, bu belgenin tartışmaya açılması Türk-Rus ilişkilerini köklü bir şekilde etkileyebilir. NATO'nun genişlemesinin yaratacağı gerilim ise, bu ilişkilerin seyrini değiştirebilecek önemli bir faktördür.

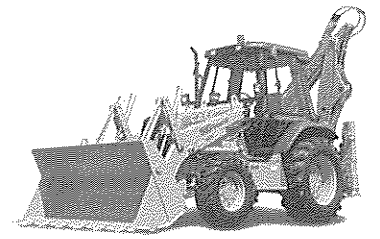
Boğazlar, Türk-Rus ilişkilerindeki tek pürüz değildir. NATO'nun genişlemesiyle doğrudan bağlantılı olan asıl sorun, AKKA'nın 1996 yılının Mayıs ayında geçici çö-

zümeye kavuşturulan 'kanatlar' sorunudur. Bilindiği gibi, 1990'da imzalanan Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması, iki kutuplu sistemin devam edeceği varsayımı üstüne oturmuştu. Önce Varşova Paktı'nın, ama ondan da önemlisi Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla AKKA dengesi, Rusya aleyhine bozuldu. Şimdi NATO'nun genişlemesi ile bu denge daha da bozulacağı için Ocak ayından bu yana Viyana'da askeri dengenin ulusal tabanlar üstüne oturtulması amacıyla görüşmeler devam ediyor. Her ne kadar, şu anda Türkiye'yi ve Kafkasya'yı içine alan 'Kanatlar Bölgesi' görüşme dışında bırakıldıysa da, yapılması tasarlanan değişikliklerin bu bölgeye sıçraması olasılığı yüksektir. Kanatlar sorununun herhangi bir şekilde tekrar gündeme gelmesi, Türkiye-Rusya ilişkilerinde yeni dalgalanmalara neden olabilir.

Oysa iki ülkenin de ilişkilerinde dalgalanmalara değil istikrara gereksinimi var. Rusya Federasyonu Türkiye'nin resmen dördüncü, gayri resmi olarak ikinci önemli ticari ortağıdır. 1995 yılsonu itibarıyla,

Amerika'nın satışta ve tercihte 1 numarası

Şantiye Canavarları Geldi!

Backhoe Loader (Kazıcı Yükleyici)

ÇUKUROVA
ZİRAAT

Türk müteahhitleri bu ülkede 5.7 milyar dolarlık iş takip etmektedir. Rus bavul turizmi Laleli esnafının geçim kapısıdır. Antalya'da oteller Rus turizmine hizmet vermekte, İstanbul Rus doğalgazı ile ısınmaktadır. Ayrıca Orta Asya'ya giden yol da büyük ölçüde Moskova'dan geçmektedir.

Bir fırsat olarak genişleme

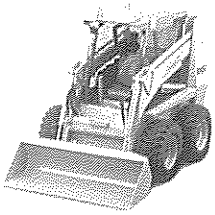
İttifakın genişlemesinden bu denli etkilenen olan Türkiye'nin, müttefikleriyle pazarlık etmesinden daha doğal bir şey olamaz. Kaldı ki, NATO, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin güvenliğini düşündüğünden değil, Amerika ve Almanya'nın çıkarları genişlemeyi gerektirdiğinden genişlemektedir. Zaten, Soğuk Savaş'ın sonunda boşlukta kaldıkları, güvenliklerinin tehdit altında olduğu söylenen bu ülkeler, silahlanma harcamalarını kısmakta, mecburi askerlik sürelerini kısaltmaktadırlar. Asıl amaç, Amerika'nın Avrupa'da kalması, Almanya'nın ulusallaştırılmış politikalarla bağımsız bir

dış politika izlemesinin önlenmesi ve doğu sınırlarının güvence altına alınmasıdır. Tüm bunların en iyi aracı NATO'dur. Ancak Amerikalı seçmenin gözünde işsiz kalmış bir ittifakı ayakta tutmak, Indiana Senatörü Richard Lugar'ın dediği gibi, hiç de kolay değildir. İttifak genişleme ile kendine iş aramaktadır.

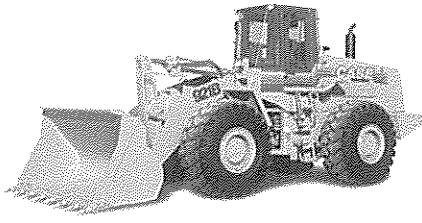
Bu şartlar altında Türkiye'nin karşısında nedenleri açık olmayan ve çıkarlarını olumsuz yönde etkileyebilecek bir genişleme süreci ile genişlemeden çıkar sağlayan ülkeler bulunmaktadır. Türkiye genişleme sürecini durduramaz, ama müttefikleri ile görüşerek kayıplarının telafi edilmesini talep edebilir. Taleplerini makul sınırlar içinde tuttuğu ve arkasında parlamentosunun desteği olduğu taktirde, pazarlıktan karlı çıkma şansı vardır. Eline geçen bu tarihi fırsatı harcamak, Türkiye'nin kaldıramayacağı bir lükstür.

Yrd.Doç.Dr. Mensur Akgün
Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi

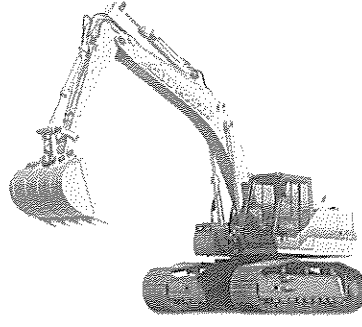
ANKOMAK FUARINDAYIZ

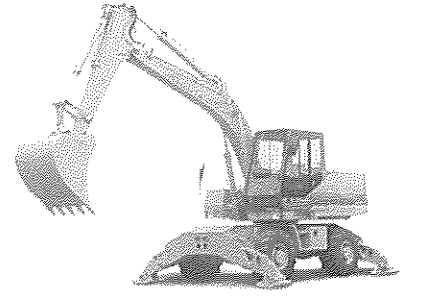
Skid-Steer(Mini Yükleyici)

Wheel Loader (Lastik Tekerlekli Yükleyici)

Crawler Excavator(Paletli Ekskavator)

Wheelor Excavator(Lastik Tekerli Ekskavator)

Geldiler! Beko loaderler, ekskavatorler, yükleyiciler, mini yükleyiciler... her koşulda daha iyi olan CASE iş makineleri sizin için geldiler! Çukurova Ziraat deneyimi ve yedek parça-satış güvenceleriyle sunulan CASE iş makineleri, şantiyelerde, en zor koşullarda, tırmanacak, kazıyacak, taşıyacak, ulaştıracak... sürekli kazandıracaklar. Bu sayfadaki CASE'lerle ya da isterseniz Amerika'dan özel olarak getirilecek trencher, forklift, mini ekskavator ve crawler dozer'le siz de gücünüze güç katın.

CASE

Alman basınında

Türk-Alman ilişkilerinin yakın tarihi

Vural Öger

Almanya'nın, Türkiye ile ilişkileri, 19. yüzyıl ortalarında başladı, dünya konjonktürü ve Alman politik ve ekonomik pozisyonlarına göre de değişiklik gösterdi. Alman İmparatorluğu'nun kuruluşundan sonra Almanya, Türkler'in Avrupa'da politik ve kültürel anlamda bir numaralı partneri oldu. Birinci Dünya Savaşı öncesinde kıtasal bir güç olan Almanya'nın, İngiltere'ye karşı hazırladığı hegemonyal imparatorluk politikası içinde, Türkiye'ye ihtiyacı vardı. Örneğin, 1908 senesinde "Yükselen Hilal" isimli kitabında Dr. Hans Jaeck, o zamanki Almanya'nın, Türklere bakış açısını çok iyi izah eder:

"Osmanlı sayesinde bütün İslam toplumunu harekete geçireceğiz; Fransa'ya karşı, Fas ve Tunus'u; Rusya'ya karşı, İran'dan Buhara'ya kadar olan halkları; İngiltere'ye karşı, Hindistan'dan Mısır'a kadar olan toplumlara ayağa kaldıracacağız. 'Alman-Avusturya-Türk Birliği' ile bir dünya birliği kuracağız."

1914'lerin Almanyası'nda "Enverland" dedikleri Osmanlı İmparatorluğu, Alman devletinin en gözde

müttefiği ve aynı zamanda medya desteği ile de Türk toplumu, Almanlar'ın büyük sempati duyduğu 'silah arkadaşı' ve yoldaş dediği bir toplumdu.

Alman İmparatorluğu'nun ve Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesinden sonra duraklayan Almanya-Türkiye ilişkileri, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın parçalanmasından sonra yeni bir döneme girdi. 1949'dan 1970'lere kadar geçen zaman içinde Almanya'nın, Türkiye hakkında düşündüklerini hiç bir değerlendirme yapmadan, aşağıda seçilmiş olan bazı gazete kopyülerinden, makalelerden ve bazı politikacıların konuşmalarından aldığımız metinler vasıtasıyla görmek mümkün:

• **Allgemeine Kölnische Rundschau, 08.11.1949**

Dr. Hans Kroll

"Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 01.11.1949 tarihinde Kamutay'ın açılışında yaptığı konuşmada, İkinci Dünya Savaşı bitiminden sonra, ilk defa samimi cümlelerle halkımız için duyduğu sempatiyi vurgulamış,

ülkemizin içinde bulunduğu problemleri büyük anlayış ile karşıladığını ifade etmiş ve Avrupa'nın sulha kavuşması için Federal Almanya'nın Avrupa konseyine alınmasını arzuladığını özellikle belirtmiştir. Ayrıca ülkemizin içinde olduğu problemlere büyük anlayış duyduğunu söylemiştir. Türkiye'nin uluslararası bir saygınlığa sahip olan Cumhurbaşkanı'nın Almanya'nın henüz resmi bir devlet olarak kurulmasından önce, ülkemizin meşru milletler camiasına girmesi için sarfettiği çaba ve her iki toplumun dostluğu üzerine söylediği sözler, her zaman Türk diplomasisinin gösterdiği yüksek incelik anlayışının ispatı olmuştur."

"Bu yüzyılımızın inişli-çıkışlı ve hareketli geçen seneleri içinde Türkiye, her türlü krize karşı dikkate değer devamlılık ve sağlamlık göstermiştir. Her iki ülke bu yüzyılda bilhassa ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan yakın bir dostluk kurmuşlar, sadece 'Alman-Türk ittifakı' (silah kardeşliği) değil, politik dostluğu da devam ettirmişlerdir. Almanya ve Türkiye, şanlı ama acı dolu müşterek tarihlerinden çok şey öğrenmişlerdir. Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü gibi akıllı devlet adamlarının idare ettiği Türkiye, milliyetçi genişleme politikalarını bırakarak, bütün Balkanlar ve doğudaki komşuları ile sulh içinde yaşamaya karar almıştır. Her iki ülkenin hedefi, Avrupa'nın kanlı çatışmalara bir daha girmemesidir. Bu yüksek gaye için yapılacak çalışmalarda her iki ülke de henüz resmi devlet ilişkilerine başlamadan önce karşılıklı inanç ve güç içinde birbirine bağlı olacaklardır."

• **Bundesanzeiger, 02.10.1953**

(Alman Dışişleri Bakanlığı Bildirisi), "Türkiye ile vize anlaşması"

"Türkiye ile Federal Almanya arasında vize mecburiyetinin kaldırılması hakkında tam bir anlaşmaya varılmıştır. Bugün bir tören ile Türkiye Bonn Büyükelçisi eksalans Hayri Ürgüplü ve Alman Dışişleri Bakanlığı mensuplarından Dr. Greve, karşılıklı notalar ile elinde geçerli pasaportu bulunan tüm Türk ve Alman vatandaşlarının 1 Kasım 1953 tarihinden itibaren kendi ülkesinden diğer ülkeye vizesiz girebileceklerini bildirmişlerdir."

"Bu anlaşma, her iki hükümet tarafından büyük bir memnuniyet ile karşılanmıştır. Türkiye ve Almanya bu anlaşma ile Avrupa Konseyi üyeleri-

**"Avrupa
Ortak
Pazarı'na
geçiş
sürecinde
Almanya,
Türkiye'ye
yardımcı
olacaktır.
Medeni
milletler
içinde
sizin gibi
dostumuz
olması çok
sevindirici.
AB yolunda
yapmış
olduğunuz
kısmi üyelik
büyük bir
aşamadır."**

Kurt Kissinger,
7. 11. 1968

nin vatandaşlarına karşılıklı anlaşmalar ile vizesiz seyahat etmeleri konusundaki önerilerine uyan ilk ülkelerdir."

• **Die Welt, Hamburg,**

22.03.1954

Konrad Adenauer'ın Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaretten sonra Batı Almanya ve Türkiye, müşterek bir resmi bildiri yayınlamışlardır:

"Her iki ülke başkanının bu bildiriye Batı Almanya'nın bir an evvel 'Avrupa Savunma Birliği' (EVG) organizasyonuna girmesi icab ettiğini belirtmişlerdir."

• **Frankfurter Allgemeine**
22.03.1954,

Adelbert Weinsten, "Bir kuvvetli dost"

"Harpten sonra Türkiye'ye Alman olarak kim gitti ise, gördüğü ve yaşadığı büyük bir sempatinin şahidi olmuştur. Biz Almanlar'ın, dünyada halen gerçek dostları var. Başbakanımız Adenauer bunu Türkiye'de attığı her adımda hissetti ve gördü. Türklerin en hayran olduğu konu, bolşevizmin kayıtsız-şartsız reddidir. Türkler kendilerinin kalpten bağlı oldukları Alman toplumunun Başbakanı'na büyük sempati gösterisinde bulunmuşlardır. Fakat modern Türkiye, politikasını sadece hisler üzerine kurmamaktadır. Türkler her ne kadar kendilerini Almanlar'a bağlayan bu hissi güçlerin tesiri altında olsalar da, Almanya'nın müşterek düşmana

karşı geçek partner ve dost olarak mücadelede önemi- nin bilincindedirler. Şunu bilmemiz icab eder ki, Türkiye, Batı Almanya'nın NATO'ya girmesinde kararlı ve dinamik destekleyicisi olacaktır. Zira "Ankara Komüniki- kesinde Türkiye'nin Batı Almanya'nın Avrupa Savun- ma Birliği'ne bir an evvel girmesini belirtmesi, bunun ispatıdır."

"Ankara, bugün Sovyet saldırılarına karşı Avru- pa'nın kurduğu bir savunma hattının anahtar nokta- sıdır. Ankara'nın hür dünyayı korumada üzerine aldığı bu anahtar rol toplulumumuz için büyük bir politik mana taşımaktadır."

"Türkler'e 'Atlantik Koruma Hattı'nda çok büyük bir rol düşmektedir. Bu asker milletin gücü, yalnız genel- kurmaylar nezdinde değil, aynı zamanda politikacılar arasında da yüksek saygınlık görmektedir. Türkiye 16 piyade tümeni, 3 süvari tümeni, 6 tank tugayı ile bir askeri boşluk içinde bulunan bölgede, Sovyetler'den sonra en büyük askeri güçtür. Hiçbir ülke böyle yüksek moralli güçlü bir orduya sahip değildir. Türkiye'nin komşusu olan Yakın Doğu ve Balkanlar'da ordular ya gülünç denilecek küçük gruplardan oluşmaktadır veya dejenere görünüşlü askeri organizasyonlardır."

"Türk ordusunun bu güçlü görünümü sayesinde Kremlin, Boğazlar'a ve Trakya'ya saldırmayı göze alamamıştır. Ankara, Batı'nın korunması için üzerine almış ol- duğu zor rolü, Batı'nın özgürlüğünün korunması için ta- mamamen yerine getirecektir. Ankara bu müdafaa siste- mi içinde düzenleyici ve koruyucu bir güçtür."

• **Die Welt, Hamburg, 02.10.1954**

"Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, büyük bir delegasyon ile 1 haftalık resmi ziyaret için Almanya'ya geldiler."

"Bu ziyareti yalnız Adenauer'in Mart'ta Türkiye'ye yaptığı ziyarete karşı iade-i ziyaret olmayıp, birbirini akraba olarak seçmiş (Wahlverwandschaft) iki mem- leketin münasebetlerinin geliştirilmesi için yapılan bir ziyaret olarak görmek gerekmektedir."

"İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkler, her fırsatta ananevi Alman-Türk dostluğundan bahsetmişlerdir. Türk- ler hem politik acıdan stabil ülkedir, hem de nüfusuna göre, Batı dünyasında görülmeyen askeri güce sahiptir."

"Boğazlar'ın güçlü adamı Türkiye, bugün Almanya

için bir yoldaştır. Türkiye'nin bize gösterdiği güven ve dostluk bizim için çok yüksek değer taşımaktadır."

• **Interpress, Hamburg, Nr. 223, 04.10.1954**

Hamburgisches Weltwirtschaftsarchiv:

"Türk Başbakanı Adnan Menderes ve Dışişleri Ba- kanı Köprülü, 40 kişilik delegasyon ile Almanya'yı ziyaret ediyorlar. Ananevi dostluk ile birbirine bağlı her iki ülke çok sıkı bir ekonomik ve politik yeni bir başlangıcın temelini atmaktadırlar."

• **Bulletin Bonn 06.10.54 Nr. 188**

Alman Şansölyesi Konrad Adenauer, 4 Ekim 1954'de

Palais Schaumburg'ta yaptığı konuşmada şunları söylemiştir:

"Dostumuz Türkiye'nin Başbakanı Adnan Menderes'i, Dışişleri Bakanı Ekselans Köprülü'yü ve diğer dostlarımızı burada selamlamak benim için büyük bir şereftir. Sizin güzel ülkenize bu baharda yaptığım ve unutamayacağım seyahat, bizim halklarımızın ve devletlerimizin nasıl bir dostluk içinde olduğunu bana göstermiş ve hükümetleri- mizin bu dostane ve kalpten ilişkilerini hangi yüksek de- gerde olduğunu dünyaya ispatlamıştır. Sayın Başbakan, sizin bize yapmış olduğunuz iade-i ziyaret, ülkelerimizin birbirine olan sağlam bağımlı vurgulamaktadır. Türki- ye'nin son senelerdeki iç ve dış sahalardaki gelişmesini hayranlıkla izlemekteyiz. NATO'nun güçlü bir partneri, 'Balkan Paketi'nin ve Türk-Pakistan Antlaşması'nın üyesi olan Türkiye, hür dünyanın karşısındaki büyük tehlikeye karşı kurulmuş olan 'koruma duvarı'nın sağlam bir temelidir. Zor bir zaman geçiren Türk halkının arkasında, gücü ölçülmez bir ahlaki irade ve kendisinin ve dostları- nın korunması için herşeyi göze alan cesur ve yüksek ahlaki bir morale sahip bir millet görmektedir. Ülkenizin dış politikası, Sayın Ekselans, kelimenin tam manası ile dinamikdir. Bizim milletimizin özgürlüğünün korunma- sında ve hatta bu korumanın gelişmesinde Türkiye, çe- kirdek rolü oynamaktadır. Türkiye, bugün tehlikeler içinde olan dünyada bir emniyet faktörüdür."

"Almanya'da geçireceğiniz bu günler, ümit ederim ülkemizi ve insanlarımızı tanımanız için sizlere biraz imkan verecektir. Eminim ki, Alman milletinin size göstereceği büyük sempati sizlerle olan kader birliği- mizi ve milletimize gösterilen saygıyı ve hiç bir za- man kırılmayacak dostluğumuzu ispatlayacaktır."

Aynı bültende Adnan Menderes'in kapanış konuşması:

"Ben Almanya'nın, Avrupa İşbirliği ve Savunma Birliği kuruluşlarına girmesi konularında kendimi belki çok angaje ettim. Fakat, böyle bir konuda, böyle bir tarihi gelişimde iyi angaje olmasaydım, milletimin sevincine mani olurudum. Şu an bardağımı müşterek dostluğumuzun her zaman iki tarafın dostluğuna yakışır bir şekilde verimli olması ve Alman milletinin iyiliği, sağlığı ve tekrar birleşmesi için kaldırmaktayım."

• **Die Welt, Hamburg, 07.10.1954**

"Türkiye Adenauer'i destekliyor."

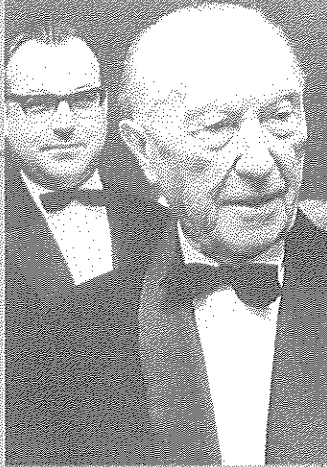
"Adenauer ve Menderes'in yapmış olduğu karşılıklı anlaşmalar neticesinde Türkiye, Almanya'nın NATO'ya girmesi için gelecekteki görüşmelerde Almanya'yı destekleyeceğini bildirmiştir."

• **Neue Züricher Zeitung, 08.10.1954**

"Alman Şansölyesi Adenauer, Menderes ve Köprülü ile yaptığı görüşmelerin neticesinde Almanya'nın NATO'ya alınması için başlayacak müzakerelerde Türkiye'nin Almanya'yı destekleyeceğini belirtmiştir."

• **Tagesspiegel Berlin 11.05.1958**

"NATO'nun güney kanadında, Türkiye'nin Sovyetler ile direkt sınırları vardır. Türkiye, bizim korunmamız için büyük bir yük taşımaktadır. Türkiye, bütün Batı Avrupa'dan daha fazla sayıda, askeri NATO'nun emrine vermiştir. Bu yüzden Türkiye, döviz problemini yaşamıştır. Türkler, milli savunma masrafları yüzünden döviz sıkıntısına girmişler ve döviz yokluğundan, çok sevdikleri Türk kahvesini bile içememektedirler. Bu yüzden Türkiye'nin, NATO'nun bütün üyelerinden askeri değil, ekonomik desteğe ihtiyacı ve hakkı vardır. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Celal Bayar'ın ve Dışişleri Bakanı Zorlu'nun şu anki resmi ziyaretlerinde bu konuda olumlu netice alınması gerektiğini sevinerek ifade

"Ülkenizin dış politikası kelimenin tam manasıyla dinamiktir. Milletimizin özgürlüğünün korunmasında ve hatta bu korumanın gelişmesinde Türkiye çekirdek rolü oynamaktadır. Türkiye bugün tehlikeler içinde olan dünyada bir emniyet faktörüdür."

Konrad Adenauer,
4.10.1954

etmek isteriz."

• **Die Welt, Nr; 198, 1961**

"Sadık dostlar", "Türkler Leipzig Fuarı'na katılmayı reddettiler."

"Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Leipzig Fuarı'nda teşhir edeceği malların kendi ekonomisi için ne kadar önemli olduğunun bilincinde olmasına rağmen, bütün dünyaya karşı, bu zor günlerde Doğu Almanya'daki Leipzig Fuarı'na katılmayarak, Alman toplumuna olan dostluğunu da bir daha ispatlamıştır. Türk Hükümeti'nin bu tutumunu saygı ve tesekkür ile karşılıyoruz. Dostluğu kelime ile açıklamak çok kolaydır ve hiçbir masrafı yoktur. Fakat, dostluğu icraatla ispatlamak az görünür. Türkiye gibi fakir bir ülkenin, sırf dostluk yüzünden muhtemel kazançlardan vazgeçmesi takdire şayandır."

• **Die Welt Hamburg, 07.05.1965**

Ernst Ulrich Fromm,
"Güneydoğu'daki dost"

"Bugün dünyada, Almanlara kayıtsız-şartsız dostluk gösteren bir ülke varsa, o, Türkiye'dir."

"Atatürk, Alman halkı ile Hitler'i her zaman ayırmıştı."

"Gerçekten bir Alman-Türk dostluğu mevcuttur. Türkiye'ye giden her Alman gördüğü dostluğa şaşkın ve hayran kalmaktadır."

"Avrupa ve Batı demokrasilerinin kendi menfaatlerini

göz önünde tutarak, Türkiye'nin geçmişten kalan zincirleri çıkarmasına yardım etmesi lazımdır. Bu namuslu asker milleti, serbest demokrasi istemektedir; Avrupa'nın temellerinden birisi olmaya ve Batı medeniyetinin koruyucusu olmaya hazırdır. Bu ülke, bu gayretinde zayıflarsa, Batı için kaybolacak ve Avrupa'nın o bölgedeki bütün tesir imkanları ortadan kalkacaktır. Türkiye, Avrupa'nın güneydoğu kanadında Sovyet Rusya'ya karşı korunmasında bir kilit rolündedir."

• **Die Welt, 09.07.1966**

"Dışişleri Bakanı Schröder, pazar günü Ankara'ya gidecek. Schröder, Doğu Almanya'nın uluslararası platformda tanınması için gösterilen bütün gayretlere, Türkiye'nin karşı çıkması ve Alman Sorunu'nda hep Batı Almanya'nın tarafını desteklemesinden dolayı, Türk hükümetine teşekkür edecek."

• **Frankfurter Allgemeine, 11.07.1966**

"Alman Dışişleri Bakanı Schröder, Fransa'nın NATO'dan çıkmasından sonra Türkiye'nin NATO içerisinde değerinin daha da arttığını ve Batı'nın koruma birliği içindeki önemini bilhassa vurgulamıştır."

• **Die Welt, 13.07.1966**

"Faydalı ziyaret"

"Dışişleri Bakanı Schröder Ankara'ya yaptığı ziyarette, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Çağlayangil ile müşterek bir bildiri yayınlamışlardır. Her iki ülke bütün sahalarda müşterek çalışmaya devam edecektir. Türkiye, Almanya'nın barış içinde birleşmesi için üstüne düşen görevi yerine getirecektir. Schröder, Almanya'nın bazı Arap ülkeleri ile kurmak istediği diplomatik münasebetlerde, Türkiye'nin aracı olacağını ima etmiştir."

"Alman Dışişleri Bakanı, Türkiye başşehirinde sağlam bir toprağa ayak basmıştır. Türkler için Almanya demek, Batı Alman Federal Cumhuriyeti demektir. Almanya, Ankara'da, İstanbul'da, İzmir'de büyük bir saygınlığa sahiptir."

"Bonn Hükümeti'nin Avrupa'nın kanatlarındaki ülkelere daha fazla angaje olması arzu edilmektedir. Örneğin, şu anda Türkiye ziyaretinde olduğu gibi."

• **Frankfurter Allgemeine, 14.07.1966**

"Schröder bir basın toplantısında, Federal Almanya'nın Türkiye'ye yapacağı askeri yardımı arttıracağını, fakat kendi ekonomik sorunlarından dolayı Türkiye'ye yapacağı ekonomik yardımı arttıramayacağını söylemiştir."

• **Die Welt Hamburg, 09.05.1967**

"Türkiye yeni Doğu politikamızı destekliyor."

"Türkiye, Federal Almanya'nın, Doğu Avrupa ülkelerine karşı başlatmış olduğu yeni politikasına destek vermektedir."

• **Frankfurter Allgemeine, 10.05.1967**

"Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Demirel ve Dışişleri Bakanı Çağlayangil'i havaalanında karşılayan Alman Şansölyesi Kissinger, kendilerini Almanya'nın uzun zamandır çok sıkı bağlarla bağlanan bir ülkenin temsilcileri olarak selamlamıştır. Her iki devlet adamı da NATO'nun önemini vurgulamışlar ve bu seyahatin ananevi Alman-Türk dostlugunu daha da pekiştireceğine inandıklarını belirtmişlerdir."

• **Die Welt Hamburg, 07.09.1968**

"Alman Şansölyesi Kurt Kissinger, 6 Eylül 1968'de Ankara'ya yaptığı ziyarette, Türkiye'yi, Avrupa Ortak Pazarı'na geçiş sürecinde daha yakın bir şekilde destekleyeceğini söyledi. Alman Hükümeti'nin, Almanya'da bulunan 140 bin Türk işçisinin arttırılmasında gayret göstereceğini sözlerine ekledi."

• **Neue Züricher Zeitung, 08.09.1968**

"Almanya ve Türkiye arasındaki dostluk ananevidir."

"Belki Enver Paşa zamanındaki gibi heyecanlı hislerle olmasa da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sırası ile iki ülkenin NATO'ya ve Avrupa Konseyi'ne üyelikleri, Türkiye'nin Avrupa Ortak Pazarı'na asosye oluşu, Almanya'daki Türk işçileri gibi faktörler, her iki ülkeyi politik, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan birbiri ile birleştirmektedir. Her iki anti-komünist ülkenin Berlin sorunda Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin (DDR) uluslararası düzeyde tanınmamasında, platonik bir birleşme mevcuttur. Her iki ülke arasında geniş çapta ve çok konsantre bir şekilde ekonomik ve askeri münasebet kompleksi mevcuttur. Bu kompleks, NATO, OECD, Avrupa Ortak Pazarı ve Avrupa Bankası gibi mercilerde kurumlaştırılmıştır. Aynı zamanda, diğer partner ülkeler ile karşılıklı olarak ayarlanmış ve düzenlenmiştir."

• **Bulletin des Informationsamtes der Bundesregierung, 11.09.1968**

Kurt Kissinger'in Türkiye ziyareti esnasında İzmir Büyük Efes Otelinde, 7 Kasım 68'de yaptığı konuşma:

"Büyük kültür ülkesi Türkiye, bizim hayranlığımızı"

zı kazandı. Medeni milletler ailesi içinde sizin gibi dostumuz olması bizi çok etkiliyor ve sevindiriyor. Avrupa Ortak Pazarı'na (EWG) geçiş sürecinde Almanya, Türkiye'ye yardımcı olacaktır. Avrupa Birliği yolunda yapmış olduğu kısmi üyeliği, (Assoziierungsabkommen) büyük bir aşamadır."

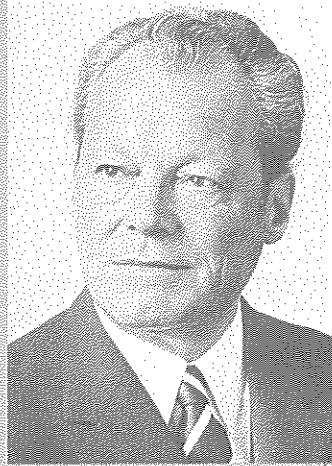
"Son günlerde bana gösterilen dostluk, kalbi yakınlık, anlayış ve samimiyeti ve duyduğum hisleri sizlere aktarabilmek için, aslında sizin konuştuğunuz dili kullanmam gerekirdi. Ben gençliğimde Alman-Türk silah arkadaşlığı ve ittifakını yaşamış bir kuşaktamın. Gençliğimde devlet adamımız Atatürk'ü bir çocuğun bir roman kahramanına duyduğu hisler ile hayrandım. O niye büyüktü? Çünkü, o, milletin yeni bir hayata geçmesinde çok kararlıydı. Bu ülkeye gelen bütün Almanlar gibi ben de, gerçek dostlarımızın ülkesinde olduğumu görmekteyim."

"Ülkemizde şu anda 140 bin Türk bulunmaktadır. Bu insanlar, bizim dostlarımız, bağlı olduğumuz insanlardır. Bizim ekonomimizin kalkınması için büyük yardımda bulunmaktadır. Bu insanların ülkemize yaptıkları büyük yardım için sizlere kalpten teşekkür ediyoruz."

"Ben buradan kendi ülkeme, sonu ne olacağı belli olmayan ülkeme gidiyorum. Fakat şunu biliyorum ki, bu memleketin insanları bizim hislerimizi paylaşıyorlar, milletimize en iyi dileklerini sunuyorlar. Biliyorum ki, biz Almanlar sizin insanlarınza yalnız iyi değil, kötü günlerimizde de güvenmektedirler. Ülkemizin kültür zenginliği, dünyanın çok az ülkesinde görülecek kadar boldur. Bu kültür hazinesinin topraklarından doğan Türkiye, medeni milletler ailesinin değerli üyesidir."

• **Bülletin des Informationsamtes der Bundesregierung, 12.05.1967**

Almanya Şansölyesi Kissinger'in, Federal Almanya'ya resmi zi-

"Alman Hükümeti Boğaz Köprüsü'nün yapımında katkıda bulunacaktır. Bu köprü Avrupa'nın birleşmesinde Türkiye'nin değerini taşıyan bir semboldür. Almanya, Avrupa Ortak Pazarı'na giriş sürecinde Türkiye'nin yanında olacaktır."

Willy Brandt
24.05.1969

yarette bulunan Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel'in onuruna Bonn'da verdiği akşam yemeğinde yaptığı konuşma:

"Biz Almanlar için bugün çok özel bir gündür. Bu akşam, kuşaktan kuşağa dostluğumuz sarsılmamış bir milletin Başbakanını selamlıyoruz."

"Ülkelerimiz arasında ilişki, yalnız karşılıklı menfaatlere göre ayarlanmış, şartlara, zamana göre değişen ve yalnız karşılıklı çıkarlara dayanan bir ilişki değildir. Bizim ülkelerimizin birbiri ile olan ilişkisi, herşeyden önce tarihin her türlü değişen durumlarında (Wechselfälle der Geschichte) hiç bir zaman değişmeyecek olan milletlerimizin gerçek ve derin dostluğudur."

"Biz Almanlar, Türklerin şahsında böyle bir güvenilir ve saygın müttefik bulduğumuzdan dolayı çok mutluyuz. Türkiye, bu gerçek dostluğa dayanarak, biz Almanlar'ın ana problemi olan vatanımızın tekrar birleşmesinde karşımıza çıkan bütün sorunlarda daima anlayış ve destek göstermiştir. Türkiye'ye bu tutumu için hepimiz teşekkür hisleri ile doluyuz."

• **Bülletin des Informationsamtes der Bundesregierung, 23.05.1969**

"Almanya ve Türkiye arasındaki bozulmaz dostluk (Unzerbrechliche Freundschaft)"

Dişişleri Bakanı Çağlayan'ın

*Yaşamın her anında
yaşanan her mekanda
bir Kelebek vardır!..*

Kelebek Keyifli Takım

**Kelebek[®]
Koltuk**

22 Mayıs 69'da Ankara'da verdiği akşam yemeğinde Alman Şansölyesi Willy Brandt'ın yaptığı konuşma:

"Milletlerimizin gerçek ve sağlam dostluğu tarihin yüzlerce senedir bütün değişik safhalarında daima sağlam ve değişmez bir bağ olarak kalmıştır. Tabii ki, ülkelerimizin hiçbir zaman birbirlerine zıt çıkarları olmasının ve milletlerimizin karşılıklı olarak aynı anlayışı, aynı ümitleri, aynı üzüntüleri taşımış olmasını dostluğumuzun nedeni olarak gösterebiliriz. Fakat, bu tip bir açıklama Alman-Türk dostluğunu ifade etmek için yeterli değildir. Zira, aynı tarzda, bir çok millet dostluğu için aynı şeyler söylenebilir. Alman-Türk dostluğunun sırrı, milletlerimizin insanların kalplerinde çok derin kök salmış olmasıdır. Alman milleti kendisine karşı Türk milletinin gösterdiği hislerden dolayı müteşekkirdir ve kalpten aynı şekilde cevaplandırmaktadır."

• **Bülletin des Informationsamtes der Bundesregierung, 24. 05.1969**

Alman Şansölyesi Willy Brandt'ın Ankara'daki basın toplantısı:

"Alman hükümeti Boğaz Köprüsü'nün yapımında katkıda bulunacaktır. Bu köprü, Avrupa'nın birleşmesinde Türkiye'nin katkısının değerini taşıyan bir semboldür. Almanya, Türkiye'yi Avrupa Ortak Pazarı (EWG) giriş sürecinde destekleyecektir."

• **Frankfurter Allgemeine, 29.05.1969**

"Federal Almanya Dışişleri Bakanı Willy Brandt, Türkiye'ye yaptığı ziyarette TC. Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil ile müşterek bir bildiri yayınlamışlardır. Bu bildiriye, her iki taraf da müşterek dostluklarını ve NATO'nun ehemmiyetini vurgulamışlardır. Buna ek olarak, diğer bütün konularda hemfikir olduklarını, aynı tarzda düşündüklerini belirtmişler, dostane Alman-Türk münasabetsinin daha sağlamlaşmasını bildirmişlerdir. Avrupa'daki sorunların haklı ve gerçek bir barış düzeninin gelmesi ile çözüleceği ve Alman Sorunu'nun Alman halkının hür seçimi ve iradesi ile çözüleceğini belirtmişlerdir."

• **Süddeutsche Zeitung, 20.10.1970**

"Federal Almanya, Türkiye Devlet Başkanı Sunay'ın ziyaretini her iki mütefik ülkenin birbirine bağlılığının bir işareti olarak görmektedir. Sunay ve Dışişleri Bakanı Çağlayangil, havaalanında Alman Cumhurbaşkanı Heinemann ve Dışişleri Bakanı Schröder tarafından top atışları ve milli marşlarla karşılanmışlardır."

"Her iki devlet başkanı, iki ülkenin çok sıkı dostluk bağlarını bilhassa vurgulamışlar, çok yakın politik ve ekonomik ilişkilerin Almanlar ve Türkler arasında kalpten, içten hisler duyulmasına neden olduğunu belirtmişlerdir."

"Alman Cumhurbaşkanı, Türkiye'nin, Nazi idaresi zamanında Almanya'dan kaçan Alman mültecilerini kabul etmesini takdirle karşıladığını, Almanlar'ın da, Almanya'daki Türk işçilerinin zorluklarında her türlü yardımı esirgemeyeceklerini bildirmiştir."

Değerlendirme

Görüldüğü gibi, Almanya, Türkiye ile olan ilişkilerinde genellikle reel politika uygulamıştır. Dünyadaki genel konjonktür, Almanya'nın ekonomik durumu, Sovyet Rusya ile olan ilişkileri, Almanya'nın bölünmüşlüğü ve NATO'nun önemi, Almanlar'ın Türkiye ile olan ilişkilerini ön planda tutmalarına yol açmıştır. 1910, 1950 ve 1960'larda kayıtsız şartsız takdir edilen devletin ve toplumun varlığının 1970'lerden sonra gittikçe negatifleşmesini yalnızca "Türkiye ev ödevlerini yapamadı" şeklinde açıklamak mümkün değildir. Şansölye Kohl'ün geçen ay söylemiş olduğu sözler ne tarihsel gerçeklere ne de Avrupa Birliği'nin kuruluş sürecine uymaktadır. Avrupa, özgürlük ve demokrasi içinde yaşamak isteyen milletlerin hiçbir şekilde dil, din, ırk farkı gözetmeksizin birarada olabilecekleri çatının ismidir. Yüzyıllar boyu din, ırk ve dil farkları yüzünden birbirlerini katletmiş olan Avrupalılar'ın 20. yüzyıla üç sene kala, Türkiye'yi din yüzünden aralarına almamaları, bazı kafalarda bir ortaçağ zihniyeti bulunduğunu kanıtlamaktadır.

1870'lerden beri Türkler, Almanları Avrupa'daki tek dostları olarak görmüşlerdir. Son senelere kadar Türkler Almanlarla kendi aralarında bir ruhkardeşliği, özel bir dostluk olduğuna inanırlardı. Bugün Almanlar için bu "tarihsel dostluğa", "yoldaşlığa" ve "kardeşliğe" ihtiyaç yoktur.

Aynı şekilde bugün, Almanlar'ın çoğunluğunun tutumunda, Churchill'in meşhur sözlerinin kanıtını, biz Türkler, üzüntü ile görmekteyiz: "Milletler arasında dostluklar yoktur, menfaat birliği vardır."

Vural Oger

Oger Şirketler Grubu Yönetim Kurulu Başkanı

Dünya Kalitesinden Dünya Liderliğine

AKSA, İPLİK, ÖRME, DOKUMA VE HALICILIK SEKTÖRLERİNİN HAMMADDESİ AKRİLİK ELYAF ÜRETİMİNDE, TEKNOLOJİSİ, KALİTESİ VE KAPASİTESİYLE DÜNYANIN 3. BÜYÜK KURULUŞUDUR. DÜNYA STANDARTLARINDAKİ ÜRETİMİYLE ISO 9002 BELGESİ'Nİ ALMAYA HAK KAZANAN AKSA, GÜMRÜK BİRLİĞİ'NE ENTEGRE OLABİLMEK İÇİN HAZIRLIKLARINI TAMAMLAMIŞTIR. ÜÇLÜ SORUMLULUK ÖDÜLÜNÜ ALAN AKSA, BU ANLAMDA HAKLI BİR GURURU TAŞIMAKTADIR. AKSA'NIN İÇ PİYASAYA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ SATIŞLARIN % 50'Sİ, AYRICA KATMA DEĞERLERİ YÜKSELTİLEREK İLERİ SANAYİ ÜRÜNÜ OLARAK İHRAÇ EDİLMEKTEDİR. ÜRETİME OLDUĞU KADAR ÇEVREYE DE ÖNEM VEREN AKSA, ÜRÜNLERİNİ ABD, AVRUPA, BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU, ORTADOĞU VE UZAKDOĞU ÜLKELERİNE SÜREKLİ ARTAN ORANLARLA İHRAÇ ETMEKTE, AKRİLİK ELYAFTA TÜRKİYE'NİN LİDERLİĞİNİ BÜTÜN DÜNYAYA KANITLAMAKTADIR.

AKSA AKRİLİK KİMYA SANAYİİ A.Ş.

İdare Merkezi: Miralay Şelikhbey Sok. No: 15-17 Ak Han Kat: 6

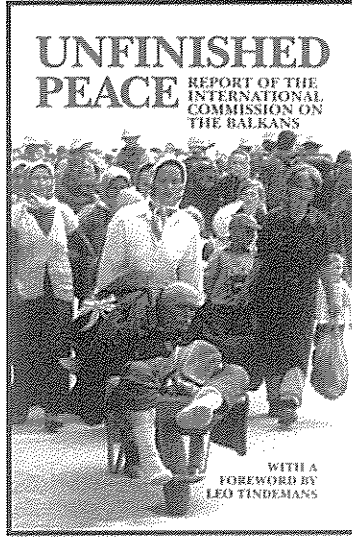
80090 Taksim - İstanbul Tel:(0212) 251 45 00 - 251 90 00 Faks:(0212) 251 45 07

Fabrika: PK 115 Yalova -Tel:(0226) 353 25 45

Bitmemiş Barış

Avrupa'nın ve Türkiye'nin yakın tarihinde Balkanlar belirleyici bir rol oynar. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecinin en ateşli ve kanlı sayfaları Balkanlar'da yazılmış, Türk milliyetçiliği Osmanlı'ya isyan eden milletlerin milliyetçi söylemlerinden ve Balkanlar'ı Müslüman/Türk unsurdan arıtma politikalarından çok etkilenmişti. İkinci Balkan Savaşı'nın sonuna kadar geçen 35-40 yıllık sürede, yaklaşık bir milyon kişi Balkanlar'dan Anadolu'ya korkunç koşullarda ve arkalarında mallarını mülklerini ve sevdiklerinin hayatını bırakarak göç etmişlerdi. Türkiye'de milli toplumu oluşturma projesini yükleneciler kadro Balkanlar'dan gelmiş ve bu kadronun siyasi bilinci Osmanlı'nın bu toprakları terketme serencamıyla şekillenmişti.

İki Balkan savaşının yarattığı karışıklık ve bu savaşlar sırasında yaşanan vahşet Avrupa'yı da sarsmış, Avrupa'nın altın çağı denebilecek bir dönem, Saraybosna'da sıkılan bir kurşunla yerini, tarihin o güne kadar kaydettiği en kanlı ve yıkıcı savaşa bırakmıştı. Gerek Türkiye'nin, gerekse de Avrupa'nın tarihi bilincinde böylesi bir yeri olan Balkanlar Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte, dünyanın daha olayın şaşkınlığını üzerinden atmasına fırsat vermeden, ön plana çıkmış ve yaklaşık beş yıl süreyle "uygar" toplumları dehşete ve utanca sevkeden bir şiddet uygulamasıyla "etnik temizlik" rezilliğini siyasi lugatlara ekletmişti. Batı dünyasının, daha doğrusu ABD direktifleriyle NATO'nun, nihayet askeri güç kullanmaya karar vermesiyle saldırgan konumundaki Sırp'lar durdurulabilmiş, ardından da ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard Holbrooke, Dayton kentinde bir askeri üsse hapsediği taraflara adil olmayan, karışık bir idari yapı öneren ve ancak uluslararası askeri gücün varlığı

ile hayata geçirilecek bir barış dayatmıştı. İlk Balkan Savaşları'nı tarihten günümüze aktaran ve en önemli belgelerden birisi 'Uluslararası Barış İçin Carnegie Vakfı'nın (Carnegie Endowment for International Peace) bu savaşların nedenleri ve savaş sırasında tarafların davranışlarıyla ilgili olarak uluslararası saygın kişilerden oluşan bir komisyona yazdırdığı rapordur. Soğuk Savaş sonrasında ve yüzyılı bitirirken yaşanan Bosna trajedisinde odaklanan ikinci Balkan faciasından sonra da Carnegie Vakfı bu kez, Aspen Enstitüsü'nün Berlin şubesiyle birlikte gene saygın kişilerden oluşturulmuş bir komisyona rapor yazdırdı. Bitmemiş Barış* adlı rapor Balkanlar'ın Arnavut sorunu nedeniyle kaynamaya başladığı, Bosna'da uluslararası gücün görev süresinin uzatılmaması halinde savaşın yeniden başlamasının beklendiği sırada, yaşanan bu trajedinin sebeplerini tespit ederken ileriye yönelik yapıcı önerilerde de bulunuyor.

muş bir komisyona rapor yazdırdı. Bitmemiş Barış* adlı rapor Balkanlar'ın Arnavut sorunu nedeniyle kaynamaya başladığı, Bosna'da uluslararası gücün görev süresinin uzatılmaması halinde savaşın yeniden başlamasının beklendiği sırada, yaşanan bu trajedinin sebeplerini tespit ederken ileriye yönelik yapıcı önerilerde de bulunuyor.

Savaşın nedenleri

Yugoslavya'nın bütünlüğünü koruyamayacak olmasının anlaşılmasından sonra bu federasyonu oluşturan birimlerin üçü, Sırbistan, Hırvatistan ve Slovenya, kendiler için birer siyasi strateji belirlediler. Slovenya'nın yegane kaygısı federasyondan ayrılmakken, Sırbistan ve Hırvatistan yayılmacı ve şoven bir milliyetçi siyaseti uygulamaya hazırlanıyorlardı.

Raporun girişinde yazıldığı gibi "savaşın asıl sebepleri saldırgan milliyetçilik kıvılcımlarını 'asırlık nefretleri' öne sürerek körükleyip alevlere dönüştüren, dağılan Yugoslav Federasyonu'nun siyasi liderleriydi. Bu liderler kendi milliyetçi gündemlerini uygulayabilmek için propaganda makinalarını devreye sokarak mazur görülemeyecek şeyleri yani toprak

* Unfinished Peace: Report of the International Commission on the Balkans, (Washington, Carnegie Endowment for International Peace, 1996)

elde etmek için şiddete başvurulmasını, 'diğer' halkların kovulmasını ve otoriter iktidar sistemlerinin sürdürülmesini mazur göstermeye çalıştılar.”

Yugoslavya'nın dağılısında en ağır bedeli ödeyenler, Bosna-Hersek'in, başta Müslümanlar olmak üzere, her gruptan halkı oldu. "Savaştan önce 4.4 milyon olan nüfus 3 milyona düştü. Çatışma sırasında en az 145 bin kişi ölürken 174 bin kişi yaralandı. 2.5 milyon insan yerlerinden yurtlarından oldular. Aralarında entellektüeller, vasıflı işçiler ve bilimadamları olan 1.1 milyon kişi yurtdışına göç etti." Kaybedilen güzelliklerin bir sembolü ve etnik nefrete direnişin destanı haline gelen Saraybosna'da "bin günlük kuşatma sırasında 10.500 kişi öldü, 60 bin kişi yaralandı. 150 bin kişi şehirlerini terketti ya da Sırlar gibi savaşın sonunda ayrıldı."

Milliyetçiliğin azgın saldırılarında bilinçli bir siyasi stratejinin menfur izlerini görmek istemeyenler, savaşın çıkışını üç nedene bağhyorlardı. Yugoslavlar'ın itibar ettikleri teze göre Balkanlar üzerinde büyük güçlerin hazırladığı tezgahlar faciannın asıl sebebiydi. Bir başka görüş, asırlık nefretlerin komünizm döneminde dondurulduğunu, sistemin çökmesiyle bunların tarih sahnesine çıktıklarını iddia ediyordu. Bir diğer görüş ise, Amerikalı siyaset bilimci Huntington'un tezlerinden yola çıkarak uygarlıkların fây hatında bulunmasının Yugoslavya ve özellikle Bosna için bir etnik/kültürel savaşı kaçınılmaz kıldığı kanısındaydı. Rapor, bu tezleri tek tek çürütürerek sorumluluğu ait olduğu yere, iktidar peşindeki siyasetçilerin ideolojik bir mobilizasyonu kışkırtmalarına taşıyor. Bu tür bir stratejinin başarılı olmasında ise "etnisiteye dayalı bir millet anlayışının merkezizetçi bir devlet anlayışıyla birleştirilmesi" önemli bir rol oynuyor.

Uluslararası sistemin günahları

Dünyanın güçlü ülkeleri Yugoslavya krizinin nüteliğini anlamamakta uzun süre ısrar ettiler. Bosna-Hersek trajedisi ise Birleşmiş Milletler'in prestijini neredeyse sifira indirdi. NATO ise işlevsiz kalmaktan, Srebrenica katliamı ardından nihayet gücünü ortaya koyarak ve daha sonra imzalanan barış anlaşmasının uygulanmasını sağlayarak kurtuldu. Avrupa ülkelerinin Bosna katliamlarına seyirci kalmalarının ardında dine dayalı önyargıların etkisini görmek mümkün, ancak bunu abartmamak gerekir. Zira, Müslüman Boşnaklar'ın ellerini ambargoyla bağlayarak kurban konumuna iten Batı dünyası, Katolik Hırvatlar'ın Sırlarca bombalanmasına ve

kiyımına uğramasına da seyirci kalmıştı. Dolayısıyla bu boyutun bir rol oynadığını kabul ederek, Bosna trajedisinin büyük çapta devletlerin aczinden ve meseleyi doğru teşhis etmemelerinden kaynaklandığını söylemek daha uygun. Gene de bu kriz sırasında Avrupalılar'ın mı ABD'nin mi daha hayasızca davrandıkları daha bir süre tartışılacaktır.

Olayların gelişmesini büyük bir titizlikle inceleyen raporun Batı politikası hakkında vardığı suçlayıcı yargı üç temel hatanın altını özellikle çiziyor: 1) Krizin vahşi bir saldırı olarak değil bir insani problem olarak tanımlanması; 2) Büyük devletlerin ve onların güdümündeki BM'nin deklare ettikleri siyasetleri askeri güç kullanarak desteklemekten kaçınmaları; 3) "Güvenli alanlar"ı ilan ettikten sonra bunları korumayarak sergiledikleri ahlaksızlık ve bunun sonucu olarak Sırlar'ın gemi aزیya alması. Sonuçta "Dayton Anlaşması her ne kadar 1995 sonbaharında elde edilebilecek en iyi anlaşma idiye de... dış dünyadaki ulusların ve kuruluşların politikalarını daha iyi koordine etmeleriyle bu iş en azından benzer koşullarla çok daha önce bitirilebilirdi."

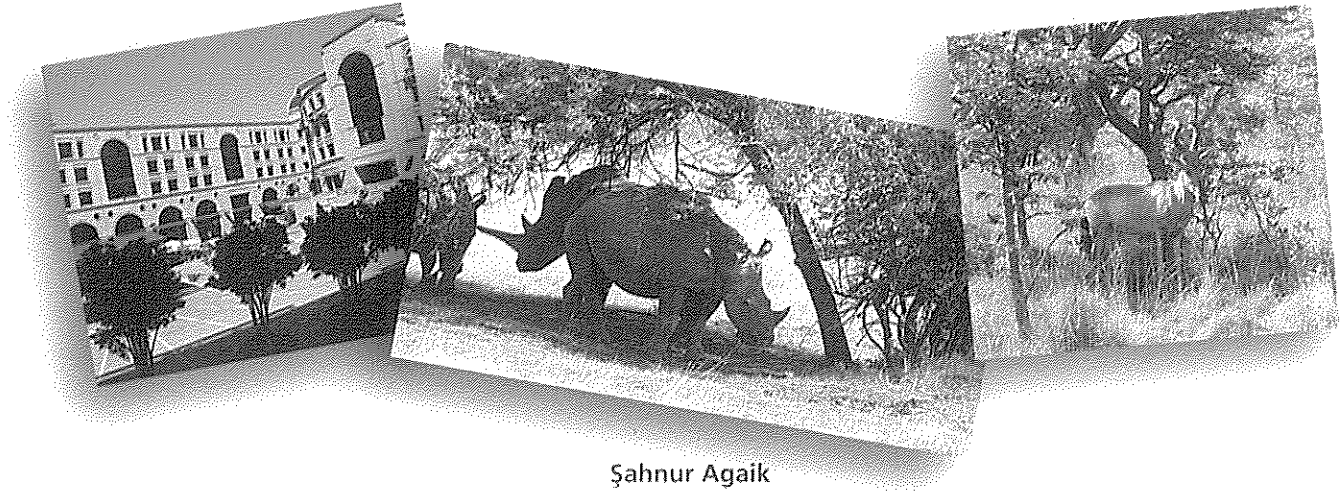
Raporun ikinci yarısı, tüm Balkan ülkelerinin tek tek ele alınarak herbirindeki sorunların çözümüne yönelik önerilerin sıralanmasına ayrılmış. Sivil toplum örgütlerinin güçlenmesi, medyanın milliyetçiliğin aracı olarak kullanılmasının önlenmesi, azınlıklara nasıl muamele edileceği, güvenlik gibi konularda tutarlı ve ciddi bir dizi öneri bu bölümde şekilleniyor. Ancak raporun yazarları, dilekleriyle olabilecekler arasındaki farkı görmelerini önleyecek bir romantizm taşıyorlar. Tespitleri ve beklentileri gerçekçi. Raporun önerilerinin belki de en zayıf noktası Dayton'un korunması veya Balkanlar'daki diğer sorunların (bunların başında Makedonya ve Kosova'daki Arnavut sorunu geliyor) savaşa yol açmadan çözülmesi konusunda özellikle Avrupa'dan beklentilerin yüksek olması.

Raporun bitiş cümlelerini Bosna'da göz yumulan facia nedeniyle içi yanan herkesin paylaşması mümkün: "Balkan halkları trajik geçmişlerini arkada bırakma şansına sahip olması hakediyorlar. Avrupa ulusları... bu bölgedeki nahif ulusların, haldeki koşullarını aşabilmelerinde ve geçmişin kanlı Balkanları'nı yarının güneydoğu Avrupası'na dönüştürebilmelerinde kendi insanlık anlayışları, onurları ve vicdan rahatlıkları için onlara yardımcı olmak zorundadırlar."

Solî Özel

G Ü N E Y A F R I K A ' N I N İ K İ Y Ü Z Ü

Johannesburg & Pretoria

Şahnur Agaik

Alexandra, Johannesburg'un birçok banliyösünden sadece biri. Ancak belki de başlıcası. Halkın tümünün katıldığı 1994'te seçimlerinde Güney Afrika Devlet Başkanı seçilen Nelson Mandela'nın, 1940'lı yıllarda baba evinden uzakta kaldığı ilk yerleşim merkezi olan Alexandra, hala çok yoksul. 1948'de sadece beyazların katılabildiği seçimi kazanan Daniel Malan'ın ödünsüz uygulamaya koyduğu Apartheid rejimi, bu yörenin siyah insanlarını hep umutsuz, küskün ve yoksul bırakmış.

Buna karşın, Johannesburg'un bir başka banliyösü olan Sandton'un Kuzey İtalya'dan, hatta Beverly Hills'den hiçbir farkı yok. Beyazların bulunduğu bu banliyö, muhteşem otelleri, alış-veriş merkezleri, İtalyan tarzı XX. yy. pizzaları ile gezmeye ve yaşamaya doyum olmayan bir bölge. Burada yemek yemek ise tam bir şöleni andırıyor. Güney Hint Okyanusu'nun veya Güney Atlantik'in balıkları,

enfes beyaz Güney Afrika şarapları ile yendiğinde damakta kolay kolay unutulmayacak bir tad bırakıyor.

Yerlilerin, e' Goli ve Altın Şehri olarak da andığı Johannesburg, çok genç bir kent. Daha 1886 yılında George Harrison'ın bu bölgede altın bulunan büyük bir kayayı keşfetmesiyle bölgeye akın başlamış. Bu nedenle Gold Reef City mutlak gezilmesi gereken bir yerüstü ve yeraltı müzesi. Özellikle insanların tamamen mekanik olanaklarla bir ton kayadan sadece 4 gr saf altın elde etmeleri inanılır gibi değil. Kent merkezinin ise herhangi bir ABD 'downtown'ından bir farkı yok. Denizden 1600 mt yüksekte olmasına rağmen düz bir bir alanda kurulmuş olan Johannesburg ve civarının güzelliği Carlton Oteli'nin 50. katındaki Panorama'dan enfes görülüyor. Özellikle kentin Oğlak Dönencesi'ne çok yakın olması nedeniyle güneşin batışı gözle izlenebiliyor. Alacakaranlık ise, hiç yok.

Johannesburg Art Gallery, ana tren istasyonuna çok yakın bir noktada bulunan çok değişik mimari ve görsel yapıyı içeren bir mekan. Güney Afrika kültürünün zenginliğini izlemek için Gertrude Posel Gallery biçilmiş kaftan. Şehir merkezinin hemen girişinde yer alan Johannesburg borsa binası, kentin modern yüzünün bir sembolü. Bu binada yer alan borsa, Afrika'nın en büyüğü ve dünyanın da sayılı borsalarından biri.

Genel olarak doğanın güzelliği, inanılmaz bitki ve hayvan çeşidi insanın başını döndürüyor. Ülkenin kuzeydoğusunda yer alan yarı İsviçre büyüklüğündeki Kruger National Park kadar olmasa da Johannesburg'a çok yakın gününbirlik safari yapılabilecek 'Game Reserve'ler mevcut. Bunlardan biri olan Mabula, içerdiği "Büyük Beş" hayvan ailesi ve yüzlerce kuş çeşidi ile çok güzel bir alan. Otomatik tüfeği yanında olan bir kılavuzun kullandığı üstü açık bir Land Rover'le azami dört kişi hayvanları izleyebiliyorsunuz. Ancak bu arada Güney Afrika'nın bu köşesinde inanılmaz sayıda çok Japonca tabelaya rastlıyorsunuz. Nedeni sorulduğunda, safari esnasında kurallara uymayan birçok Japon turistin yaşamını yitirmesinden ötürü bu yola çok sık başvurulduğu belirtiliyor. Tur dönüşü ziyaret ettiğimiz hippopotam parkında, tüm Afrika'nın en öldürücü hayvanının oldukça çirkin ancak sevimli bir yaratık olduğunu görüyoruz.

Johannesburg'taki son günümüzde bazı litograflar satın alıyoruz. Batık çalışmaları ve Zulu hatıra eşyaları da unutulmaması gereken alış-veriş detayları. Şarap ise mutlak bir zorunluluk.

Yine sıcak bir yaz sabahı muhteşem N1 otoyolunda sadece 50 km'lik kısa bir yolculuk yaparak başkent Pretoria'ya varıyoruz. İnsanı şok eden ilk görüntü, belki 20 km öteden bile seçilebilen Voortrekker Anıtı. 61mt yüksekliğiyle, sanki Hristiyanlığın ilk doğduğu Filistin topraklarından yeni sökülerek getirilmiş hissini veriyor. Beyazların mutlak üstünlüğünü sergileyen binadaki duvar rölyefleri Afrikanelerin yerli zenci Zululara karşı kazandıkları 16 Aralık 1838 savaşını aktarıyor.

Pretoria, özellikle Apartheid yılları boyunca, Güney Afrika'nın mutlak yönetim merkezi olmuş. Şehrin girişinde bulunan ve inanılmayacak kadar çok çanak antene sahip olan Merkezi Polis Birimi binası, Güney Afrika'nın yarım asrı aşan bir sürede nasıl bir polis devleti

olduğunu da gösterir nitelikte. Nüfusun % 14'ünü oluşturan beyazlar, bu yönetim esnasında ülke refahını açıkça aralarında paylaşmışlar ve genel olarak toplumu zenci-renkli veya Hintli-Beyaz olmak üzere dört bölüme ayırmışlar. Hukuk Devleti'ne tamamen karşı bir örnek olan ırkçı Güney Afrika yönetimi tam anlamıyla bir "yasa" devleti. Bölümlere ayrılan toplumun 1950'den itibaren birarada yaşamaları "yasa" ile yasaklanmış. Karışık evlilik de yine böyle bir "yasa" ile ortadan kaldırılmış.

İşte Pretoria, yıllar boyu bu "yasal" uygulamaları acımasızca denetlemiş. 1964 yılında, gülünç gerekçelerle "bağımsız" Güney Afrika mahkemeleri, demokrasi için mücadele veren Nelson Mandela'yı yaşamı boyunca hapse mahkum etmiş. Özellikle ABD ve Avrupa'dan gelen ağır baskılar sonunda ölüm cezası engellenebilmiş. 1990 yılında ülkenin tam bir felaketin eşiğine geldiğini açık bir şekilde gören F.W. De Klerk kurtuluşun yalnız ve ancak demokratikleşme ile gerçekleşebileceğini görmüş ve ilk iş olarak antidemokratik anayasayı yırtmış. F.W. De Klerk bundan sonra, 27 yıldan beri hapse bulunan Nelson Mandela'nın özgürlüğüne kavuşmasına yardımcı olmuş ve kendisi ile beraber bir mucizeyi başlatmış. Yeni anayasa tüm halkın katılımı ile özgürce tartışılarak kabul edilmiş.

Bir yaz sabahı erguvanlarla dolu güzelim Pretoria sokaklarından geçerek Parlamento binasına doğru yürürken çok yakın zamanda olan bu gelişmeleri düşünüyoruz. Peki, Apartheid rejiminin yıllarca yaptıkları nasıl araştırılacak? Yeni Güney Afrika bu konuyu araştırmak için de inanılmaz bir adım atmış ve yapılanların tümünü bağışlayacağını açıklamış. Ancak Güney Afrika halkı, neyi niçin bağışlanacağını bilmek istediğini beyan etmiş. Bu amaçla gerçekleri araştırmak için yine Nobel Barış Ödül'lü siyah din adamı Desmond Tutu başkanlığında "Truth and Reconciliation Commission" kurulmuş. Bu kurulun amacı bir daha tekrarı etmemesi için gerçekleri saptamak ve sorumluları tespit ederek bağışlamak olmuş.

Güzel, düzenli, ılık Pretoria açık hava lokantaları, her renkten gülen insanları, kozmopolit yapısı ile gerçekten -artık- şirin bir kent. Bir de insanı bu denli çok okumaya ve araştırmaya sevkeden nedenleri olmasa...

Şahnur Agaik
Makina Yüksek Mühendisi

İşte, Yeni Yüzyıl...

İşte sizin gazeteniz.

Genç, kentli, kültürlü, çok farklı.

Bakış açısı geniş.

Görsel yapısı
aydınlık, batılı.

Onu, her gün
keyifle okuyun.

YENİ YÜZYIL

"Türkiye'nin en kaliteli gazetesi..."

Türkiye'de plastik sanatlar ortamı

Haldun Dostoğlu

II. Dünya Savaşı'ndan sonra tüm dünyada sanat ortamı oldukça kapsamlı dönüşümler yaşadı. Batı ile Türkiye bu dönüşümleri birbirlerinden farklı şekilde yaşadılar. Batı'da yüzyıl başından beri egemenliğini sürdüren modernizm, Türkiye'yi o yıllarda yeni yeni kuşatmaya başlamıştı.

1950'li yıllardan başlayarak kendi kabuğunu çatlatmaya başlayan sanat ortamımızın yaratıcıları, Avrupa arenasında boy gösterip oralarda kendi geleneklerinden edindiklerini güncel sanat diliyle birleştirip uygulama fırsatı buldular.

40'lı yılların sonu, 50'li yılların başında Paris'e giden Nejad Devrim, Hakkı Anlı, Selim Turan, Abidin Dino ve Mubin Orhon gibi sanatçılarımızın Bizans'tan, Selçuklu'dan taşıdıkları ve hat sanatının izlerini barındıran yapıtlarıyla, soyut sanata yaptıkları katkı, dönemin önemli sanatçıları arasında oldukça güçlü bir mevzi tutmalarına neden olmuştur.

Yurtdışına gidip Batı sanat ortamında var olma eğilimi, ilerleyen yıllarda da sürmüş, 60'lı yılların ortasında Akademi'yi bitiren sanatçılardan bir grup, yine

Paris ortamında kendi sanatlarına yeni ufuklar aramışlardı. Alaeddin Aksoy, Mehmet Güleriyüz, Utku Varlık, Komet gibi sanatçılardan bazıları bu arayışı hala oralarda sürdürmektedirler.

Burhan Doğançay ve Erol Akyavaş gibi, onları takip eden daha genç kuşak için de Paris yerine NewYork çekici gelmeye başlamıştır. Amaç, bu kez, 'Yeni Dünya'nın sanat ortamında yaptıklarıyla hesaplaşmaktır. Canan Tolon, Suzan Batu, Serdar Arat gibi genç isimler Amerika ortamında çalışmalarını halen kendilerinden önceki kuşakla, Doğançay ve Akyavaş'la birlikte sürdürmektedirler.

Bir de Almanya'da ikinci kuşak Türk gençleri arasında sanatçı olanlar var. Onlar da sanat serüvenlerini doğdukları ülke olan Almanya'da sürdürüyorlar.

Şu ana kadar Türk sanatçısı ile Batı arasında süren tek taraflı bir ilişkiden, yani Batı'da kendilerine çıkış arayan Türk sanatçıların varlığından, onların çabalarından söz ettik. Bu tek taraflı ilişki özellikle İstanbul Bienalleri ile kırılmaya başladı. Bienallere dek Türk sanatçıların Batı'ya açılması şeklinde algılanan serüvenin karakteri değişip, günümüzde Batılı sanatçılarla

İstanbul'da karşılaşma şekline dönüştü. Bu dönüşümü yalnızca Bienallere bağlamak da doğru olmaz. Dünyada 'duvarın' yıkılması sonrasında yaşananlar, hemen herkesin gündemine giren "öteki" tartışmaları, her tarafımızı sarıp sarmalayan küreselleşme ve küresel köy (global village) savları ile Bienal takvimleri denk düştü. İki kutuplu dünyadan tek kutuplu jeopolitik yapıya geçmemizin ardından, geleneksel sanat merkezlerinin siklet kaybettiği ve giderek, sanatçının yaşadığı her yerin merkez sayılacağı iddia edilmeye başlandı. İşte böyle bir ortamda 1987 yılından bu yana 4 kez gerçekleşen İstanbul Bienali, İstanbul'u da bir merkez haline dönüştürdü. Birinci Bienal'e 21'i Türkiye'den olmak üzere toplam 67 sanatçı; ikinci Bienal'e 14'ü Türkiye'den toplam 111 sanatçı; üçüncü Bienal'e 5'i Türk 65 sanatçı ve son Bienal'e ise 15'i Türkiye'den toplam 118 sanatçı katıldı. Böylece dört Bienal'de 55'i Türkiye'den 306'sı yurtdışından toplam 361 sanatçı yapıtlarını İstanbullulara gösterdiler.

Bienallerin yanısıra yukarıda söz edilen diğer faktörlerin de etkisiyle olsa gerek, İstanbul başka uluslararası temaslara da sahne oldu. Birçok Batılı sanatçı, İstanbul'da çalışmalarını sürdürerek sergiler açtılar. Ya da yurtdışından organize sergiler gelmeye başladı. Müze koleksiyonları, derlenmiş temalı sergiler ya da sanatçıların kendi girişimleri ile oluşturulmuş grup sergileri, İstanbul salonlarında izlenmeye başlandı. Ayrıca, Türkiye'den derlenen sergiler, Batı sanat merkezlerinin salonlarında sergilendi. Almanya'da, Fransa'da, Danimarka'da önemli şehirlerde Türk sanatçıların eserleri toplu olarak yer aldı.

Daha da önemlisi, bazı sanatçılarımız yurtdışında, Batılı küratörlerin derlediği uluslararası sergilere davet edildi. Hale Tenger, Ayşe Erkmen, Gülsün Karamustafa, Serhat Kiraz, Füsün Onur, Sarkis, İnci Eviner, Elvan Aypay, Hüseyin Alptekin gibi sanatçılar Avrupa veya Amerika'da düzenlenen önemli sergilere davet aldılar.

Buraya kadar 50 yıllık bir serüvenin bugüne gelirken katettiği mesafeyi, kısaca özetleyerek bir saptama yapmaya çalıştık. Peki bugün, yani 2000 yılına yaklaşık 900 gün kalmışken sanat ortamımızın genel durumu nasıl, bir de onu özetlemeye çalışalım.

Bugün, 20 yıla yakın tarihi olan galeriler düzeninin

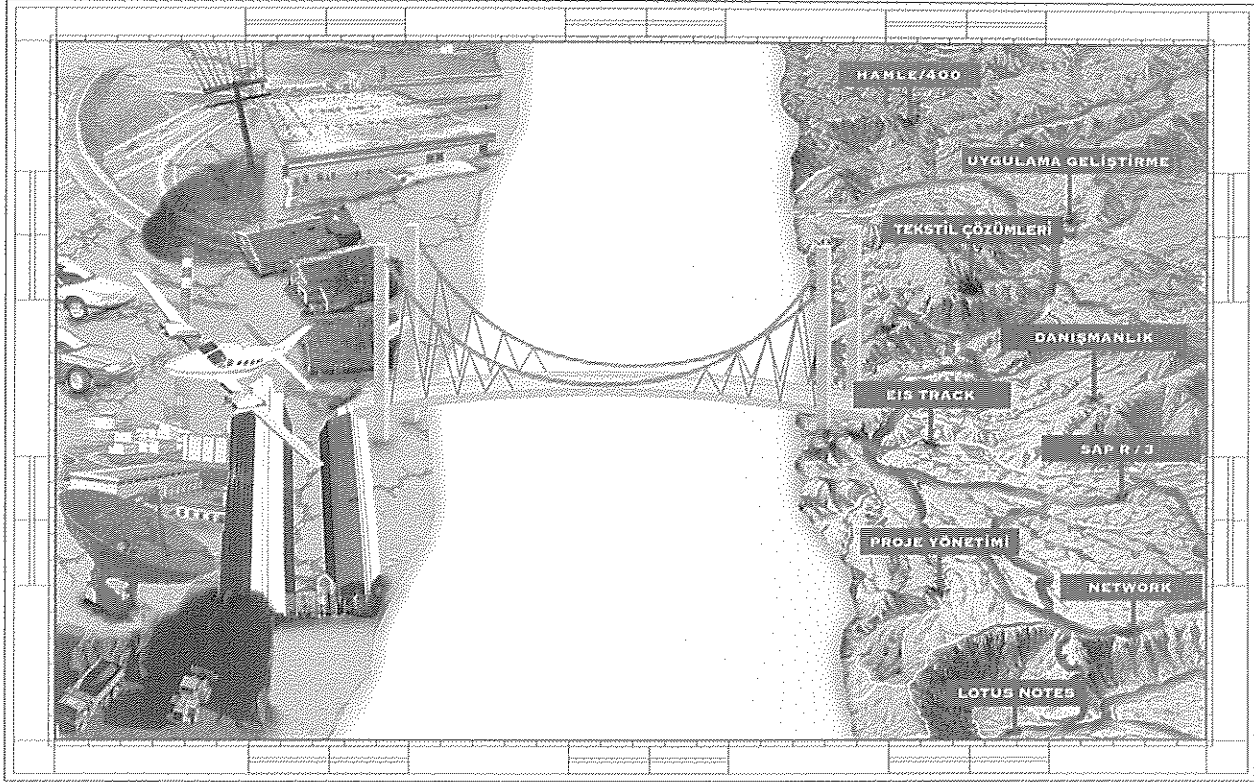
oluşturduğu ve kendi değerlerini yaratmış bir sanat pazarının varlığı yadsınamaz bir biçimde mevcut. Bu pazarda her kuşaktan sanatçıya rastlamak mümkün. Yüzyılın ilk yarısına ait sanatçıların eserleri koleksiyonerlere daha ziyade müzayedeler yoluyla ulaşırken, yüzyılın ikinci yarısının sanatçıları ise gerek seyirciye ve gerekse koleksiyonerlere galeriler sistemi aracılığıyla ulaşıyorlar. Koleksiyoner sayısında ciddi bir artış gözleniyor. Her yıl yeni sanatseverler alana katılıyor. Sanat eserinin fiyatı Türkiye'de hala ucuz olmasına rağmen, fiyatların son 10 yıl içindeki artışı koleksiyonerlere güven veriyor ve bu alana daha sıcak bakmalarına yol açıyor. Erol Akyavaş, Burhan Doğançay, Alev Ebuzziya, Ömer Uluç, Komet vs. gibi uluslararası müzelerin koleksiyonlarına giren sanatçılarımız var. Özgün çalışmalarını yurtdışında açtıkları sergilerle ilgi çeken Ergin İnan, Alaeddin Aksoy, Yüksel Arslan, Utku Varlık, Mehmet Güleriyüz, Bedri Baykam gibi sanatçılarımızdan söz edebiliyoruz. Kemal Önsoy, Elif Ayiter, Selma Gürbüz, Mithat Şen vb. gibi daha genç sanatçılar şimdiden önemli koleksiyonlara girmeyi başardılar.

Bütün bunların yanısıra, Çağdaş Sanat Müzesi olmayan bir ülkede o tür sanatın koleksiyonerleri de henüz oluşmadığı için pazarın dışında yer alan bir grup sanatçımız var. Son yıllarda tüm dünyadaki sanatçıların geliştirdiği yeni bir dilde sanatlarını uygulamaya çalışan ve yapıtlarını uluslararası sergilerde gösteren, isimlerini yazının başında da andığımız bu sanatçılarımız çalışmalarını ısrarla sürdürmeye devam ediyorlar.

En önemli eksiğin "Çağdaş Sanat Müzesi" olduğunu artık herkesin kabul ettiği ortamımızda sanatçılar ve sanat yazarları Batı'dan hiç de geri olmayan üretim kaliteleri ile galericiler, talebin olmadığı bir alanda yıllarca fedakarca direnerek hazırladıkları mevcut durum ile Batı'nın herhangi bir ülkesinden farklı olmayan bir sanat ortamı oluşturmuşlardır. Sıra şimdi işadamlarımızdadır. Bugün işadamlarımızdan, özellikle devletin varlığının hiç hissedilmediği ve hatta hissedilmemesi de olumlu olan bu alanda ülkenin bir değil hatta birden fazla müzeye kavuşabilmesi için gerekli örgütlenmeye bir an önce başlamaları bekleniyor.

Haldun Dostoğlu
Galeri Nev

Haritadaki yerimiz

BİLGİ TEKNOLOJİSİ HARİTASINDA I-BİMSA ÇÖZÜMLERİ

Bugün I-BİMSA damgasını taşıyan 60'ı aşkın paket uygulama, 100'ün üzerinde özel uygulama, müşterilerimizin başarısında önemli rol oynuyor ve onları hedeflerine ulaştırıyor.

Danışmanlık ve teknik hizmetlerin yanısıra, gerek sektörel, gerekse sektör bağımsız, farklı donanımlara yönelik geniş uygulama yelpazesi, I-BİMSA'nın kalite güvencesi altında size sunuluyor.

Her biri kendi alanında uzman 150'ye ulaşan profesyonel,

teknolojik yenilikleri izliyor, yorumluyor ve kullanarak size en uygun çözümü geliştiriyor.

Günümüzün değişen bilgi teknolojisi haritasında ihtiyacımıza uygun I-BİMSA çözümlerini tanımak için (212) 281 83 06'dan bizi arayın, çağdaş bir çalışma ortamı ile tanışın.

I-BİMSA

Uluslararası İş. Bilişim ve Yönetim Sistemleri A.Ş.

IBM ve SABANCI ortak kuruluşudur.